

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΟΥΓΓΑΡΙΑΣ
(ZEMUN, NOVI SAD, ORSOVA, TEMESVAR)

Ἡ τουρκικὴ κατάκτηση, μαζί με τὶς ὀδυνηρὲς καὶ συχνὰ αἱματηρὲς ἐπιπτώσεις ποὺ εἶχε πάνω στὴ ζωὴ τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ, δημιούργησε καὶ τὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς δημογραφικῆς ἀνακατανομῆς του στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, καθὼς καὶ τῆς ὀμαδικῆς μετανάστευσης στὸ ἐξωτερικὸ¹. Ἡ βαρβαρότητα καὶ ἡ καταπίεση τῶν Τούρκων δὲ στάθηκαν βέβαια τὰ μόννα αἴτια ποὺ ὠθοῦσαν τοὺς Ἕλληνες νὰ ἐγκαταλείπουν τὴν πατρίδα τους καὶ νὰ ἐπιλέγουν ἄλλους χώρους γιὰ μιὰ καλύτερη ζωὴ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς διώξεις, γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ φαινομένου πρέπει νὰ συνυπολογιστοῦν οἱ προγονικὲς καταβολὲς καὶ ὀρισμένα προτερήματα τῆς φυλῆς, ὅπως τὸ ἐμπορικὸ δαιμόνιο, ἡ ἱκανότητα τῆς ὀρθῆς ἀξιολόγησής τῶν καταστάσεων, ποὺ ἐπέτρεπε τὴν ἐκμετάλλευσή τους κ.ἄ. Σὲ ὀμαλοὺς καιροὺς οἱ παράγοντες αὐτοὶ ἀποτελοῦσαν τὰ κύρια αἴτια τῶν μεταναστεύσεων καὶ ἀποδημιῶν καὶ ἔδιναν στὴ μορφὴ ὄλων αὐτῶν μιὰ φυσιολογικὴ χροιά, κάτι δηλαδὴ ποὺ ἐπαναλαμβάνονταν κάθε τὸσο μετὰ τὴν ἴδια ἔνταση. Ἡ τουρκικὴ κατάκτηση ἐπιτάχυνε τὴν ἐξέλιξη τοῦ φαινομένου, σὲ ὄγκο καὶ συχνότητα. Οἱ ὀμαδικὲς μετακινήσεις ἔγιναν, ἰδιαίτερα κατὰ τὸ 17ο καὶ 18ο αἰ., πιὸ συχνές καὶ οἱ ὀμάδες ποὺ μετακινούνταν ἦταν πολυπληθέστερες.

Οἱ μετακινήσεις πληθυσμῶν πρέπει νὰ ἐρευνηθοῦν ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν συνθηκῶν ποὺ τὶς δημιούργησαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ τρόπου τῆς ροῆς τῶν πληθυσμῶν. Ἡ ἐγκατάσταση δὲ γινόταν τυχαῖα, ἀλλ' ἀποτελοῦσε συνάρτηση πολλῶν αἰτίων. Στὴν Αὐστροουγγαρία π.χ., ποὺ στὸ χῶρο τῆς ἀναφέρεται ἡ μελέτη αὐτῆ, χιλιάδες μετανάστες ἐγκαταστάθηκαν ἐκεῖ κατὰ τὸ 18ο αἰ. γιὰ λόγους διάφορους, ὁ κυριότερος ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν ἡ ἀφόρητη κατάσταση ποὺ εἶχε δημιουργηθεῖ στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα τους

1. Ἀπόστολου Ε. Βακαλόπουλου, Οἱ Δυτικομακεδόνες ἀπόδημοι ἐπὶ τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη, 1958, σ. 7. - Τοῦ ἴδιου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. 4, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 103 κ.ἑξ., 205 κ.ἑξ. - Τοῦ ἴδιου, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας 1354-1833, Θεσσαλονίκη 1959, σ. 349 κ.ἑξ.

ἐξ αἰτίας τῶν τουρκικῶν καταπιέσεων. Ὅρθά παρατηρεῖ ὁ Οὐγγρος ἐρευνητῆς Ödön Füves ὅτι εἶναι σφάλμα νὰ δίνεται μιὰ καὶ μοναδικὴ ἐρμηνεῖα γύρω ἀπὸ τὴν ἐγκατάσταση τῶν Ἑλλήνων στὴν Οὐγγαρία, ὅπως ἐπιχειρεῖται ἀπὸ ὀρισμένους ἐρευνητές¹. Οἱ αἰτίες εἶναι πολλῆς² καὶ στὸ συνδυασμὸ ὄλων πρέπει ν' ἀναζητηθεῖ ἡ ὀρθὴ ἐρμηνεῖα τοῦ φαινομένου. Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ ὑποστηριχθεῖ γιὰ τὶς μετακινήσεις σ' ὅλες τὶς τουρκικὲς ἐπαρχίες καὶ τὶς ξένες χώρες, στὶς ὁποῖες ἐγκαταστάθηκαν Ἕλληνες κατὰ τὴν περίοδο τῆς δουλείας.

Ἡ ἐργασία αὕτη ἀναφέρεται σ' ὀρισμένες πτυχὲς τῆς ζωῆς τεσσάρων ἐλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Αὐστροουγγαρίας ποὺ ἀνθοῦσαν κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες τοῦ 19ου αἰ. Τὴν ἐποχὴ αὕτη ὀλοκληρώνεται μὲ γρήγορο ρυθμὸ ἢ κατάρρευσή τους. Τὸ πιὸ ὀδυνηρὸ γιὰ τοὺς Ἕλληνες πάροικους καὶ τοὺς ἀπογόνους τους ἦταν ἡ ἀπώλεια τῆς ἐθνικῆς συνείδησης καὶ ἡ ἐνταξί τους στὴ ζωὴ τῆς ἐπικρατοῦσας ἐθνότητος (οὐγγρικῆς, σερβικῆς κλπ).

Οἱ κοινότητες γιὰ τὶς ὁποῖες γίνεται λόγος εἶχαν ὀργανωθεῖ στὶς πόλεις τῆς τότε Αὐστροουγγρικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἦταν: 1) Τὸ Zemun ἢ Zimony (στὰ ἑλληνικὰ Σεμλίνο - Semlin), 2) τὸ Neusatz ἢ Novi Sad (ἑλληνικὰ Νεόφυτον), 3) ἡ Orsona καὶ 4) τὸ Temesvar. Ἀπὸ τὶς πόλεις αὐτές, οἱ δύο, τὸ Zemun στὴν Κροατία (ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Βελιγράδι) καὶ τὸ Novi Sad (πρωτεύουσα τοῦ Βανάτου), ἀνήκουν σήμερα στὴ Γιουγκοσλαβία, ἐνῶ οἱ ἄλλες δύο, τὸ Temesvar (σημερινὴ Τιμισοάρα) καὶ ἡ Orsona, στὴ Ρουμανία. Μὲ τὶς ἀναδιαρθώσεις ποὺ ἔγιναν στὸ χάρτη τῆς Εὐρώπης μετὰ τὸν α' παγκόσμιον πόλεμον, οἱ τέσσερες πόλεις ἐντάχτηκαν στὰ γενικὰ ὀικονομικὰ προγράμματα τῶν χωρῶν ποὺ ἀνήκουν καὶ λίγα θυμίζουσι τὸ ρόλο ποὺ διαδραμάτισαν κάποτε στὸ παρελθόν. Μόνον τὰ κατάλοιπα τῶν ἀρχαίων μαρτυροῦν γιὰ τὴ συμβολὴ τους στὴν ὀικονομικὴ καὶ πολιτιστικὴ ζωὴ τῆς εὐρύτερης ἐνότητος στὴν ὁποία ἀνήκαν.

Στὰ τελευταῖα χρόνια ἄρχισε στὴν Οὐγγαρία ἀπὸ εἰδικούς ἐπιστήμονες συστηματικὴ μελέτη τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ὕλικου ποὺ βρῖσκεται συγκεντρωμένον στὰ μεγάλα Ἀρχεῖα τῆς χώρας³, καθὼς καὶ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ὕλικου τῶν παλιῶν ἑλληνικῶν παροικιῶν. Παρόλο ποῦ, κατὰ τὴν ὀμολογία τῶν Οὐγγρων⁴, ὑπάρχει καθυστέρηση στὶς ἐρευνες καὶ στὶς ἐκδόσεις μονογραφιῶν γύρω ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς κάθε ἑλληνικῆς κοινότητος, τὰ νέα στοιχεῖα ποὺ δημοσιεύονται κάθε τόσο ἀπὸ τοὺς ἐρευνητές, μαζὶ μὲ τὶς σχετικὲς μελέτες τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, βοηθοῦν σημαντικὰ στὴν καλύτερη κατανόηση πολλῶν πλευρῶν τῆς νεοελληνικῆς καὶ βαλκανικῆς ἱστορίας, στὴν ἀποκατάσταση ἀνακριβειῶν

1. Ödön Füves, Οἱ Ἕλληνες τῆς Οὐγγαρίας, Θεσσαλονίκη 1965, σ. 11-13.

2. Ὁ Füves ἀναφέρει δέκα διαφορετικὲς αἰτίες.

3. Βλ. Füves, ὁ.π., σ. 6.

4. Βλ. Füves, ὁ.π., σ. 7.

καὶ στὴν ὀρθότερη σχεδίαση τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τῆς ζωῆς τῶν κοινοτήτων.

Ἡ προτίμηση τῶν ἐδαφῶν τῆς Αὐστροουγγαρικῆς μοναρχίας ὡς μεταναστευτικοῦ χώρου ἐξηγεῖται ἀπὸ πολλοὺς λόγους : α) Ἡ ἰθύνουσα τάξη τῆς Αὐτοκρατορίας, ἰδιαίτερα οἱ Οὐγγροὶ εὐγενεῖς, προστάτευαν τοὺς μετανάστες Ἕλληνες, ἔτσι πού αὐτοὶ κατόρθωναν ν' ἀναπτύξουν χωρὶς περιορισμοὺς τὶς ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις τους¹, β) Οἱ Οὐγγροὶ δέχτηκαν μ' εὐμενεῖς διαθέσεις τοὺς μετακινούμενους πληθυσμούς, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἦταν καὶ οἱ Ἕλληνες, γιατί εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ ἀγροτικὰ χέρια, γιὰ τὴν καλλιέργεια τῶν κτημάτων τους, κι ἀκόμη γιατί δὲ γνώριζαν τοὺς μηχανισμοὺς τῆς διακίνησης τῶν ἀγαθῶν. Οἱ Ἕλληνες ἤξεραν καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον τὰ μυστικὰ τῶν μηχανισμῶν αὐτῶν. Ἡ ἔλλειψη ἀγροτικῶν χεριῶν ὀφειλόταν στὸ γεγονός ὅτι σημαντικό μέρος τοῦ Οὐγγρικοῦ πληθυσμοῦ εἶχε ἐξοντωθεῖ, κατὰ τὴν ἐποχὴ πού κατεῖχαν τὴ χώρα οἱ Τούρκοι. Μεγάλες ἐκτάσεις εἶχαν τότε ἐρημωθεῖ καὶ ἦταν ἐθνικὴ ἀνάγκη νὰ γεμίσουν καὶ πάλι μὲ πληθυσμό². γ) Τὸ μεταναστευτικὸ ρεῦμα κατηύθυναν πρὸς τὴν Αὐστροουγγαρία καὶ αἴτια πού ἔχουν σχέση μὲ τὶς ἐδαφικὲς ἀποστάσεις, μὲ τὴν ὑπαρξὴ εὐνοϊκῶν συνθηκῶν ζωῆς στοὺς χώρους τῆς νέας ἐγκατάστασης, μὲ πολεμικὰ γεγονότα κλπ³. Περισσότερο ἀπ' ὅλα ὅμως τοὺς προσεῖλκε ἡ ἀνεκτικὴ καὶ φιλελεύθερη στάση τῶν Οὐγγρῶν ἀπέναντι τῶν μεταναστῶν πού πῆγαιναν ἐκεῖ⁴.

Ἡ μελέτη τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Οὐγγαρίας ὑποχρεώνει στὸ διαχωρισμὸ τῆς ζωῆς τους σὲ 4 περιόδους, ὅπως προ-

1. Ἡ προστασία ἐξασφαλιζόταν μὲ τὰ προνόμια πού τοὺς παραχωροῦσαν. Ἐνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἦταν τὸ προνόμιο πού ἀπόχτησαν μὲ τὶς συνθήκες Passarowitz καὶ Βελιγραδίου καὶ σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο οἱ Ἕλληνες ἔμποροι πλήρωναν στὰ τελωνεῖα δασμὸ 3%, ἐνῶ οἱ ντόπιοι πλήρωναν τὸ 1/30 καὶ πολλοὺς ἄλλους φόρους. Βλ. *Füves*, δ.π., σ. 11. - *I.B.*, Ὁ Ἕλληνισμὸς ἐν Οὐγγαρία, «Ἕλληνισμός», τ. 3 (1900), σ. 502. - *I. K. Βογιατζίδου*, Αἱ Ἕλληνικαὶ κοινότητες τῆς Αὐστροουγγαρίας, «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος», 1926, σ. 77. - *Γεωργίου Λυριτζῆ*, Αἱ Μακεδονικαὶ κοινότητες τῆς Αὐστροουγγαρίας ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Κοζάνη 1952, σ. 13.

2. Βλ. *Füves*, δ.π., σ. 12. - *Σπ. Λάμπρου*, Σελίδες ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ἐν Οὐγγαρία καὶ Αὐστρία Μακεδονικοῦ Ἕλληνισμοῦ, «Νέος Ἑλληνομνημόνων», τ. 8 (1911), σ. 265. - *Βογιατζίδου*, δ.π., σ. 74.

3. Βλ. *Füves*, δ.π., σ. 8 κ.ἐξ. - *Λάμπρου*, δ.π., σ. 260 κ.ἐξ. - *Βογιατζίδου*, δ.π., σ. 72.

4. Βλ. *Füves*, δ.π., σ. 11, 12. - *Λάμπρου*, δ.π., σ. 280. - *Κων. Χ. Σκενδέρη*, Ἱστορία τῆς ἀρχαίας καὶ συγχρόνου Μοσχοπόλεως, ἐν Ἀθήναις, ἐκδ. β' 1928, σ.39. Ἡ φιλελεύθερη στάση τῶν Οὐγγρικῶν ἀρχῶν δημιούργησε προϋποθέσεις γιὰ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια καὶ πανεπιστημιακὴ μόρφωση σημαντικοῦ ἀριθμοῦ μεταναστῶν. Βλ. *Βακαλόπουλου*, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἕλληνισμοῦ, δ.π., σ. 223. - *Ε. Ηοροάθη*, Νεοελληνικὲς μελέτες στὴν Οὐγγαρία, «Νέα Ἑστία», τ. 21 (1937), σ. 655 κ.ἐξ.

τείνει ὁ Füves¹: α) 1541 - 1687, ἐποχὴ τῶν πρώτων ἐγκαταστάσεων, β) 1687 - 1718, ἐποχὴ τῶν μαζικῶν ἐγκαταστάσεων, γ) 1718-1774, ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς καὶ δ) 1774-1900, ἐποχὴ τῆς προϊούσας ἀφομοίωσης τῶν ἐλληνικῶν πληθυσμῶν. Ἐχουμε τὴ γνώμη πὼς τὰ χρονικὰ ὅρια τῶν δυὸ τελευταίων περιόδων πρέπει νὰ γίνουν περισσότερο ἐλαστικά, γιατί τὸ ἀρχαϊκὸ ὑλικὸ ὑπαγορεύει μιὰ τέτοια ἀνάγκη. Ἡ περίοδος δηλαδὴ τῆς ἀκμῆς πρέπει νὰ ἐπεκταθεῖ, γιὰ νὰ καλύψει καὶ τὶς πρώτες δεκαετίες τοῦ 19ου αἰ., καὶ ἴσως ὡς τὰ μέσα τοῦ ἴδιου αἰῶνα γιὰ ὀρισμένες περιπτώσεις². Ὅταν π.χ. ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος (1768-1774) ἔγινε αἰτία οἰκονομικῆς ἀκμῆς πολλῶν κοινοτήτων, ὅπως τοῦ Zemun (Σεμλίνο)³, εἶναι λογικὸ νὰ συμπεράνουμε πὼς γιὰ ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα ἡ οἰκονομικὴ ἄνεση εἶχε τὶς εὐεργετικὰς ἐπιπτώσεις τῆς στῆ ζωὴ τῆς κοινότητος καὶ κυρίως στὴν ἐκπαιδευτικὴ καὶ θρησκευτικὴ. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ νεώτερα ἀρχαϊκὰ στοιχεῖα ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ Zemun ἀπὸ τὸ 1820 ὡς τὸ 1850 ἦν κέντρον ἐμπορίου σημαντικώτατον τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς λοιπῆς πρὸς βορρᾶν Εὐρώπης⁴. Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ λεχθεῖ γιὰ τὸ Novi Sad (Νεόφυτο), στὸ ὁποῖο τὸ ἐκεῖ Ἑλληνικὸν Ἰνστιτοῦτον ἰδρύθηκε μόλις τὸ 1784, γεγονός πού ὑποδηλώνει συνειδητοποίηση τῆς ἀνάγκης νὰ ὀργανωθεῖ σὲ γερὰς βάσεις ἡ ἐκπαιδευτικὴ ζωὴ τῆς κοινότητος· αὐτὸ δὲ θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ ἂν εἶχε ἀρχίσει ἡ ἀποσύνθεσὶς τῆς⁵. Στὴν Orsova ἐπίσης ἰδρύθηκε τὸ 1838 τὸ Ἑλ-

1. Βλ. Füves, ὁ.π., σ. 7.

2. Πρὶν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ., ἐξ αἰτίας τῶν προνομίων πού εἶχαν ἐξασφαλίσει οἱ ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες στὴν Αὐστροουγγαρία, πολλοὶ Ρουμάνοι, Σέρβοι καὶ Βούλγαροι πού ζοῦσαν ἐκεῖ, γιὰ ν' ἀπολαμβάνουν καὶ αὐτοὶ τὰ ἴδια προνόμια, μάθαιναν τὰ ἑλληνικά, ἐξελλένιζαν τὰ ὀνόματά τους καὶ κατόπιν, μὲ πλαστὰ πολλὰς φορὰς ἔγγραφα, γράφονταν μέλη στίς ἑλληνικὰς κοινότητες. Αὐτὰ τὰ ξένα στοιχεῖα συνέβαλαν ἀργότερα, ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάργηση τῶν προνομίων (ἀποτέλεσμα τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1848) στὸν ἐκφυλισμὸ καὶ στὴν ἀποσύνθεση πολλῶν κοινοτήτων. Βλ. I.B. ὁ.π., σ. 503. - Γιὰ τὴν ἐπανάσταση τῶν Σέρβων τῶν νότιων περιοχῶν τῆς Αὐστροουγγαρίας (1848) καὶ τὴ Σερβοουγγρικὴ σύγκρουση πού ἐπακολούθησε, βλ. Δημ. Βλ. Τζώρτζεβιτς, Ἱστορία τῆς Σερβίας 1800-1918, μετάφραση Νικ. Παπαρρόδου, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 102 κ.εξ.

3. Ἰωάν. Παπαδριανού - Vasilija Kolaković, Συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος τοῦ Σεμλίνου, «Μακεδονικά», τ. 11 (1971), Θεσσαλονίκη, σ. 29. Γιὰ τὴν ἱστορία τῆς κοινότητος τοῦ Σεμλίνου ὁ Παπαδριανὸς ἐτοιμάζει τὴν ἐκδοσὴ εἰδικῆς μονογραφίας.

4. Βλ. Ἐκθεση περὶ τῆς ἐν Ζέμονι (Semlin) Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος, τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου Α. Δόσκου, μὲ ἡμερομηνία 10-11-1879, συνημμένη στὴν ὑπ' ἀριθμ. 99/17/24-11-1879 ἀναφορὰ τοῦ πρὸς τὸν ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν Θεόδ. Δελιγιάννη, Ἀρχεῖον Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν (στὸ ἐξ. ΑΥΕ) 1879/58-3, Ἀναφοραὶ - Ἐκθέσεις Προξενικῶν ἀρχῶν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς περιοχῆς των.- Λάμπρου, ὁ.π., σ. 272.

5. Βλ. Ἐκθεση περὶ τῆς ἐν Νεοφύτω (Neusatz) Ἑλληνικῆς Κοινότητος, τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου Α. Δόσκου, τῆς 10-11-1879, συνημμένη στὴν ὁ.π., ὑπ' ἀριθμ. 99/1879 ἀναφορὰ τοῦ.

ληνικὸν Ἰνστιτούτον, με βασικὸ σκοπὸ τὴν ἐπανασύσταση τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς, ποὺ εἶχε πάψει νὰ λειτουργεῖ¹.

Ὡς πρὸς τὶς περιοχὲς τῆς προέλευσης τῶν μεταναστῶν ποὺ ἐγκαταστάθηκαν στὰ ἐδάφη τῆς Αὐστροουγγαρίας, διαπιστώνεται ἀπὸ τὶς ἐρευνες ὅτι, κατὰ κύριο λόγο, προέρχονταν ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Μακεδονία, τὴ Μοσχόπολη καὶ τὶς γύρω ἀπ' αὐτὴ περιοχὲς, καὶ σὲ μικρότερα ποσοστὰ ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη Μακεδονία, τὴν Ἥπειρο, τὴ Θεσσαλία, τὴ Θράκη, τὴ Βουλγαρία, τὴν Ἀδριανούπολη, τὴν Κωνσταντινούπολη κ.ά.². Τὸ φαινόμενο, ν' ἀποτελεῖται δηλαδὴ ἡ πλειοψηφία τῶν μεταναστῶν ἀπὸ Μακεδόνες, δὲν ἦταν τυχαῖο. Ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ πληθυσμοὶ αὐτοὶ βρισκόνταν πρὸς τὸν ἄκρον πρὸς τοὺς χώρους τῆς μετανάστευσης ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνες.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κοινοτήτων ποὺ συγκροτήθηκαν ἀπὸ Ἕλληνες στὴν Οὐγγαρία, καθὼς καὶ ἡ ἀριθμητικὴ δύναμη τῶν μεταναστῶν, δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὰ. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ ὡς τώρα ἔχουν συγκεντρωθεῖ ἀπὸ τοὺς Οὐγγρὺς ἐρευνητὲς, ἐμφανίζεται μιὰ εἰκόνα ποὺ προξενεῖ ἐκπληξῆ γιὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐγκαταστάσεων τῶν Ἑλλήνων σὲ πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωριὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας³. Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ τῶν μεταναστῶν, γίνεται λόγος γιὰ 10.000 Ἕλληνες, ποὺ ἐγκαταστάθηκαν στὴν Αὐστροουγγαρία κατὰ τὴν περίοδο 1750 - 1800. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς μειώνεται προοδευτικὰ, ἔτσι ποὺ στὰ μέσα περίπου τοῦ δευτέρου μισοῦ τοῦ 19ου αἰ. φτάνει στὸ 1/3 τοῦ ὅγκου τῶν μεταναστῶν τοῦ προηγούμενου αἰώνα. Ἡ μείωση ὀφείλεται στὴν ἀφομοίωση μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀπὸ τοὺς σύνοικους λαοὺς, φαινόμενο ποὺ συνεχίστηκε καὶ στὰ κατοπινα χρόνια⁴.

Ἡ κύρια, ἢ ἀποκλειστικὴ τὶς περισσότερες φορές, ἀσχολία τῶν Ἑλλή-

1. Βλ. ἐκθεση περὶ τοῦ ἐν Ὁρσόβη Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου Α. Δόσκου, τῆς 10-11-1879, συνημμένη στὴν δ.π., ὑπ' ἀριθμ. 99/1879 ἀναφορά του.

2. Βλ. τὴν δ.π. ἐκθεση τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου Α. Δόσκου περὶ τοῦ ἐν Ὁρσόβη Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου.- Λάμπρου, δ.π., σ. 272, 273.- I.B., δ.π., σ. 502.- Μακεδόνας, Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ, «Ἑλληνισμὸς», τ. 4 (1901), σ. 162-163.- K.I.Δ., Ἐρευνα ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις καὶ ἀρχείοις Ρώμης, Βενετίας, Βουδαπέστης καὶ Βιέννης, «Νέος Ἑλληνομνημόν», τ. 17 (1923), σ. 368 κ. ἐξ. καὶ τ. 19 (1925), σ. 225 κ. ἐξ. Ἀπὸ τὰ δημοσιευόμενα ὀνόματα καὶ τὸν τόπο καταγωγῆς τους, ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ περισσότεροι ἦταν Μακεδόνες καὶ Μοσχοπολίτες. Βλ. καὶ Βογιατζίδου, δ.π., σ. 72, 75-76.- Μαρίας Συμεῶν, Αἱ ἑλληνικαὶ παροικίαι εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν, «Μακεδονικὴ Ζωή», τ. 8 (1967), σ. 22.- Fűves, δ.π., σ. 14.- Βακαλόπουλου, Οἱ Δυτικομακεδόνες ἀπόδημοὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, δ.π., σ. 7, 8 κ.ἐξ.- Τοῦ ἴδιου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, δ.π., σ. 215 κ.ἐξ.- Θεοδώρου Μ. Νάτσινα, Οἱ Μακεδόνες πραγματευτάδες εἰς τὰς χώρας Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας, ἀνατύπωσης ἐφημερίδος «Δυτικὴ Μακεδονία», Κοζάνη 1961, σ. 15 κ.ἐξ.- Λυριτζῆ, δ.π., σ. 13 κ.ἐξ.

3. Βλ. Fűves, δ.π., σ. 22.

4. Βλ. Fűves, δ.π., σ. 25.- Μακεδόνας, δ.π., σ. 162-165.- I.B., δ.π., σ. 503 κ.ἐξ.- Λάμπρου, δ.π., σ. 276.- Βακαλόπουλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, δ.π., σ. 235.

νων πού ἐγκαταστάθηκαν στην Αύστροουγγαρία, ἦταν τὸ ἐμπόριο· στην ἀρχὴ μὲ τὴν πλανόδια μορφή του κι ἀργότερα μὲ μόνιμη ἐγκατάσταση τῶν ἀπόδημων σὲ χωριά, κωμοπόλεις καὶ πόλεις, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει καὶ τὴν ὀλοσχερῆ ἐκλειψὴ τοῦ μεταβατικοῦ ἐμπορίου¹. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀλληλοβοήθειας καὶ τῆς διασφάλισης τῶν συναλλαγῶν, ὑποχρέωσαν τοὺς Ἕλληνες νὰ ὀργανωθοῦν σ' ἐμπορικὲς ἐταιρεῖες (κομπανίες), συντεχνίες, πού ἐπαιζαν σημαντικὸ ρόλο στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴ διασφάλιση τῶν συμφερόντων τῶν ἐμπόρων².

Ἡ ἀνάπτυξη τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν στὴν Αύστροουγγαρία, μὲ κύριους φορεῖς τοὺς Ἕλληνες ἐμπόρους, εἶχε ὡς ἐπακόλουθο τὴν οἰκονομικὴ εὐμάρεια τῶν μεταναστῶν καὶ ταυτόχρονα γινόταν κίνητρο γιὰ τὴν προσέλκυση κι ἄλλων. Ἀκόμη ὁ πλοῦτος, κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς μεγάλης ἀκμῆς τῶν κοινοτήτων, τὸ 18ο καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰ., χρησιμοποιοῦταν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες γιὰ τὴν ἴδρυση ὀρθόδοξων ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων πού ἢ ὑπαρξή τους ἦταν ἀπαραίτητη γιὰ τὴ διατήρηση τῆς συνείδησης τῆς ἐθνότητος. Ἰδιαίτερα οἱ μετανάστες φρόντιζαν γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς παιδείας, μὲ τὴ συγκρότηση Ἀδελφοτήτων, Ἰνστιτούτων κι ἄλλων ὀργανισμῶν. Εἶχε γίνει κατανοητὸ πὼς ἡ διατήρηση καὶ καλλιέργεια τῆς γλώσσας καὶ γενικότερα ἡ ἑλληνικὴ μόρφωση ἦταν ὁ σπουδαιότερος ἀνασχετικὸς φραγμὸς ἐναντίον τῆς ἀφομοίωσης. Ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος προερχόταν ἀπὸ τοὺς ὀρθόδοξους ἄλλοεθνεῖς πληθυσμούς, κατὰ κύριο λόγο ἀπὸ τοὺς Σέρβους, ἀλλὰ κι ἀπὸ τοὺς Ρουμάνους καὶ τοὺς Βουλγάρους, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι τὸ δόγμα ἀποτελοῦσε ἀνυπέρβλητο ἐμπόδιο στὶς ἀφομοιωτικὲς τάσεις ἄλλων πληθυσμῶν, ὅπως τῶν Οὐγγρων. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς παιδείας κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τῶν κοινοτήτων εἶχε ὡς συνέπεια νὰ πλουτίζεται συνεχῶς καὶ νὰ καλλιεργεῖται σὲ βάθος κι ὁ πνευματικὸς βίος τῶν Ἑλλήνων. Ἡ σκέψη πού ἐγίνε νὰ ἰδρυθεῖ στὴν Πέστη, στὰ τέλη τοῦ 18ου αἰ., Ἀκαδημία, μὲ πρῶτους καθηγητὲς τὸ Δημήτριο Δάρβαρη καὶ τὸν Ἀθανάσιο Ψαλίδα³, καθὼς καὶ ἡ συγγραφικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ δραστηριότητα ἄλλων πνευματικῶν ἀνθρώπων, μ' ἐπικεφαλῆς τὸ Γεώργιο Ζαβίρα ἀπὸ τὴ Σιάτιστα⁴, ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν στοιχεῖα πού ἀποδεικνύουν τὴν ὑψηλὴ στάθμη τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν ἀπόδημων. Πρέπει ἐδῶ νὰ σημειωθεῖ, ὅτι ἡ πνευματικὴ κίνηση πού ἀναπτύχθηκε στὶς ἑλληνικὲς κοινότητες τῆς Αύστροουγγαρίας εἶχε τὴν εὐεργετικὴ τῆς ἐπίδραση καὶ στὶς κοινότητες τῆς

1. Βλ. *Füves*, δ.π., σ. 14 κ. ἐξ. - *Λάμπρου*, δ.π., σ. 277.

2. Γιὰ τὶς κομπανίες βλ. *Δ. Πόποβιτς*, *Περὶ τῶν τσιντσάρων* (σερβοκρ.), Βελιγράδι, ἀ.ξ., σ. 69 κ. ἐξ. - *Füves*, δ.π., σ. 20,21. - *Βακαλόπουλου*, *Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ*, δ.π., σ. 216.

3. Βλ. *Horváth*, δ. π., σ. 656.

4. Βλ. *Horváth*, δ.π., σ. 656 κ. ἐξ. *Πρωταθλητὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων τῆς Οὐγγαρίας στὸ ΙΗ' αἰῶνα*, χαρακτηρίζει ὁ *Horváth* τὸ Ζαβίρα, δ.π., σ. 658.

μητρόπολης (Μακεδονία - Ήπειρος), καθώς λόγιοι και δάσκαλοι του Γένους ξαναγύριζαν με νέες εμπειρίες και μεγαλύτερη κατάρτιση για να διδάξουν στα σχολεία της ιδιαίτερης πατρίδας ή σ' άλλες περιοχές της Ελλάδας. Παράλληλα η ελληνική παιδεία επιδρούσε και στη ζωή της χώρας, όπου φιλοξενοούνταν οι απόδημοι, κυρίως δε στην εξέλιξη της γλώσσας, όπως έγινε με την ούγγρική¹.

Η οικονομική, πνευματική κι εκπαιδευτική άνθηση των ελληνικών κοινοτήτων της Αυστροουγγαρίας συνεχίστηκε σ' όλη την περίοδο, κατά την οποία το εμπόριο διαξαγόταν με τους παλιούς γνωστούς τρόπους και τα πρόνομια εξακολουθούσαν να ισχύουν. Η ανάπτυξη των συγκοινωνιών και της τεχνολογίας, η κατάργηση των προνομίων, ύστερα από την επανάσταση του 1848, και η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των υπόδουλων λαών στην Τουρκία, είχαν τις επιπτώσεις τους στη ζωή των ελληνικών κοινοτήτων. Το αποτέλεσμα ήταν ν' άρχισει από τα τέλη του 18ου και με ταχύτατο ρυθμό από τα μέσα του 19ου αι. η συρρίκνωσή τους, που οδήγησε στη διαταραχή ή την αναστολή δυο βασικών λειτουργιών των κοινοτήτων: α) της ζωής της ελληνικής ορθόδοξης εκκλησίας και β) της εκπαιδευτικής κίνησης. Στους γενικούς λόγους που αναφέρθηκαν και συνέβαλαν στη συρρίκνωση των κοινοτήτων, μπορούν να προστεθούν και οι παρακάτω: α) η διακοπή της μετανάστευσης από τη Μακεδονία και τη λοιπή Ελλάδα, πριν από τα μέσα του 19ου αι.² και η διοχέτευση του μεταναστευτικού ρεύματος σ' άλλες κοίτες³. β) Η προϊούσα άφομοίωση των μεταναστών από τους Ούγγρους, Σέρβους, Ρουμάνους και Βουλγάρους. Σε πολλές περιπτώσεις η άφομοίωση με το έθνικό στοιχείο που ήταν πολυπληθέστερο σε κάθε μέρος έπαιρνε καθολικό χαρακτήρα⁴. Η άφομοίωση με τους εγχώριους επιταχύνθηκε από τη διακοπή της μετανάστευσης, γιατί έπέφερε τη χαλάρωση των δεσμών με την πατρίδα και τα μεγάλα κέντρα του Έλληνισμού, τα οποία σπάνια πιά επισκέπτονταν οι πάροικοι. Το αποτέλεσμα ήταν ν' αποχρωματίζεται κάθε μέρα και περισσότερο το

1. Νάτσα, δ.π., σ. 23.

2. Βλ. J.B., δ.π., σ. 503.

3. Βακαλόπουλου, Οι Δυτικομακεδόνες απόδημοι επί τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1958, σ. 32.

4. Βλ. Μακεδόνας, δ.π., σ. 165. Το άρθρο είχε δημοσιευτεί στην ελληνική εφημερίδα του Βουκουρεστίου «Πατρис» κι αναδημοσιεύτηκε στον «Έλληνισμό». Σημείωνε χαρακτηριστικά ο άρθρογράφος: «*Εν Νόυσας, Σέντεδρε, Κέσκεμετ, Σάμπαικτα, Σεμλίνο, Νογκικινό εξεσερβίσθησαν, άλλαι δε εξερωμοννίσθησαν και εκ του συμπαγούς πρό εκατόν ετών ελληνικού πληθυσμού διεσώθησαν μόνον τα εις εκατομμύρια δλόκληρα ανερχόμενα κοινούλια των κληροδοτημάτων, άτινα σήμερα επικρατούντα Οδγγροι, Σέρβοι και τινες Ρωμούνοι, είτε ως έσοδα εκκλησιών και σχολών, είτε προς εκπαίδευσιν νέων εν τοις πανεπιστημίσι.* Από τις πόλεις που αναφέρει το Νόυσας (Νοβι Σαδ - Νεόφυτο) και το Σεμλίνο (Zemun) αποτελούν άντικείμενο της μελέτης αυτής.

ἔθνικὸ φρόνημα, νὰ στερεύει ἢ φιλογένεια, νὰ σταματᾶει τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ κά-
θε τι ποῦ σχετιζόταν καὶ συνέδεε τὶς παροικίες μὲ τὴν Ἑλλάδα¹. Κι ὅσο πλη-
σιάζουμε πρὸς τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰ. ἡ ἀφομοίωση προχωρεῖ μὲ γρήγορους ρυ-
θμούς, γιὰ νὰ ὀλοκληρωθεῖ στὸν 20ὸ αἰ.

Οἱ τέσσερες ἑλληνικὲς κοινότητες, στὶς ὁποῖες ἀναφέρεται τὸ ἀρχεῖακὸ
ὕλικὸ ποῦ δημοσιεύουμε, βρισκόνταν στὰ τέλη τοῦ 1879 σὲ κατάσταση ποῦ
δὲν ἀπεῖχε πολὺ ἀπὸ τὴν ὀριστικὴ διάλυση. Μόνο στὸ Zemun (Σεμλίνο) ἐ-
πιβίωνε ἡ ἑλληνικὴ συνείδηση σ' ἓναν ἀριθμὸ μελῶν τῆς κοινότητος, ποῦ ἐξα-
κολουθοῦσαν νὰ δείχνουν ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ διατήρησή της, καθὼς καὶ γιὰ τὴ
διατήρηση τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἐκκλησίας. Στὴν Orsova ἐπίσης ὑπῆρχε
κάποια ἐκπαιδευτικὴ κίνηση, μὲ τὴν προσωρινὴ ἐπαναλειτουργία τοῦ ἑλληνι-
κοῦ σχολείου, χωρὶς οὐσιαστικὲς προεκτάσεις. Στὸ Novi Sad (Νεόφυτο)
καὶ τὸ Temesvar ἡ ἀφομοίωση τῶν Ἑλλήνων εἶχε σχεδὸν ὀλοκληρωθεῖ.
Ἐξακολουθοῦσαν νὰ ὑπάρχουν οἱ ἑλληνικὲς κοινότητες, ἀλλὰ μόνο κατ' ὄνομα
γιατὶ οἱ αὐτοκαλούμενοι Ἕλληνες εἶχαν ἐκσερβιστεῖ ἢ ἐκρουμανιστεῖ.

Καὶ οἱ τέσσερες κοινότητες ἀποτελοῦσαν στὸ παρελθὸν σημαντικὰ ἐμπο-
ρικὰ κέντρα τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν καὶ συγκοινωνιακοὺς κόμβους, ἀπὸ
τοὺς ὁποῖους διακινόταν τὸ ἐμπόριο ἀπὸ τὴν Τουρκία καὶ τὶς χῶρες τῆς Εὐ-
ρώπης πρὸς τὴν Αὐστροουγγαρία. Ἰδιαιτέρα τὸ Zemun καὶ τὸ Temesvar βρί-
σκόνταν σὲ σημεῖα, ἀπ' ὅπου περνοῦσαν οἱ κυριότεροι δρόμοι τῶν Ἑλλήνων
ποῦ μετανάστευαν στὴν Αὐστροουγγαρία², γι' αὐτὸ καὶ ἐξελίχτηκαν σὲ σπου-
δαίους ἐμπορικοὺς διακομιστικοὺς σταθμούς³. Τὸ Zemun μάλιστα δεχόταν τὸ
μεγάλον πλῆθος τῶν ἀπόδημων Μακεδόνων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, γιατί ἦ-
ταν ἡ πρώτη πόλη τῆς Οὐγγαρίας ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Βελιγράδι. Αὐτὸ εἶχε ὡς
ἀποτέλεσμα νὰ συγκροτηθεῖ ἐκεῖ πολυάριθμὴ ἑλληνικὴ παροικία⁴.

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀνησυχοῦσε γιὰ τὴν προϊούσα κατάρρευση τῶν
4 ἑλληνικῶν κοινοτήτων. Ἦταν ἐνημερωμένη γιὰ τὴν κατάστασή τους ἀπὸ
προηγούμενες ἐκθέσεις τοῦ γενικοῦ προξενεῖου Βελιγραδίου, θέλησε ὅμως κα-
τὰ τὰ τέλη τοῦ 1879 νὰ ἔχει μιὰ νέα εἰκόνα τῶν συνθηκῶν ποῦ ἐπικρατοῦσαν

1. Βλ. *I.B.*, ὁ.π., σ. 503-504.

2. Βλ. *Füves.*, ὁ.π., σ. 23.

3. Βακαλόπουλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, ὁ.π., σ. 214. Σ' αὐτὲς τὶς πόλεις
ἦταν ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες Μακεδόνες, ποῦ ἀποκαλοῦνταν σπιδιτόροι ἢ κομμισιονάριοι
καὶ εἶχαν ὀργανώσει μὲ ἀντιπρόσωπους τὴ διακίνηση τοῦ ἐμπορίου, μὲ ἄριστα ἀποτελέ-
σματα. -Τοῦ ἴδιου, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας κλπ., ὁ.π., σ. 351.

4. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὸ Zemun, ἐξ αἰτίας τῆς στρατηγικῆς θέσης ποῦ κατεῖ-
χε στὸ γεωγραφικὸ χάρτη ποῦ εἶχε δημιουργηθεῖ ἀπὸ τὰ ὄρια τῶν τότε κρατῶν, ἔπαιξε ση-
μαντικὸ ρόλον καὶ στὴν ἱστορία τῆς νεώτερης Σερβίας, τόσο κατὰ τὶς ἐξεγέρσεις ἐναντίον
τῶν Τούρκων, ἀπὸ τὸ 1800 καὶ ὕστερα, ὅσο καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἐσωτερικῶν ἀνατα-
ραχῶν. Βλ. *Τζώρτζεβιτς*, ὁ.π., σ. 16, 19, 26-27, 41, 57, 90, 92, 233.

ἐκεῖ. Γι' αὐτὸ διέταξε τὸ γενικὸ πρόξενο Βελιγραδίου νὰ ἐπισκεφτεῖ τις κοινότητες, νὰ μελετήσῃ τὴν κατάστασιν καὶ νὰ τὴν ἐνημερώσῃ¹.

Ὁ γενικὸς πρόξενος Βελιγραδίου μετὰ τὸ τέλος τῆς περιουσίας του συνέταξε 4 ἐκθέσεις, στὶς ὁποῖες ἐξέθετε τις ἐντυπώσεις καὶ ἐνέργειές του γιὰ κάθε κοινότητα. Τὶς ἐκθέσεις ὑπέβαλε στὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τὸ Νοέμβριο τοῦ 1879². Τὸ περιεχόμενό τους παρουσιάζει ἐνδιαφέρον ἀπὸ πολλὰ πλευρῆς. Σ' αὐτὸ φανερώνεται πρῶτα ἡ κατάστασιν ποὺ ἐπικρατοῦσε στὶς 4 κοινότητες τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Γίνονται ὕστερα γνωστὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα, ποὺ διαφωτίζουν σημαντικὰς πτυχὰς τῆς ζωῆς τῶν κοινοτήτων κατὰ τὸ παρελθόν· διαγράφεται, τέλος, ἡ εἰκόνα τῶν προσπαθειῶν τους γιὰ νὰ διαφυλάξουν τὴν ἑλληνικὴ συνείδησιν τῶν μελῶν τους στὴν πάλιν μετὰ τις ξένες ἐθνοτήτες καὶ κυρίως μετὰ τοὺς Σέρβους.

Ἡ ἐκθεση γιὰ τὸ Zemun (Σεμλίνο) εἶναι ἡ διεξοδικότερη. Ἀναφέρεται στὴν ἱστορίαν τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς κοινότητας, τῆς ὁποίας βασικὸ κεφάλαιον ἀποτελοῦσε ἡ Ἑλληνικὴ Ἀδελφότης ποὺ συγκροτήθηκε τὸ 1797. Ἡ ἐκθεση ὑπογραμμίζει καὶ ἐπιβεβαιώνει τὸν πρωτεύοντα ρόλον ποὺ ἐπαιξε τὸ Zemun στὸ παρελθόν ὡς διακομιστικὸ κέντρο ἐμπορευμάτων καὶ διακίνησιν ἀνθρώπων, ἀπὸ τὸ 1739 ποὺ ἰδρύθηκε. Ἀπὸ τὸ 1820-1850 τὸ Zemun ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικώτατα ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Αὐστροουγγαρίας. Στὰ κατοπινα ἔτη σημειώνεται ραγδαία καθίζησιν καὶ παρακμὴ. Τὸ 1879 (χρονίαν ποὺ συντάχθηκε ἡ ἐκθεση) εἶχε πληθυσμὸν 10.000 κατοίκους καὶ τίποτε δὲ θύμιζε τὴν παλιὰ ἀκμὴν του.

Οἱ Ἕλληνες - ἰδιαιτέρως οἱ Μακεδόνες - ἐπισήμαναν τὴν σπουδαιότητα τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τοῦ Zemun, γι' αὐτὸ καὶ οἱ μετανάστες στράφηκαν νωρὶς πρὸς τὰ κεῖ, ἐγκαταστάθηκαν στὴν πόλιν καὶ κατέκλυσαν πολλὰ συνοικίαις της. Ἡ ἐξασφάλισιν τῶν οἰκονομικῶν μέσων δημιούργησε τις προϋποθέσεις γιὰ τὴν κάλυψιν ἀναγκῶν βασικῆς σημασίας, ὅπως ἡ παιδεία καὶ ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια.

Ἡ ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἄρχισε νὰ πραγματοποιεῖται, κατὰ τὸν τρόπον ποὺ ν' ἀναποκρίνεται στὰ αἰτήματα τοῦ συνόλου τῶν μεταναστῶν, στὰ τέλη τοῦ 18ου αἰ. Τὸ 1797³ συστήθηκε στὸ Zemun ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκπαιδευ-

1. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 7534/25-8-1879 διαταγὴν τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν πρὸς τὸ γενικὸ πρόξενο Βελιγραδίου. (ΑΥΕ, δ., π.).

2. Βλ. τὴν, δ. π., ὑπ' ἀριθμ. 99/17/24-11-1879 ἀναφορὰν τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου Α. Δόσκου πρὸς τὸ ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, στὴν ὁποία εἶναι συνημμένες οἱ 4 ἐκθέσεις.

3. Οἱ πρῶτες προσπάθειες γιὰ τὴν ἴδρυσιν σχολῆς, στὴν ὁποία θὰ εἶχαν τὴν δυνατότητα νὰ φοιτοῦν ὅλα τὰ παιδιὰ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος τοῦ Zemun, πλοῦσια καὶ φτωχά, ἔγινον κατὰ τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1796. Βλ. Νάτσινα, δ. π., σ. 38 κ. ἐξ. Οἱ πληροφορίες στη-

τική 'Ενότης, με σκοπό την ίδρυση σχολής. Φιλοδοξία όλων ήταν ν' αναπτυχτεί σ' 'Εμπορική σχολή, ακόμη και σ' 'Ελληνική 'Εμπορική 'Ακαδημία¹. 'Ανάμεσα στους ιδρυτές τῆς σχολῆς πρῶτος ἀναφέρεται ὁ Μάρκος Δάρβαρης, ἀπὸ τῆ μεγάλης οἰκογένεια τῶν Δαρβάρηδων πού διέπρεψαν στὰ γράμματα καὶ τὸ ἐμπόριο². 'Η 'Αδελφότητα ξεκίνησε μὲ τὴ συγκέντρωση χρημάτων, πού στὰ 1809 ἔφτασαν στὰ 21.763 φιορίνια.

'Η χρονολογία τῆς ἱδρύσεως τῆς σχολῆς πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ στὰ τέλη τοῦ 18ου ἢ στὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ. (1797-1809). Καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ λειτουργοῦσε ἑλληνικὴ σχολὴ στὸ Ζεμουν (ἀναφέρεται ἀπὸ τὸ 1754),³ ἀλλὰ ἦταν κλειστοῦ τύπου. Φοιτοῦσαν δηλαδὴ σ' αὐτὴ μόνο τὰ παιδιά τῶν πλουσιῶν πού μποροῦσαν νὰ πληρώσουν⁴.

Τὴν ἱδρυση τῆς δημόσιας - ἄς τὴν χαρακτηρίσουμε ἔτσι - ἑλληνικῆς σχολῆς, πού ὀνομάστηκε 'Ελληνομουσεῖον⁵ ὀριοθετεῖ ἔμμεσα καὶ τὸ ἀρχαιολογικὸ ὑλικὸ πού ἔχει δημοσιευτεῖ καὶ πού ἀναφέρεται στὴν κοινότητα τοῦ Ζεμουν⁶.

Τὸ 1816 ἡ 'Αδελφότητα κατοχύρωσε τὴν ὑπόστασή της καὶ τὴν ἀπρόσκοπτη συνέχιση τῆς ζωῆς της, μὲ ἀποφάσεις πού ἐγκρίθηκαν ἀπὸ τὶς κυβερνητικὲς ἀρχές, ἀλλὰ δὲ σώθηκαν, ὅπως βεβαίωσε ὁ γενικὸς πρόξενος Βελιγραδίου στὴν ἔκθεσή του. Στὶς κυβερνητικὲς ἐγκρίσεις πού ἀναφέρονται ἔμμεσα καὶ στὸ περιεχόμενο τῶν *Θεσμῶν* (τοῦ καταστατικοῦ δηλαδὴ) τῆς 30 'Ιουνίου 1816, στηρίχτηκε ἡ γενικὴ συνέλευση τῆς 'Αδελφότητας τῆς 30 'Ιουνίου 1868, γιὰ ν' ἀποφασίσει τὴν παραχώρηση τοῦ δικαιώματος τῆς διαχείρισης τοῦ χρηματικοῦ κεφαλαίου τῆς 'Αδελφότητας στὴν 'Ελληνικὴ κοινότητα τῆς Βιέννης, σὲ περίπτωσι πού θὰ διαλυόταν ἡ κοινότητα· πρόθεση ἦταν νὰ διατηρεῖται καὶ νὰ λειτουργεῖ ἡ ἐκεῖ ἑλληνικὴ σχολὴ (ἄρθρο 22 τῶν νέων *Θεσμῶν* τοῦ 1868).

ρίζονται σὲ δημοσιευμένη ἐπιστολὴ στὸ «Φιλολογικὸ Τηλέγραφο» τῆς Βιέννης τοῦ δασκάλου τοῦ Ζεμουν Ναοῦμ Δημητριάδη ἀπὸ τὸ Τύρνοβο, μὲ ἡμερομηνία 3-4-1820. Τὸ περιεργὸ εἶναι ὅτι κανένας ἀπὸ ἐκείνους πού ἀναφέρονται ὅτι συνέλαβαν τὴν ἰδέα τῆς ἱδρύσεως τῆς σχολῆς, ὅπως οἱ : Κώστας Καλλιγράφου, 'Ιωάννης Τουρουόντζας καὶ Δημήτριος Σκῆβρου, δὲν ἀναφέρονται στὸν κατάλογο τῶν ἱδρυτῶν τῆς 'Ελληνικῆς 'Αδελφότητας τοῦ Ζεμουν, πού ἀνέλαβε τὴν εὐθύνη τῆς συγκρότησης τῆς σχολῆς, καὶ τὸν ὁποῖο παραθέτει ὁ γενικὸς πρόξενος Βελιγραδίου.

1. Τὸ 1ο ἄρθρο τῶν *Θεσμῶν* τοῦ 1868 εἶναι κατὰ βάση ἀντίγραφο τῶν *Θεσμῶν* τοῦ 1816.

2. Βλ. Βακαλόπουλου, 'Ιστορία τοῦ Νέου 'Ελληνισμοῦ, δ.π., σ. 215, 216, 224 κ. ἐξ.-*Ηορόαθη*, δ.π., σ. 657.

3. Βλ. *Συμῶν*, δ.π., ἡ ὁποία τοποθετεῖ τὴν ἐναρξὴ τῆς λειτουργίας τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς στὸ Ζεμουν τὸ 1754.

4. Βλ. *Νάτσωα*, δ.π., σ. 38.

5. Βλ., δ.π., σ. 39.

6. Βλ. Παπαδριανού - Κολακοβίτς, δ.π., σ. 29-36.

Ἀπὸ τὸ 1816, καθὼς ἐξακολουθοῦσε ν' ἀκμάζει ἡ Ἑλληνικὴ κοινότητα, ἐνισχυόταν γενναϊδῶρα καὶ ἡ Ἀδελφότητα. Ἡ σχολὴ λειτουργοῦσε κανονικὰ καὶ σ' αὐτὴν φοιτοῦσαν καὶ πολλοὶ ξένοι, Σέρβοι καὶ Γερμανοί, γιὰ τὴν ἐκμάθηση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας.

Ἡ ἐπανάσταση ποὺ ἔγινε στὰ μέσα μεταφορᾶς μείωσε τὴ σημασία τῆς θέσης τοῦ *Zemun* ὡς ἐμπορικοῦ κέντρου. Οἱ ἐπιπτώσεις ἦταν ὀδυνηρὲς γιὰ τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο τῆς πόλης. Οἰκονομικὸς μαρασμὸς καὶ ἐγκατάλειψη τοῦ *Zemun* ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο ἀριθμὸ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων, ποὺ ἀναζητοῦσαν τώρα σ' ἄλλες περιοχὲς εὐκαιρίες πλουτισμοῦ. Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. ἡ ἐγκατάλειψη τοῦ *Zemun* ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας συντελεῖται μὲ ταχύτατο ρυθμὸ, ἔτσι ποὺ τὸ 1879 ὁ γενικὸς πρόξενος Βελιγραδίου σημειώνει ὅτι εἶχαν μείνει ἐκεῖ μόνον εἴκοσι περίπου οἰκογένειες, μ' ἐλάχιστο ἀριθμὸ παιδιῶν ποὺ ἦταν ἀδύνατο νὰ γεμίσουν τίς τάξεις τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς. Αὐτὸ ὑποχρέωσε τὴν Ἀδελφότητα νὰ σταματήσει τὴ λειτουργία της, κράτησε ὅμως τὸν Ἕλληνα δάσκαλο, τὸν ὁποῖο χρησιμοποιοῦσε γιὰ τὴ διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στὴ Σερβογερμανικὴ σχολή.

Ἡ πρώτη ἑλληνικὴ σχολὴ τοῦ *Zemun* ἰδρύθηκε, ὅπως σημειώθηκε, τὸ 1754 ἀπὸ τὸν παπα - Θεόδωρο Στεργιάδη. Ἡ σχολὴ ἔφτασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ, ἔτσι ποὺ προτιμοῦσαν νὰ φοιτοῦν σ' αὐτὴ καὶ μαθητὲς ξένων ἐθνοτήτων, Γερμανοὶ καὶ Σέρβοι. Ἀπὸ τοὺς τελευταίους ἀρκετοὶ διαδραματίσαν ἀργότερα σημαντικὸ ρόλο στὴν πολιτικὴ ζωὴ καὶ πνευματικὴ κίνηση τῆς Σερβίας¹. Τὴ δημόσια σχολὴ τοῦ *Zemun*, τὸ Ἑλληνομουσεῖον, ἐπισκέφθηκε ὁ Αὐστριακὸς μονάρχης δυὸ φορές, τὸ 1811 καὶ τὸ 1817, κάτι ποὺ φυσικὰ δὲ θὰ γινόταν ἂν ἐπρόκειτο γιὰ συνηθισμένη σχολή². Ἡ σοβαρότητα τοῦ ἔργου τῆς σχολῆς ἀποδεικνύεται κι ἀπὸ τὴν ἀνταπόκριση ποὺ βρῆκε ἡ ἐκκλήση τοῦ σχολάρχου - πρέπει νὰ χρονολογεῖται πρὶν ἀπὸ τὸ 1850 - πρὸς τοὺς Ἕλληνας τοῦ *Zemun* νὰ στέλλουν τὰ παιδιὰ τους στὸ Ἑλληνομουσεῖον κι ὄχι στὰ κρατικὰ γερμανικὰ σχολεῖα³. Μιὰ ἀκόμη ἔνδειξη τῆς ὑψηλῆς στάθμης τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαίδευσης στὸ *Zemun* ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἰδρυση καὶ λειτουργία τυπογραφείου στὴν πόλη⁴.

Ἡ περιουσία τῆς Ἀδελφότητας τὸ 1879 ἦταν σημαντικὴ. Ἀνερχόταν στὸ ποσὸ τῶν 43.725 : 25 φιορ., κεφάλαιο ποὺ ἔδινε 1.400 φιορ. εἰσόδημα τὸ

1. Παράδειγμα ὁ Ἡλίας Γκαράσανιν ποὺ διατέλεσε καὶ πρωθυπουργὸς τῆς Σερβίας, ὁ πολιτικὸς Μιλιούκοβιτς, ὁ συγγραφέας Μιλουτίνουβιτς (βλ. *Μαρίας Νυσταζοπούλου-Πελεϊδου*, *Οἱ Βαλκανικοὶ λαοί, ἀπὸ τὴν τουρκικὴν κατάκτηση στὴν ἐθνικὴ ἀποκατάσταση* (14ος - 19ος αἰ.), Ἰωάννινα 1978, σ. 140.- *Συμεών*, δ.π., σ. 23.- *Νάτσωα*, δ.π., σ. 39.- *Λυριτζή*, δ.π., σ. 41).

2. βλ. *Νάτσωα*, δ.π., σ. 39.- *Λυριτζή*, δ.π., σ. 41.

3. βλ. *Λυριτζή*, δ.π., σ. 40.

4. βλ. *Νάτσωα*, δ.π., σ. 42.

χρόνο. Ἀπ' αὐτὰ τὰ 1.000 ξοδεύονταν γιὰ τὴ μισθοδοσία τοῦ Ἑλληνα δάσκαλου καὶ γιὰ ἑξοδα τοῦ σχολείου καὶ τὰ 400 γιὰ τὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία τῆς κοινότητος. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότητα δὲν εἶχε δικό της σχολικὸ κτίριο. Χρησιμοποιοῦσε τὸ ἴδιο κτίριο μὲ τὴ σερβικὴ, ποὺ εἶχε ἀναγερεθεῖ μὲ δαπάνες καὶ τῶν δυὸ κοινοτήτων.

Ὁ γενικὸς πρόξενος Βελιγραδίου προέβλεπε ὀλοσχερὴ ἐξαφάνιση τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀπὸ τὸ Zemun καὶ οἱ προβλέψεις του βγγῆκαν σωστές. Ἡ ἐγκατάλειψη τῆς πόλης ἀπὸ μεγάλο ἀριθμὸ ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, ἐξ αἰτίας τοῦ οἰκονομικοῦ μαρασμοῦ καὶ τῆς συνεχιζόμενης ἀφομοίωσης, ὀδήγησαν τὴν κοινότητα στὸν ἀφανισμὸ. Οἱ Σέρβοι, ποὺ ἦταν τὸ κυρίαρχο στοιχεῖο τῆς περιοχῆς, ἀγωνίζονταν νὰ ἐξουδετερώσουν τοὺς ξένους ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ μακριὰ καὶ εἶχαν γίνει οἱ ρυθμιστὲς τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ τόπου. Οἱ Ἕλληνες, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τους, γιὰ νὰ διασφαλίσουν τὰ δικαιώματα ποὺ τοὺς εἶχαν παραχωρηθεῖ ἀπὸ τὶς ἀρχές καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ συνέχιση τῆς ἐθνικῆς ζωῆς τῆς κοινότητος, ὑποχρεώθηκαν σὲ ἄμυνα ἐναντίον τῆς προσηλυτιστικῆς τάσης τῶν Σέρβων. Ἀπὸ τὸ ἀρχεῖακὸ ὑλικὸ¹ ἀποδεικνύεται ὅτι κατὰ τὴν τελευταία δεκαετία τοῦ 18ου αἰ., ἀλλ' ὅπωςδήποτε καὶ νωρίτερα, οἱ Ἕλληνες διαμαρτύρονταν γιὰ τὰ προβλήματα ποὺ τοὺς δημιουργοῦσαν οἱ Σέρβοι στὴν ἐκπαίδευση καὶ στὴ θρησκευτικὴ ζωὴ. Τὰ παράπονα ἦταν συνεχῆ, γιὰτὶ ἐπίμονες ἦταν καὶ οἱ προσπάθειες τῶν Σέρβων, ποὺ κατέτειναν στὴ δημιουργία ὀξύτητας καὶ διχονοιῶν, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἤλπιζαν νὰ ἐπωφεληθοῦν. Γιὰ νὰ πετύχουν τοὺς σκοποὺς τους κατόρθωσαν νὰ θέσουν κάτω ἀπὸ τὸν ἑλεγχό τους τὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία καὶ ἀπ' ἐκεῖ προσπάθησαν νὰ ἐμποδίσουν τὴ διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, μὲ τὴν ἄρνηση διορισμοῦ ἑλλήνων δασκάλων².

Οἱ Ἕλληνες, ποὺ κατανοοῦσαν τὸν κίνδυνο ἀπὸ τὶς ἀφομοιωτικὲς τάσεις τοῦ περιβάλλοντος, ἀγωνίζονταν νὰ ὀργανώσουν καλύτερα τὴν ἐκπαιδευτικὴ ζωὴ τῆς κοινότητος. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Ἐνότης φρόντισε γιὰ τὴ συγκρότηση ἑλληνικῆς σχολῆς προσιτῆς σ' ὅλους. Σὲ λίγο τὰ οἰκονομικὰ μέσα τῆς κοινότητος μεγάλωσαν καὶ στὶς 23 Ἀπριλίου 1816 ἡ Ἀδελφότητα, ἀνδρωμένῃ πιά, κατάρτισε τὸν καταστατικὸ χάρτη τῶν σκοπῶν καὶ τῶν δραστηριοτήτων της καὶ ἔλαβε πρόνοια γιὰ τὴν ὀμαλὴ λειτουργία τῆς σχολῆς στὸ μέλλον, ἀκόμη καὶ στὴν περίπτωση διάλυσης τῆς κοινότητος.

Δὲ βρέθηκε τὸ καταστατικὸ τοῦ 1816, ἀλλὰ τὸ ἀναθεωρημένον τοῦ 1868,

1. Βλ. Παπαδριανοῦ - Κολακονιὸς, ὁ.π., σ. 29-36.

2. Οἱ Σέρβοι ἀγωνίζονταν μὲ πείσμα νὰ ὑπαγάγουν τὶς ἑλληνικὲς ὀρθόδοξες ἐκκλησίες τῆς Αὐστρουγγαρίας κάτω ἀπὸ τὴ δικαιοδοσία τοῦ Σέρβου μητροπολίτη τοῦ Κάρλοβιτς, νὰ ἐπιβάλλουν τὴ σλαβικὴ γλώσσα στὴ λειτουργία καὶ νὰ πετύχουν τὸ διορισμὸ Σέρβων μόνο ἱερέων. Προσωρινὰ μάλιστα τὸ πέτυχαν μὲ τὴν ἐκδοση σχετικοῦ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος. Οἱ ἑλληνικὲς κοινότητες ἀγωνίστηκαν καὶ ἀνέτρεψαν τὶς προθέσεις τους. Βλ. Λυμτζῆ, ὁ.π., σ. 35.

πού στηριζόταν στὸ πρῶτο, στοὺς Θεσμούς ὅπως τὸ ἀποκαλοῦσαν. Οἱ Θεσμοὶ τοῦ 1868 ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 25 ἄρθρα. Στὰ πρῶτα ἀπ' αὐτὰ ἀναπτύσσονται οἱ σκοποὶ τῆς Ἀδελφότητος κι ἀναφέρονται τὰ μέσα πραγματοποίησής τους (ἄρθρα 1 καὶ 2). Γιורתάσιμη μέρα ἀνακηρυσσόταν ἡ Δευτέρα τῆς Πεντηκοστῆς, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (ἄρθρο 3)¹. Μέλη τῆς Ἀδελφότητος θεωροῦνταν οἱ Ἕλληνες καὶ Μακεδονορωμάνοι (Κουτσόβλαχοι), πού εἶχαν ἐνισχύσει οἰκονομικὰ τὴν κοινότητα τὸ 1816 καὶ συνέβαλαν στὴν προαγωγή τῶν σκοπῶν της, καθὼς κι ὅσοι θὰ χορηγοῦσαν συνεισφορές, μετὰ ἀπὸ τὴν ἔγκριση τῶν νέων Θεσμῶν ἀπὸ τίς ἀρχές (ἄρθρο 4). "Ὅσοι δὲν ἦταν ὀρθόδοξοι καὶ θὰ ἐνίσχυναν τὴν Ἀδελφότητα, θεωροῦνταν ὑποστηρικταί, χωρὶς νὰ ἔχουν τὰ προνόμια τῶν μελῶν (ἄρθρο 5). Τὰ ἄρθρα 6 καὶ 7 ἀναφέρονται στὰ δικαιώματα καὶ τίς ὑποχρεώσεις τῶν μελῶν, τὰ ἄρθρα 8-17 καθορίζουν τὴ διοίκηση τῆς Ἀδελφότητος, καὶ τὸν τρόπο τῆς σύγκλησης καὶ τῆς διεξαγωγῆς τῶν ἐργασιῶν τῶν γενικῶν συνελεύσεων, τακτικῶν καὶ ἔκτακτων. Τακτικὲς γενικὲς συνελεύσεις πραγματοποιοῦνταν δυὸ φορές τὸ χρόνο : τὸν Ἰανουάριο καὶ τὴ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Βαρύνουσα σημασία εἶχε ἡ συνέλευση τοῦ Ἰανουαρίου πού ἐξέλεγε καὶ τὴν τριμελῆ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ. Ἡ δευτέρη γενικὴ συνέλευση εἶχε γιορταστικὸ χαρακτήρα. Συγκροτοῦνταν γιὰ νὰ τιμηθεῖ ὁ προστάτης τῆς Ἀδελφότητος, ὁ Πάτριων, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ἡ ἔκτατη συνέλευση ἀσχολοῦνταν μὲ τὰ θέματα πού δὲ μπορούσε ν' ἀντιμετωπίσει ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ κι ἀνέκυπταν ὕστερα ἀπὸ τὴ σύγκληση τῆς τακτικῆς γενικῆς συνέλευσης. Τέτοια θέματα ἦταν : ἀγοραπωλησιές ἀκινήτων, αὔξηση ἢ μείωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δασκάλων, προαγωγή τῆς σχολῆς, χορήγηση ὑποτροφιῶν ἀπὸ τὰ περισσεύματα κ.ἄ. Ὁργανο διοίκησης, κοντὰ στὶς γενικὲς συνελεύσεις καὶ τὴ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ, ἦταν καὶ ἡ διμελὲς Ἐλεγκτικὴ ἐπιτροπὴ.

Μὲ τὰ ἄρθρα 18-21 καθορίζονταν ἡ ἐκλογιμότητα τῶν ἐπιτρόπων, τὰ καθήκοντά τους, οἱ συνεδρίες τους καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ προέδρου. Μὲ τὸ ἄρθρο 22 ἐξασφαλιζόνταν τὰ οἰκονομικὰ κεφάλαια τῆς Ἀδελφότητος καὶ ἡ συνέχιση τῆς λειτουργίας τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς. Σὲ περίπτωσι διαλύσεως τῆς Ἀδελφότητος, τὴ διαχείριση τῶν οἰκονομικῶν της θὰ ἀναλάμβανε ἡ ἑλληνικὴ κοινότητα τῆς Βιέννης, πού ἔπρεπε νὰ φροντίζει γιὰ τὴν αὔξηση τῶν ἐσόδων καὶ τὴ διατήρηση τῆς σχολῆς διὰ παντός. Τὰ ὑπόλοιπα ἄρθρα (23-25) καθόριζαν τὸν τύπο καὶ τὴ χρῆση τῆς σφραγίδας τῆς Ἀδελφότητος κι ἀναφέρονταν στὴ δικαιοδοσία τῶν κρατικῶν ἀρχῶν σχετικὰ μὲ τὴ λειτουργία της.

1. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότητα τοῦ Zemun, σύμφωνα μὲ στοιχεῖα ἀπὸ βιβλίο πρακτικῶν της, εἶχε φτάσει ν' ἀριθμεῖ 370 μέλη, ὅλα Μακεδόνες. Οἱ περισσότεροι κατάγονταν ἀπὸ τὴν Κλεισούρα καὶ τὴν Καστοριά. Σ' ἄλλο βιβλίο πρακτικῶν εἶναι καταχωρισμένη πράξις, μὲ τὴν ὁποία δρίζεται νὰ τελεῖται μνημόσυνο γιὰ τοὺς νεκροὺς εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, τὸ Σάββατο τῆς Πεντηκοστῆς. Μεγάλο καὶ πλούσιο σὲ μεγαλοπρεπῆ μνημεῖα ἦταν καὶ τὸ νεκροταφεῖο τοῦ Zemun. Βλ. Νάτσα, δ.π., σ. 37.

Οἱ *Θεσμοὶ* τοῦ 1868 ἐπικυρώθηκαν ἀπὸ τὶς Αὐστροουγγρικὲς ἀρχές, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ ἀντίγραφα τῶν ἐγγράφων ποὺ ἐπισυνάπτονται στὴν ἔκθεση τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου. Οἱ ἀποφάσεις ποὺ πῆρε ἡ Ἄδελφότητα κι ἀποτυπώθηκαν στοὺς *Θεσμούς*, ἦταν ἀντίθετες πρὸς τὶς βλέψεις τῆς ἐκεῖ σερβικῆς κοινότητας, τῆς ὁποίας ἡ βούληση ἐκφραζόταν μὲσω τῆς ἐπιτροπῆς τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησίας τοῦ Zemun. Τὴν ἐπιτροπὴ, ὅπως φαίνεται, τὴν ἀποτελοῦσαν Σέρβοι ἢ σερβίζοντες Ἕλληνες. Ἀσκοῦσε πολιτικὴ προσηλυτισμοῦ καὶ δημιουργίας συνθηκῶν οἰκιοποίησης τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων, κάτι ποὺ δὲν γινόταν μόνο στὸ Zemun. Ἔτσι, ἡ ἐπιτροπὴ τῆς ἐκκλησίας ποὺ ἐποφθαλμιοῦσε τὸ *Σχολειακὸν κεφάλαιον* τῆς Ἄδελφότητας, ὑπέβαλε στὶς ἀρχές *διαμαρτύρησιν* ἐναντίον τῶν *Θεσμῶν*, μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι εἶχε δικαίωματα στοὺς οἰκονομικοὺς πόρους τῆς σχολῆς. Ἐκεῖνο ποὺ δὲ συνέφερε στὴ σερβικὴ κοινότητα ἦταν ἡ ἀπόφαση (ἄρθρο 22 τῶν *Θεσμῶν*) νὰ διατηρηθεῖ καὶ λειτουργεῖ πάντοτε ἡ ἑλληνικὴ σχολὴ τοῦ Zemun, ἀκόμη καὶ στὴν περίπτωσι τῆς διάλυσης τῆς ἑλληνικῆς Ἄδελφότητας. Τὰ κεφάλαια θὰ πῆγαιναν στὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τῆς Βιέννης κι ὄχι στὴ σερβικὴ κοινότητα τοῦ Zemun, ὅπως ἤθελαν οἱ ἐπίτροποι τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησίας. Οἱ ἀρχές ἀπέρριψαν τὴν *διαμαρτύρησιν* τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς ὡς *στεροουμένην πάσης βασιμότητος* καὶ παρέπεμψαν στὰ δικαστήρια τυχὸν ἀπαίτησή της πάνω στὸ *σχολειακὸν κεφάλαιον* τῆς Ἄδελφότητας.

Στὴν ἐπικύρωση τῶν τροποποιηθέντων *Θεσμῶν* τοῦ 1816 καὶ τὴν ἀπόρριψη τῶν ἐνστάσεων τῶν ἀντίδικων, βοήθησε ἡ διοίκηση τῆς ἐλληνοορθόδοξης κοινότητας τῆς Βιέννης καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλους ὁ πρόεδρος τῆς Θεόδωρος Καραγιάννης¹, πρὸς τὸν ὁποῖο οἱ ἐπίτροποι τῆς ἑλληνικῆς Ἄδελφότητας τοῦ Zemun ἔστειλαν θερμὰ εὐχαριστήρια ἐπιστολή.

Ἡ αὐτοτελὴς λειτουργία ἑλληνικῆς σχολῆς σταμάτησε γύρω στὰ 1875².

1. Γιὰ τὸν Κοζανίτη Θεόδωρο Καραγιάννη, διδάκτορα τῆς Φιλοσοφίας, πρόεδρο τῆς Καισαροβασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ἰσόβιο γεροϋσιαστὴ κλπ., βλ. *Λάμπρου*, ὁ.π., σ. 298.- *Λυριτζῆ*, ὁ.π., σ. 25, 31, 32.

2. Βλ. τὴν, ὁ.π., ἔκθεσι τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου γιὰ τὴν Ἄδελφότητα τοῦ Zemun. Ἡ *Συμεῶν*, ὁ.π., σημειώνει ὅτι ἡ σχολὴ ἐκλείσει τὸ 1875.

Αὐτὸ εἶναι σωστὸ μόνο μὲ τὴν ἔννοια ὅτι σταμάτησε νὰ λειτουργεῖ αὐτοτελῶς ἡ ἑλληνικὴ σχολὴ. Ἕλληνας, ὅμως, δάσκαλος ἐξακολουθοῦσε νὰ προσλαμβάνεται καὶ νὰ μισθοδοτεῖται καὶ τὸ 1879, πιθανὸν καὶ μεταγενέστερα γιὰ ἓνα διάστημα. Δίδασκε τὴν ἑλληνικὴν στὴ Σερβογερμανικὴ σχολὴ τοῦ Zemun, ποὺ ἦταν ἐγκαταστημένη στὸ κοινὸ σχολικὸ κτίριο τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Στὸ κτίριο αὐτὸ ἡ ἑλληνικὴ κοινότητα κατεῖχε τρεῖς αἴθουσες : τὴν αἴθουσα παράδοσης τοῦ ἑλληνικοῦ μαθήματος, τὴν αἴθουσα συνεδριάσεων καὶ τὸ δωμάτιο ποὺ ἔμενε ὁ δάσκαλος. Ἡ *Συμεῶν*, ὁ.π., γράφει ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Ἄδελφότητα παρέδωσε, τὸ 1906, τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς σχολῆς, ποὺ εἶχε ἐκτιμηθεῖ σὲ 100.000 χρυσὰ φράγκα στοὺς Σέρβους, ὡς δῶρο στὴ μνήμη τοῦ Γ. Σπίρτα, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὴν Κλεισούρα. Πρέπει νὰ συμπεράνουμε, ὅτι πρόκειται γιὰ τὴ δωρεὰν παραχώρησι τῶν χώρων ποὺ κατεῖ-

Κατὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια ὁ δάσκαλος προσλαμβανόταν γιὰ νὰ διδάσκει τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα στὰ παιδιά τῶν οἰκογενειῶν πού εἶχαν ἀπομείνει, καί σὲ παιδιά ἀλλοεθνῶν στὴ σερβογερμανικὴ σχολή. Ἀπὸ ἔλλειψη στοιχείων δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ προσδιοριστεῖ πότε σταμάτησε αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς. Ἴσως νὰ ἔγινε μὲ τὴ διάλυση τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος τοῦ Zemun. Τὸ 1900 δὲν ὑπῆρχε κοινότητα, γιατί εἶχε ἐκσερβιστεῖ στὸ σύνολό της¹. Πιθανὸν αὐτὸ νὰ ἔγινε καὶ νωρίτερα. Ὁ γενικὸς πρόξενος Βελιγραδίου, προβλέποντας τὸ ἐνδεχόμενον τῆς διάλυσης, ἔφερε σ' ἐπαφὴ τὸ 1877 τοὺς ἐπίτροπους τοῦ Zemun καὶ τοὺς ἐκπρόσωπους τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος τῆς Βιέννης γιὰ νὰ συζητήσουν τὸν τρόπο τῆς διαχείρισης τῶν κεφαλαίων τῆς Ἀδελφότητος. Στις συζητήσεις πῆρε μέρος κι ὁ Ἑλληνας πρεσβευτὴς στὴ Βιέννη².

Ἡ δευτέρη ἔκθεση ἀναφέρεται στὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τοῦ Novi Sad (Neusatz - Νεόφυτο), πόλη τῆς Κροατίας, μὲ πληθυσμὸ 20.000 κατοίκων, τὸ 1879. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχε γιὰ τὴν Αὐстроουγγαρία περισσότερο στρατιωτικὴ παρά ἐμπορικὴ σημασία.

Τὸ 1784 ἰδρύθηκε στὴν πόλη ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ ἐγκαταστημένους Ἑλληνας (νωρίτερα δηλαδὴ ἀπ' ἔ,τι στὸ Zemun) ὄργανισμός, μὲ σκοπὸ τὴ διατήρηση ἑλληνικῆς σχολῆς, γεγονός πού ὑπονοεῖ τὴν ὑπαρξὴ της πρὶν ἀπὸ τὴ χρονολογία αὐτῆ³. Ὁ ὄργανισμὸς ὀνομάστηκε Ἑλληνικὸν Ἰνστιτούτον καὶ οἱ πρῶτοι ἰδρυτές του ἦταν Μακεδόνες. Τὰ χρήματα πού συγκεντρώθηκαν μὲ τὴν ἴδρυση τοῦ Ἰνστιτούτου δὲν ἐπαρκοῦσαν γιὰ τὴ συντήρηση τῆς σχολῆς, γι' αὐτὸ καὶ ζητήθηκε ἡ συνδρομὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς πόλης (ὁ ἀριθμὸς τους ὑπολογιζόταν σὲ 9.000) πού δόθηκε πρόθυμα⁴. Ἡ ἐπισήμανση τῶν γεγονότων πού συνδέονται μὲ τὴ δράση τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Novi Sad εἶναι δύσκολη, γιατί τὰ ἔγγραφα τοῦ Ἰνστιτούτου κἀηκαν κατὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1848 πού βομβαρδίστηκε καὶ ἡ πόλη. Τὰ λίγα πού διασώθηκαν βρίσκονταν στὰ χέρια τοῦ

χαν οἱ Ἑλληνας στὸ κοινὸ κτίριο τῆς ἑλληνικῆς καὶ σερβικῆς κοινότητος - γιατί ἰδιαίτερο κτίριο δὲν φαίνεται νὰ εἶχαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ Ἑλληνας - κι ὄχι γιὰ τὰ κεφάλαια τῆς ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος. Ἡ παράδοση αὐτὴ ὑποδηλώνει ὅτι τὸ 1906 εἶχε σταματήσει ἡ πρόσληψη ἑλλήνων δασκάλου καὶ κατὰ συνέπεια καὶ ἡ διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς στὴ Σερβογερμανικὴ σχολή.

1. Βλ. *I.B.*, ὁ.π., σ. 508.

2. Βλ. τὴν, ὁ.π., ἔκθεση τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου γιὰ τὴν Ἀδελφότητα τοῦ Zemun.

3. Ἡ *Συμειών*, ὁ.π., σ. 23, σημειώνει ὅτι ἡ πρώτη ἑλληνικὴ σχολὴ ἰδρύθηκε στὸ Novi Sad τὸ 1730.

4. Ἀπὸ τὸ πολυάριθμο ἑλληνικὸ στοιχεῖο τοῦ Novi Sad τὸ 1879 εἶχαν ἀπομείνει μόνο 30-40 οἰκογένειες, ἀπὸ τίς ὁποῖες οἱ περισσότερες σέρβιζαν. Εἶχαν ξεχάσει τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ μαζὶ μ' αὐτὴ εἶχαν χάσει καὶ τὴν ἑλληνικὴ συνείδηση. Βλ. τὴν, ὁ.π., ἔκθεση τῆς 10-11-1879, τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου Α. Δόσκου, *περὶ τῆς ἐν Νεοφύτῳ (Neusatz) Ἑλληνικῆς Κοινότητος*.

ἄλλοτε πρόεδρου, καὶ ταμῖα τὸ 1879, Μάρκου Πόποβιτς, πὺ εἶχε ἤδη ἐκσερβιστεῖ. Κατὰ τὶς προφορικές, ἀμφίβολης ἐγκυρότητας, πληροφορίες πὺ ἔδωσε ὁ Πόποβιτς στὸ γενικὸ πρόξενο¹, ἡ κατάσταση στὸ Novi Sad εἶχε τὴν ἀκόλουθη ἐξέλιξη :

Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1848, οἱ Ἕλληνες ἀγόρασαν γιὰ 4.000 φιορίνια τὸ σπίτι ἐνὸς Σέρβου καὶ τὸ μετέτρεψαν σὲ σχολεῖο πὺ ἐργαζόταν ἀποδοτικά. Στὸ σχολεῖο φοιτοῦσε μέγας ἀριθμὸς μαθητῶν, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους συμπεριλαμβάνονταν Σέρβοι καὶ Γερμανοί, καὶ δίδασκαν πολλοὶ δάσκαλοι.

Τὸ 1848 τὸ κτίριο καταστράφηκε ἀπὸ βομβαρδισμό κι ἀνοικοδομήθηκε πάλι μὲ τὶς συνδρομὲς πλούσιων ὁμογενῶν, τοῦ Σίνα, τοῦ Τοσίτσα κ.ἄ., στοὺς ὁποίους κατέφυγε ἡ κοινότητα, γιὰτὶ οἱ πόροι τοῦ Ἰνστιτούτου δὲν ἔφταναν γιὰ τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ ἔργου. Ἐοδεύτηκαν γι' αὐτὸ 23.000 φιορίνια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 20.000 ἔδωσαν οἱ ὁμογενεῖς καὶ τὶς 3.000 τὸ κράτος ὡς δάνειο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο τὸ 1879 ἔμεναν 800 φιορ. γιὰ τὴν ἐξόφλησή του. Τὸ σχολικὸ κτίριο ἀποτελοῦσε περιουσία τοῦ Ἰνστιτούτου, πὺ δὲν διέθετε ἄλλα κεφάλαια σὲ χρήματα ἢ ἀκίνητα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ 1/4 σπιτιοῦ πὺ κληροδοτήθηκε σ' αὐτό.

Τὸ κτίριο τῆς σχολῆς ἦταν ἓνα διώροφο κτίσμα μὲ 4 διαμερίσματα πὺ ἐνοικιάζονταν κι ἔδιναν εἰσόδημα 1.500 φιορίνια τὸ χρόνο. Σὲ πλάκα πάνω ἀπὸ τὴν εἴσοδο ὑπῆρχε ἡ ἐπιγραφή : *Σχολεῖον Ἑλληνικόν, ἢ Ὁμόνοια τὸ συντηρεῖ*. Τὸ 1873 τὸ Ἰνστιτούτο καὶ ἡ ἑλληνικὴ κοινότητα, πὺ αὐτοκαταργήθηκε, στερήθηκε κι ἀπ' αὐτὸ τὸ κτίριο πὺ παραχωρήθηκε στοὺς Σέρβους. Ὁλα αὐτὰ σήμαιναν στὴν πραγματικότητα ὅτι ἔκλειναν καὶ οἱ τελευταῖες σελίδες τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς κοινότητας τοῦ Novi Sad. Οἱ προσπάθειες πὺ ἔγιναν στὰ κατοπινὰ χρόνια ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς προξενικὲς ὑπηρεσίες θ' ἀναστείλουν προσωρινὰ τὴ μοιραία ἐξέλιξη, δὲ θὰ μπορέσουν ὅμως νὰ ἐμποδίσουν τὴν ὀριστικὴ ἐξαφάνιση τοῦ ἑλληνισμοῦ στὴν περιοχὴ αὐτή.

Ἡ ἀπόφαση τῆς γενικῆς συνέλευσης τῶν μελῶν τῆς ἑλληνικῆς κοινότητας τοῦ Novi Sad, τῆς 3 Αὐγούστου 1873, τὸ *Πρωτόκολλον*, ὅπως ὀνομάστηκε, ἀρβήθηκε κάτω ἀπὸ τὴν πίεση δύο παραγόντων : α) τῆς ἐπιρροῆς πὺ ἀσκοῦσαν, στὴ διαμόρφωση τῆς στάσης τῆς ἑλληνικῆς κοινότητας οἱ ἐκσερβισθέντες Ἕλληνες, καὶ β) τῆς ἀμβλυνσης τῆς ἐθνικῆς συνείδησης τῶν Ἑλλήνων πὺ ἀπόμειναν καὶ τοὺς ὁποίους οἱ Σέρβοι περιποιούνταν καὶ κολάκευαν, ἀπονέμοντάς τους ἀξιώματα κι ἐπίτιμους τίτλους. Ἔτσι κατόρθωσαν νὰ τοὺς πείσουν νὰ παραχωρήσουν τὸ κτίριο τῆς σχολῆς στὴ σερβικὴ κοινότητα, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸ 1873 εἰσέπραττε καὶ τὰ ἐνοίκια. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο κλείστη-

1. Ἀπὸ τὰ ἔγγραφα πὺ κατεῖχε, μόνο ἓνα ἀντίγραφο πρωτοκόλλου παραχώρησε στὸν πρόξενο. Βλ. τὴν ὁ.π., ἐκθεση.

κε ἡ σχολὴ πού στήν ἀκμὴ τῆς, κατὰ τὶς ἐκτιμῆσεις τοῦ γενικοῦ προξένου, ἦταν ἀπὸ τὶς καλύτερες πού ὑπῆρχαν στὴν Αὐστροουγγαρία. Κι ἀπ' αὐτῆ, ὅπως κι ἀπὸ τὴ σχολὴ τοῦ Zemun, εἶχαν ἀποφοιτήσει δεκάδες ἐπίλεκτων μαθητῶν, ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀναδείχτηκαν ἀπὸ τὰ πρῶτα στελέχη τῆς ἐθνικῆς σερβικῆς κίνησης¹.

Τὸ *Πρωτόκολλον*, μὲ τὸ ὁποῖο παραχωρήθηκε καὶ τὸ κτίριο τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς στοὺς Σέρβους, συντάχθηκε καὶ ὑπογράφηκε στὶς 3 Αὐγούστου 1873². Ἡ σύγκληση τῆς συνέλευσης τῶν μελῶν τῆς ἑλληνικῆς κοινότητας πρέπει νὰ πραγματοποιήθηκε ὕστερα ἀπὸ πρωτοβουλία τῶν σερβιζόντων. Ἴσως σ' αὐτὸ νὰ ὀφείλεται ἡ παρουσία ἐλάχιστων μελῶν τῆς κοινότητας, πού δὲν ξεπερνοῦσαν τὰ ἑννέα. Ὅπωςδὴποτε ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς κοινότητας ἦταν μεγαλύτερος καὶ ἡ ἀπροθυμία προσέλευσής τους πρέπει νὰ ὀφειλόταν σὲ ἀντίδραση. Ἐμμεσα ὅσοι πῆραν μέρος στὴ συνέλευση ὁμολογοῦν κάτι τέτοιο, ὅταν ἀναφέρουν στὸ *Πρωτόκολλον*, ὅτι ἂν καὶ γνωστοποιήθηκε μὲ τὶς ἐφημερίδες ἡ ἡμέρα καὶ ὥρα τῆς σύγκλησης τῆς συνέλευσης καὶ παρ' ὅλο πού θὰ γινόταν συζήτηση γιὰ σοβαρὰ θέματα, δὲν παρουσιάστηκαν πολλοὶ καὶ ...εἰς μᾶτην... περιέμειναν οἱ παρόντες τὴν ἐμφάνισιν μεγαλειτέρου ἀριθμοῦ ἐνδιαφερομένων³.

Ἡ ἀπόφαση πού πάρθηκε μὲ τὸ *Πρωτόκολλον* τῆς 3-8-1873 ἀποτελεῖ τὴν ἔκφραση τῆς κατάστασης στὴν ὁποία εἶχε φτάσει τότε ἡ ἑλληνικὴ κοινότητα τοῦ Novi Sad. Ταυτόχρονα ἀποτελεῖ καὶ τὴν πιστοποίηση τοῦ θανάτου τῆς.

Ἐκεῖνο πού ἐντυπωσιάζει εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀφομοιωτικῆς τάσης τοῦ περιβάλλοντος, πού πέτυχε σὲ λίγο σχετικὰ χρονικὸ διάστημα νὰ ἐκσερβίσει χιλιάδες Ἑλληνες, πράγμα πού δὲν συνέβη τόσο εὐκόλα ἢ καὶ καθόλου, σ' ἄλλες περιπτώσεις πού τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο βρέθηκε σ' ἀνάλογη θέση⁴.

Τὸ θέμα πού ἀπασχόλησε τὴ συνέλευση τῆς 3-8-1873 ἦταν ἡ τύχη τοῦ

1. Βλ. τὴν, ὁ.π., ἔκθεση. - *Συμῶν*, ὁ.π., σ. 23.

2. Λανθασμένα γράφει ἡ *Συμῶν*, ὁ.π., ὅτι ἡ παραχώρηση ἔγινε τὸ 1870. Λανθασμένο εἶναι καὶ τὸ ἀναφερόμενο, ὅτι ὁ Γεώργιος Δέρας ἦταν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἑλληνικῆς κοινότητας τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη. Πρόεδρος ἦταν ὁ Γεώργιος Δ. Κόδας.

3. Βλ. τὸ συνημμένο στὴν ἔκθεση τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου γιὰ τὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τοῦ Novi Sad *Πρωτόκολλον*.

4. Ἡ ἀφομοιωτικὴ τάση τοῦ περιβάλλοντος ἦταν πολὺ ἰσχυρὴ στὸ Novi Sad, κι αὐτὸ γιατί ἡ πόλη κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Αὐστροουγγρικῆς Μοναρχίας εἶχε γίνῃ ἕνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἐθνικὰ σερβικὰ κέντρα, πού μὲ διάφορους τρόπους (ὀργάνωση καὶ δράση τῆς νεολαίας, ἐκδόσεις ἐφημερίδων κλπ.) ἀγωνιζόταν γιὰ τὴν ἐλεύθερη καὶ ἐνωμένη Σερβία. Κατὰ τὴν περίοδο μάλιστα γιὰ τὴν ὁποία γίνεται λόγος, τὸ Novi Sad εἶχε γίνῃ τὸ κέντρο τῆς μὀρφωσης τῶν νοτιοσλαβικῶν λαῶν κι αὐτὸ εἶχε τὶς ἀνάλογες ἐπιπτώσεις στὴ ζωὴ, καὶ ἰδιαίτερα τὴν ἐκπαιδευτικὴ, τῆς ἑλληνικῆς κοινότητας. Βλ. *Τζωρτζεβιτς*, ὁ.π., σ. 79, 137, 142-143, 209-210, 389.

Ἑλληνικοῦ σχολειακοῦ κληροδοτήματος, ὕστερα ἀπὸ τὴ διάλυση τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος. Σύμφωνα μὲ τ' ἀναφερόμενα στὸ Πρωτόκολλον, ἐπειδὴ σὲ κάθε τόπο, κατὰ τὶς ἰσχύουσες διατάξεις, συνήθως μία Ἑλληνο-Ἀνατολικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Κοινότης ἐπιτρεπόταν νὰ σχηματιστεῖ¹ καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχαν οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὸ σχηματισμὸ ξεχωριστῆς ἐλληνικῆς κοινότητος, ἔπρεπε νὰ βρεθεῖ τρόπος ἐξασφάλισης τῆς διαχείρισης τοῦ σχολικοῦ καταθέματος. Γι' αὐτὸ ἀποφασίστηκε : α) Νὰ διαλυθεῖ ἡ ἐλληνικὴ κοινότητα τοῦ Novi Sad καὶ νὰ συγχωνευτεῖ μὲ τὴ σερβικὴ. β) Νὰ παραδώσει ἡ διαλυόμενὴ κοινότητα τὸ σχολικὸ κεφάλαιο στὴ σερβικὴ - ἐκκλησιαστικὴ - κοινότητα, μὲ τὸν ὄρο νὰ μὴ συγχωνευτεῖ μ' ἄλλα κληροδοτήματα, ἀλλὰ νὰ συνεχιστεῖ ἡ λειτουργία του ἐς αἰεὶ μὲ τὸ ὄνομα : "Ἰδρυσις τῆς ἐν Νεοφύτῳ Ἑλληνικῆς Σχολῆς. Οἱ πόροι τοῦ κεφαλαίου θὰ χρησιμοποιοῦνταν γιὰ νὰ συντηρεῖται Ἑλληνικὴ Στοιχειωτικὴ Σχολή, γιὰ τὴ μόρφωση τῶν ἑλληνοπαίδων στὴ μητρικὴ τους γλώσσα.

Τὸ γενικὸ προξενεῖο Βελιγραδίου ἀντέδρασε στὴ νομιμοποίηση αὐτῆς τῆς ἀπόφασης. Τὸ Πρωτόκολλον τῆς 3-8-1873 ἔπρεπε νὰ ἐγκριθεῖ καὶ νὰ ἐπικυρωθεῖ ἀπὸ τὶς ἀρμόδιες ἀρχές, γιὰ ν' ἀποκτήσει ἰσχύ. Ἡ παραχώρηση τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῆς σχολῆς στὴ σερβικὴ κοινότητα πραγματοποιήθηκε, ἀνεπίσημα ὅμως, γιατί ἡ οὐγγρικὴ κυβέρνησις δὲν τὸ ἐπικύρωνε. Τὸ γενικὸ προξενεῖο πέτυχε νὰ πείσει τὶς οὐγγρικὲς ἀρχές ὅτι ἡ ἀπόφασις ἦταν ἔργο τῶν Σέρβων καὶ τῶν σερβιζόντων, ποὺ ἤθελαν νὰ διαλύσουν τὴν κοινότητα καὶ νὰ σφετεριστοῦν τὴν περιουσίαν της. Οἱ σερβίζοντες ἐπιχείρησαν καὶ τὸ 1879 νὰ πετύχουν τὴν ἐπικύρωση τῆς ἀπόφασης, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ κατορθώσουν.

Οἱ μεσολαβήσεις τοῦ γενικοῦ προξένου ἀνέστειλαν τὴ νομιμοποίηση τῆς κατάστασης ποὺ δημιουργήθηκε γιὰ τοὺς Σέρβους, προσωρινὰ ὅμως, γιατί, ὅπως συμπεραίνεται ἀπὸ νεώτερα στοιχεῖα, στὰ ἐπόμενα χρόνια οἱ ἀναστολές ἐξουδετερώθηκαν καὶ οἱ Σέρβοι κυριάρχησαν. Τὸ 1900 σὲ δημοσίευμα σημειώνεται ὅτι στὸ Novi Sad ἡ κοινότητα καὶ ἡ ἐκκλησία εἶχαν ἐκσερβιστεῖ². Τὰ μόννα στοιχεῖα ποὺ ἀπόμειναν γιὰ νὰ θυμίζουν τὴν ἀκμὴ της, ἦταν τὰ ἐλληνικὰ ὀνόματα στὶς εἰκόνες τῶν ἁγίων τῆς μικρῆς ἐκκλησίας καὶ τὰ ἐλληνικὰ ὀνόματα στὶς ταφόπετρες τοῦ νεκροταφείου.

Ἡ ἐλληνικὴ ἐκκλησία τοῦ Novi Sad, ἓνα μεγάλο κτίριο, συντηροῦνταν ἀπὸ τὴν κοινότητα. Τὸ 1848 κάηκε καὶ ξαναχτίστηκε μικρότερη μὲ δαπάνες τοῦ βαθύπλουτου Ἑλληνα Ἰωάννου Τριανταφύλλου, ποὺ μισθοδοτοῦσε καὶ τὸν ἱερέα. Ἡ γυναίκα του - ἦταν ἄκληρος - ποὺ κληρονόμησε τὴν τεράστια

1. Μὲ τὸν ὄρο Ἑλληνο-Ἀνατολικὴ νοεῖται ἡ ὀρθόδοξη κοινότητα τοῦ Ἑλληνο-Ἀνατολικοῦ δόγματος καὶ τέτοια μπορούσε νὰ χαρακτηριστεῖ καὶ ἡ σερβικὴ.

2. Βλ. *I.B.*, δ.π., σ. 508.

περιουσία του, ἐξακολούθησε τὶς δαπάνες γιὰ τὴν ἐκκλησία, στὴν ὁποία, κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐπίσκεψης τοῦ γενικοῦ προξένου, ἱερουργοῦσε πιά Σέρβος παπάς, πιθανὸν τοποθετημένος ἐκεῖ χωρὶς τὴ θέλησὴ τῆς. Οἱ Σέρβοι ἤθελαν νὰ πάρουν στὴν κατοχὴ τους καὶ τὴν ἐκκλησία, ὅπως ἔκαναν μὲ τὸ σχολεῖο.

Σ' αὐτὸ ἀντιδρούσε ἡ Τριανταφύλλου, πού ἀπὸ πείσμα ξόδεψε 17.000 φιορ. καὶ ἔχτισε Ἀρμενικὴ ἐκκλησία. Ἐόδευε ἐπίσης κάθε χρόνο 10.000 φιορ. γιὰ 12 ὑπότροφους πού σπούδαζαν στὴ Γερμανία, πάντρευε 4 κορίτσια τὸ χρόνο, δίνοντας προίκα 1.000 φιορ. στὸ καθένα, βοηθοῦσε φτωχοὺς καὶ ἔκανε καὶ ἄλλες ἀγαθοεργίες¹. Οἱ ὑποτροφίες θὰ χορηγοῦνταν σ' ἐκτέλεση τῆς τελευταίας βούλησης τοῦ Τριανταφύλλου μὲ τὴ σύσταση κληροδοτήματος ἀπὸ 500.000 φιορῖνια, πού τελικὰ τὸ νέμονταν οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ρουμάνοι².

Ἡ Orsova (Ὁρσοβα)³, παραδουνάβεια καμὸπολη, στὰ σύνορα τότε τῆς Αὐστρουγγαρίας καὶ τῆς Ρουμανίας, γνώρισε καὶ αὐτὴ μέρες ἐμπορικῆς ἀκμῆς. Ἐξ αἰτίας τῆς θέσης τῆς ἦταν κέντρο ἐναποθήκευσης τῶν διακινουμένων ἐμπορευμάτων. Ἡ ἐγκατάσταση Ἑλλήνων ἐκεῖ, κυρίως Μακεδόνων, χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ 17ο αἰ., τὶς τελευταῖες μᾶλλον δεκαετίες του. Ἡ συρρίκνωση τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου στὴν Orsova παρατηρεῖται ἀπὸ τὰ μέσα κυρίως τοῦ 19ου αἰ. καὶ ὀφείλεται στὰ γενικὰ αἷτια πού συνέβαλαν στὴν ἐξαφάνιση τῶν περισσότερων ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Οὐγγαρίας. Ὅπως ἔγινε καὶ ἄλλοῦ, ἡ προϊούσα ἐξασθένιση τῆς κοινότητος δημιούργησε προβλήματα σχετικὰ μὲ τὴν τύχη τῶν κεφαλαίων πού εἶχαν συγκεντρωθεῖ γιὰ τὴν ἴδρυση καὶ συντήρηση τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς τῆς Orsova.

Στὴν Orsova πρέπει νὰ λειτουργοῦσε ἑλληνικὴ σχολὴ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ 1800, σὲ κτίριο πού εἶχε ἀνεγερθεῖ ἀπὸ τὸ περιουσιακὰ στοιχεῖα τῆς ἴδιας τῆς σχολῆς. Οἱ διχόνοιες πού ὀφείλονταν μᾶλλον σὲ ἀντικρουόμενα συμφέροντα καὶ στὶς ἐπιπτώσεις ἀπὸ τὴν ἀφομοιωτικὴ ἐπίδραση τοῦ περιβάλλοντος, ὀδήγησαν σὲ κλείσιμο τῆς σχολῆς γιὰ ἄγνωστο χρονικὸ διάστημα. Τὸ 1830 κατανοήθηκε ὅτι ἡ παρατεινόμενη διακοπὴ τῆς λειτουργίας τῆς ἀπέβαινε σὲ βάρος ὄλων καὶ κυρίως τῶν παιδιῶν. Γι' αὐτὸ, οἱ διαφορὲς παραμερίστηκαν καὶ σὲ κοινὴ συνέλευση, στὶς 25 Ὀκτωβρίου 1830, ἀποφασίστηκε ἡ ἴδρυση *Γενικοῦ Ταμείου*, στὸ ὁποῖο κάθε Ἑλληνας, ἀνάλογα μὲ τὴν περιουσία του, ἔπρεπε νὰ δίνει τόκο 6%, σ' ὀρισμένο χρόνο, πάνω σὲ ὁμολογία πού τὸ ποσό τῆς καθορίστηκε στὴ συνέλευση γιὰ καθέναν ὀνομαστικά.

Ἡ συνέλευση τῆς 25 Ὀκτωβρίου 1830 κατέληξε στὴν ὑπογραφὴ ἐνὸς εἴδους καταστατικοῦ πού ὀνομάστηκε *Συμφωνία*. Περιλάμβανε 11 ἄρθρα, ἀπὸ

1. Βλ. τὴν, ὁ.π., ἔκθεση τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου γιὰ τὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τοῦ Novi Sad.

2. Βλ. *I.B.*, ὁ.π., σ. 508.

3. *Παλαιὰ Ὁρσοβα*, σημειώνεται στὰ ἔγγραφα.

τὰ ὅποια τὰ 10 ἀναφέρονταν στοὺς ὄρους τῆς συγκρότησης καὶ τῆς διαχείρισης τοῦ σχολικοῦ κεφαλαίου. Τὸ περιεχόμενο τῶν ὄρων εἶναι ἀξιοπρόσεχτο. Πρῶτα γιατί συγκροτεῖ ἓνα κείμενο, στὸ ὁποῖο ἔχει ἀποτυπωθεῖ ἡ ἐλληνικὴ συνείδηση τῆς κοινότητας, ὅπως αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὴ μέριμνα ποὺ πῆραν τὰ μέλη τῆς συνέλευσης γιὰ τὴν ἐξασφάλιση πόρων, ἀναγκαίων γιὰ τὴν ἐπανάδρυση, ἀπρόσκοπτη λειτουργία καὶ προαγωγή τῆς σχολῆς στὸ μέλλον, καθὼς καὶ γιὰ τὴ θεραπεία ἄλλων καίριων κοινωνικῶν ἀναγκῶν, ὅπως ἡ ἰατρικὴ περίθαλψη κλπ. Τὸ 1830 τὸ ἐλληνικὸ φρόνημα ἐξακολουθοῦσε ἀκόμη νὰ εἶναι ἀκιμαῖο, γι' αὐτὸ προξενεῖ ἐντύπωση τὸ γεγονός ὅτι ὕστερα ἀπὸ 50 μόνο χρόνια ἡ ἀποσύνθεση τῆς κοινότητας ἔφτασε στὰ ὄρια τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἐξαφάνισης. Οἱ ὄροι, ὕστερα, φανερώνουν τὴν ἀποφασιστικὴν τῶν μελῶν νὰ πετύχουν, μὲ σοβαρὰς οἰκονομικὰς θυσίας, ὅσα πίστευαν ὅτι θὰ συνέβαλαν ὄχι μόνον στὴ συνέχιση τῆς ζωῆς τῆς ἐλληνικῆς κοινότητας μέσω τῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐπιτυχὴ ἀσκηση τοῦ ἐμπορικοῦ ἐπαγγέλματος, τοῦ μόνου στὸ ὁποῖο ἐπιδίδονταν οἱ Ἕλληνες τῆς Orsova. Γι' αὐτὸ καὶ ἐπιβάλλονταν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν τόκο τῶν ὁμολογιῶν, εἰσφορὰς ὄχι εὐκαταφρόνητες στὰ ἐπὶ προμηθεῖα ἢ διεκπεραιώσει ἐμπορεύματα, στὰ εἰσαγόμενα ζῶα κλπ. Ἄριθμὸς ὄρων καθόριζε τὸν τρόπο τῆς διαχείρισης τοῦ σχολικοῦ κεφαλαίου καὶ ἄλλοι προνοοῦσαν γιὰ τὴν παροχὴ βοήθειας, σὲ περίπτωσι ὑπαρξῆς πλεονασμάτων, ὄχι μόνον στοὺς Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ σ' ὀλόκληρη τὴν πόλιν τῆς Orsova. Γι' αὐτὸ καὶ ἐπιτρεπόταν, μ' ὀρισμένες προϋποθέσεις, ἡ φοίτηση ἀλλοεθνῶν στὴν ἐλληνικὴ σχολὴ καὶ ἡ διάθεση πόρων στὴν Ἑθνικὴ σχολὴ τῆς πόλεως.

Δύο χρόνια νωρίτερα ἀπὸ τὴν κατάρτιση τῆς Συμφωνίας πραγματοποιήθηκε στὴν Orsova ἡ ἴδρυση Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, ἀπὸ 25 Ἕλληνες, μακεδονικῆς καταγωγῆς¹, μὲ σκοπὸ τὴν ἐπανάδρυση καὶ διατήρηση τοῦ σχολείου.

Ἡ σχολὴ ἐπαναλειτούργησε τὸ 1839, γιατί τότε ἐξασφαλίστηκαν οἱ οἰκονομικὰς προϋποθέσεις. Ἡ ζωὴ τῆς ὅμως δὲν ξεπέρασε τίς δυὸ δεκαετηρίδες. Τὸ 1857 ἔκλεισε. Κατὰ τίς ἀπόψεις τοῦ γενικοῦ προξενεῖου Βελιγραδίου², τὰ αἷτια ἦταν : α) Ἡ ἔλλειψη τοῦ παλιοῦ ἐνθουσιασμοῦ γιὰ τὴν ἐλληνικὴ παιδεία, ὕστερα κυρίως ἀπὸ τὸ θάνατο τῶν πρώτων ἰδρυτῶν τοῦ Ἰνστιτούτου. β) Ἡ ἀντικατάσταση, ἀπὸ τὸ 1848, τῆς ἐλληνικῆς, τῆς γλώσσας τῆς ἀλληλογραφίας, μὲ τίς γλώσσες τῶν ἐγχώριων. γ) Ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ σχολικοῦ κεφαλαίου - Ἑλληνικὸν κατάθεμα ὀνομάστηκε - γιὰ τὴ διατήρηση τῆς σχολῆς. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἀποφασίστηκε νὰ μείνουν καταθεμένα γιὰ μεγάλο χρονικὸ

1. Ἄλλες πληροφορίες ἔλεγαν ὅτι εἶχαν γεννηθεῖ στὴν Orsova.

2. Βλ. τὴ συνημμένη στὴν ὑπ' ἀριθμ. 99/24-11-1879 ἀναφορὰ, ἐκθεση τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου Α. Δόσκου *Περὶ τοῦ ἐν Ὁρσόβῃ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου*, ΑΥΕ-1879/58-3-Ἀναφοραὶ-Ἐκθέσεις Προξενικῶν ἀρχῶν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς περιοχῆς τῶν.

διάστημα τὰ χρήματα στὴν τράπεζα, χωρὶς νὰ χρησιμοποιηθοῦν, γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ μεγάλο κεφάλαιο, ἱκανὸ νὰ ἐξασφαλίσει τὴ συντήρηση τῆς σχολῆς ποῦ θὰ ἐπανιδρυόταν.

Μὲ τὶς ἐνέργειες τοῦ γενικοῦ προξενείου Βελιγραδίου, ποῦ μερίμνησε καὶ γιὰ τὴν ἀποστολὴ δάσκαλου, ἡ σχολὴ ἀνασυστήθηκε τὸ 1871. Ὑστερα ἀπὸ λίγα χρόνια ἐκλείσε πάλι, ἐξ αἰτίας τοῦ δάσκαλου τὴ φορὰ αὐτὴ εἶχε μεταβληθεῖ σὲ κομματάρχη καὶ προκάλεσε τὴ διαίρεση τῆς κοινότητας.

Τὸ γενικὸ προξενεῖο, ὅπως ἔκανε καὶ γιὰ τὶς ἄλλες κοινότητες, φρόντισε γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῆς σχολῆς, ποῦ στὸ μεταξύ, ἀπὸ τὸ 1857 ὡς τὸ 1879, εἶχαν ἀνεβεῖ στὸ ποσὸ τῶν 20.000 φιορ.

Τὸ 1879 τὸ Ἑλληνικὸν Ἰνστιτούτον τῆς Orsova, ποῦ διαχειριζόταν τὸ Ἑλληνικὸν κατάθεμα μόνον κατ' ὄνομα, ἦταν ἐλληνικὸ. Ἡ πλειοψηφία ἀποτελοῦνταν ἀπὸ Ρουμάνους, Σέρβους ἢ Βούλγαρους, ποῦ δὲν γνώριζαν κἀν τὰ ἐλληνικά. Εἶχαν καταργήσει ἀπὸ καιρὸ τὴν ὑποχρέωση τῆς καταβολῆς τῆς εἰσφορᾶς τῶν μελῶν καὶ ἀποφάσισαν νὰ παραχωρήσουν τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα στοὺς Ρουμάνους καὶ τοὺς Σέρβους. Ἡ μετάβαση ἐκεῖ τοῦ γενικοῦ προξένου (Μάιος 1879), καθὼς καὶ οἱ ἀποφάσεις ποῦ ἀρτήθηκαν κατὰ τὴ νέα ἐπίσκεψη τοῦ προξένου, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1879, ἦταν οἱ τελευταῖες ἐκλάμψεις τῆς σχολῆς τῆς ἐλληνικῆς κοινότητας, ποῦ εἶχε ἀπὸ καιρὸ χάσει τὴν ἐθνικὴ της συνείδηση. Ἡ ληξιαρχικὴ πράξις τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἐξαφάνισής της δὲ θ' ἀργοῦσε νὰ γραφεῖ.

Τὸ Temesvar (Τιμισοάρα), ἡ τελευταία πόλη ποῦ ἐπισκέφτηκε ὁ γενικὸς πρόξενος Βελιγραδίου τὸ 1879, ἀριθμοῦσε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη 35.000 κατοίκους. Ἦταν κέντρο ἐμπορικὸ καὶ βιομηχανικὸ. Ὁ πληθυσμὸς του στὴν πλειοψηφία του ἀποτελοῦνταν ἀπὸ Γερμανούς. Οἱ Ρουμάνοι καὶ οἱ Σέρβοι ἦταν λιγότεροι καὶ οἱ Οὐγγροὶ ἐλάχιστοι. Δὲν ἔλειπαν καὶ ἄλλες μειονότητες, ὅπως οἱ Βούλγαροι.

Ἡ ἐλληνικὴ κοινότητα τοῦ Temesvar κρατοῦσε τὴν ἐμπορικὴ κίνηση τῆς πόλης στὰ χέρια της καὶ ἦταν ὁ ρυθμιστὴς της. Χάρη σ' αὐτὴ τὴ δραστηριότητα τὸ Temesvar ἐγίνε ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια διακομιστικὰ ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Οὐγγαρίας, σὰν τὴ Βουδαπέστη καὶ τὸ Novi Sad, στὰ ὁποῖα τὸ σύστημα τῶν σπιδιτόρων καὶ κομμισιοναρίων λειτουργοῦσε ἄριστα¹.

Τὰ στοιχεῖα ποῦ συγκέντρωσε ὁ πρόξενος γιὰ τὴ σχολὴ καὶ τὴν ἐκκλησία τῆς ἐλληνικῆς κοινότητας ἦταν ἐλάχιστα, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι οἱ παράγοντες ποῦ θὰ μπορούσαν νὰ τοῦ δώσουν πληροφορίες εἶχαν πεθάνει.

Ἀπ' ὅ,τι σωζόταν στὴν πόλη σὰν παράδοση, ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ πολυπληθὲς ἐλληνικὸ στοιχεῖο εἶχε συγκροτήσει ξεχωριστὴ κοινότητα, διατηροῦ-

1. Βλ. Λάμπρου, ὁ.π., σ. 280-281.

σε δική του ἐκκλησία κι ἐλληνική σχολή. Ἡ προοδευτική μείωση τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὸν περιορισμὸ τοῦ μαθητικοῦ δυναμικοῦ, τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ τῆ μεταφορὰ τῆς ἔδρας τῆς σχολῆς. Ἀπὸ τὸ εὐρύχωρο κτίριο ποῦ εἶχε νοικιαστεῖ στὸ φρούριο, κεντρικὸ σημεῖο τῆς πόλης, ἡ σχολὴ μεταφέρθηκε σ' ἓνα προάστιο καὶ σὲ οἴκημα ποῦ εἶχε χτιστεῖ ἀπὸ δυὸ Ἑλληνες, γιὰ νὰ χρησιμεύει σὰν κατάλυμα φιλοξενίας¹.

Ἡ ἐλληνικὴ σχολὴ τοῦ Temesvar γνώρισε παλιότερα, κυρίως πρὶν ἀπὸ τὸ 1800, μέρες ἀκμῆς. Δίδαξαν σ' αὐτὸ ὀνομαστοὶ δάσκαλοι, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ὁ Μοσχοπολίτης Κωνστ. Χατζῆ Γεωργίου Τζεχάνης, ποῦ εἶχε διδάξει καὶ στὴν Πέστη καὶ στὸ Novi Sad². Πρέπει νὰ ἦταν μεγάλη ἡ ἀκτινοβολία τόσο τῆς σχολῆς ὅσο καὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας, γιὰτὶ ἐπηρέασε βαθιὰ πολλοὺς κάτοικους τῆς πόλης, Σέρβους, Βούλγαρους κ.ἄ., ποῦ θεωροῦσαν τιμὴ τους ν' ἀποκαλοῦνται Ἑλληνες³.

Τὴν ἐποχὴ τῆς ἐπίσκεψης τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου στὸ Temesvar, εἶχαν πεθάνει δυὸ ἀπὸ τὰ ἀξιόπιστα καὶ πιὸ ἐγκριτα μέλη τῆς ἐλληνικῆς κοινότητας : ὁ δικηγόρος Σκαρλάτος κι ὁ μεγαλέμπορος Ζλάτκος, τῆς ἴδιας ἀσφαλῶς οἰκογένειας, μ' ἔξοδα τῆς ὁποίας εἶχε ἀναγερθεῖ ἡ ἐλληνικὴ ἐκκλησία. Εἶναι ἄξιο ὑπογράμμισης αὐτὸ ποῦ συνάγεται ἀπὸ τὰ γραφόμενα τοῦ γενικοῦ προξένου. Ὅτι δηλ. τὰ ἐλληνικὰ φρονήματα τῆς βουλγαρικῆς καταγωγῆς οἰκογένειας Ζλάτκο, ἀποδείχτηκαν πολὺ σταθερότερα ἀπὸ ἐκεῖνα τῶν περισσότερων Ἑλλήνων.

Οἱ μέρες ὅμως τῆς ζωῆς τῆς κοινότητας ἦταν μετρημένες, ἴσως μάλιστα νάχαν τελειώσει. Ἐπισκέπτης ποῦ πῆγε ἐκεῖ τὸ 1900 πιστοποίησε ὅτι ἐν Τέμεσβαρ καὶ ἐν Νογκικίνδα ἐλληνικαὶ κοινότητες ὑπῆρξαν ἐπίσης, ἀλλὰ πρὸ ἡμίσεως αἰῶνος ἐξέλιπον, τῶν ἀποτελούντων αὐτὰς ἐκφυλισθέντων⁴.

1. Τὸ κτίριο εἶχε ἀναγερθεῖ τὸ 1781 ἀπὸ τὸ Νικόλαο Παπᾶ Ἡλία, ἀπὸ τὴν Καστοριά, κι ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Πρένδα ἀπὸ τὴν Ἀλβανία. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὸ γεωγραφικὸ ὄρο Ἀλβανία συνθέστατα περιλαμβανόταν τότε ὅλη ἡ Β. Ἠπειρος κι ὄχι σπάνια καὶ ἡ Νότια. Ἡ κτητορικὴ ἐπιγραφὴ σωζόταν τὸ 1879. Βλ. τὴν, ὅ.π., ἐκθεση τοῦ προξένου.

2. Βακαλόπουλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, ὅ.π., σ. 223.

3. Ὁ βουλγαρικῆς καταγωγῆς πλούσιος κάτοικος τοῦ Temesvar Ζλάτκο, ἀπὸ τὸ Γκάμπροβο, ποῦ ἴδρυσε τὴν ἐλληνικὴ θρθόδοξη ἐκκλησία τῆς πόλης, στὴν κτητορικὴ ἐπιγραφὴ αὐτοχαρακτηριζόταν ὡς φιλογενῆς Ἑλλην ἀπὸ Γάμπροβον. Αὐτὸ προκάλεσε τὰ εἰρωνικὰ σχόλια τοῦ J. Jireček στὸ ἔργο του Geschichte der Bulgaren, Prag 1876, σ. 509, ὑποσ. 8 (Βλ. Βακαλόπουλου, ὅ.π., σ. 279). Ἡ οἰκογένεια Ζλάτκο συνέχισε καὶ στὰ ἐπόμενα χρόνια τίς δραστηριότητές της, ποῦ ταυτίζονταν μὲ τίς προθέσεις τῆς ἐλληνικῆς κοινότητας κι ἀποδείκνυαν τὰ ἐλληνικὰ τῆς φρονήματα. Ὁ Jireček ξεχνοῦσε τὴ βασικὴ ἀλήθεια, ὅτι περισσότερο μετράει, γιὰ τὴν ἔνταξή κάποιου σὲ μιὰ ἐθνότητα ὄχι τί λένε οἱ ἄλλοι πῶς εἶναι, ἀλλὰ τὸ αἰσθάνεται ὁ ἴδιος ὅτι εἶναι.

4. Βλ. I.B., ὅ.π., σ. 509.

Ἀπ' ὅσα ἀναφέρθηκαν γιὰ τὶς τέσσερες κοινότητες, συνάγεται ὅτι τὰ αἷτια ποὺ ἐπισημάνθηκαν, συνέβαλαν στὴν προιούσα ἐξασθένηση τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων στὴν Αὐστροουγγαρία καὶ τελικὰ στὴν ἐξαφάνισή τους. Ἐπέζησαν μόνον ἐκεῖνες οἱ κοινότητες ποὺ τὰ μέλη τῆς ἀντιστάθηκαν στὴν ἀφομοιωτικὴ ἐπίδραση τοῦ περιβάλλοντος καὶ ζοῦσαν κάτω ἀπὸ συνθήκες, οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς, οἱ ὁποῖες ἐνίσχυαν τὴν ἀπόφαση γιὰ ἀντίσταξη.

Ὁ γενικὸς πρόξενος Βελιγραδίου ἔδειξε ζωηρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὶς ἑλληνικὲς κοινότητες στὴν Αὐστροουγγαρία, ἀκόμη καὶ γιὰ ὀρισμένες ποὺ δὲν ἀνήκαν στὴ δικαιοδοσία του. Ἀγωνίστηκε πρὸς κάθε κατεύθυνση γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει τὴ συνέχιση τῆς ζωῆς τους καὶ ἔδειξε ἰδιαιτέρο ἐνδιαφέρον γιὰ νὰ περισώσει τὰ κατάλοιπα τῶν περιουσιῶν τους, ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ τὰ οἰκιοποιήθουν ἄλλες ἐθνότητες καὶ κυρίως οἱ Σέρβοι. Πῆγε στὴν Πέστη, συνεργάστηκε μὲ τὸν ἐκεῖ Ἕλληνα γενικὸ πρόξενο Χαρίση¹ καὶ τὸν παρακίνησε νὰ ἐνδιαφερθεῖ γιὰ τὴ λειτουργία τῶν κοινοτήτων ποὺ ὑπάγονταν σ' αὐτόν, χωρὶς, κατὰ τοὺς ἰσχυρισμούς του, νὰ βρεῖ τὴν ἀνταπόκριση ποὺ περίμενε.

Ἡ ἐπίσκεψη τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου στὴ Βιέννη εἶχε καλύτερα ἀποτελέσματα. Ἡ ἐκεῖ ἐλληνικὴ πρεσβεία ζήτησε λεπτομερῆ ἔκθεση γιὰ τὴν κατάσταση τῶν κοινοτήτων καὶ αὐτὸ ἄφηγε νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι θ' ἀσχολοῦνταν μὲ τὸ θέμα στὸ μέλλον. Στὴ Βιέννη δέχτηκε πρόθυμα νὰ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες του καὶ ὁ φιλέλληνας Καλλάυ, ἄλλοτε γενικὸς πρόξενος τῆς Αὐστροουγγαρίας στὸ Βελιγράδι, ποὺ ἀσκοῦσε ἐπιρροὴ στοὺς κύκλους τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς Μοναρχίας².

Δὲ γνωρίζουμε τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν. Ὅποια ὅμως καὶ ἂν ἦταν, δύσκολα θὰ μποροῦσαν νὰ περιορίσουν τὴν ἀλλοίωση τῆς ζωῆς τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων. Ἀπ' ὅλες τὶς κοινότητες τῆς Αὐστροουγγαρίας, μόνον δέκα φέρονται νὰ διατηροῦν τὸ ἐλληνικὸ φρόνημα κατὰ τὴν πρώτη εἰκοσιπενταετία τοῦ 20οῦ αἰ. Οἱ σπουδαιότερες ἀπ' αὐτὲς ἦταν τῆς Βουδαπέστης, τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Ζεμπν³. Σήμερα, ὕστερα ἀπὸ μισὸ καὶ περισσότερο αἰῶνα, εἶναι ἀμφίβολο ἂν οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς ἐξακολουθοῦν νὰ ἰσχύουν.

1. Πρόκειται γιὰ τὸν καταγόμενο ἀπὸ τὴν Κοζάνη ἐθνικὸ εὐεργέτη Παῦλο Χαρίση, ποὺ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰ. εἰσηγήθηκε μὲ ὑπόμνημά του στὴν ἐλληνικὴ κυβέρνηση, χωρὶς νὰ γίνῃ εἰσακουστός, τὴ σύσταση ὀργανισμοῦ, στὸν ὁποῖο θὰ μεταβιβάζονταν οἱ περιουσίες τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Οὐγγαρίας ποὺ διαλύονταν. Βλ. *Νάτσου*, ὁ.π., σ. 33-34. - *Λυριτζῆ*, ὁ.π., σ. 25, 59. - Μὲ ἀποδειγμένα τὰ ἐθνικὰ αἰσθήματα καὶ τὴ φιλογένεια τοῦ Χαρίση, δημιουργεῖ ἐρωτηματικὰ ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου, ὅτι ὁ Χαρίσης, ὡς γενικὸς πρόξενος στὴ Βουδαπέστη, δὲν ἔδειξε ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν τύχη τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων ποὺ ἀνήκαν στὴ δικαιοδοσία του.

2. Βλ. τὴν, ὁ.π., ὑπ' ἀριθμ. 99/1879 ἔκθεση τοῦ γεν. προξένου Βελιγραδίου.

3. Βλ. *Λυριτζῆ*, ὁ.π., σ. 59.

ΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ*

I

Ἡ ὑπ' ἀριθμ. 99/17/24-11-1879 ἀναφορὰ τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου Α. Δόσκου πρὸς τὸ Ἑλληνικὸ ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν. Ἐκθέτει τὶς ἐντυπώσεις καὶ κρίσεις του ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψή του στὶς ἑλληνικὰ κοινοτήτες τῆς Οὐγγαρίας Zemun, Novi Sad, Orsova καὶ Temesvar. Γιὰ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς κοινοτήτες αὐτὲς συντάξε εἰδικὴ ἐκθέση. Στὴν ἀναφορὰ περιέχονται καὶ οἱ ἐνέργειες τοῦ γενικοῦ προξένου γιὰ τὴ διασφάλιση τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων πρὸ ἔσβησαν.

ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΝ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΩ

Ἄριθ. 99

Ἐν Βελιγραδίῳ τὴν 17/24 Νοεμβρίου 1879

Κύριε Ὑπουργέ!

Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς Ὑμετέρας ἐντολῆς, διαβιβασθείσης μοι διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 7534 (τῆς) 25 Αὐγούστου ἐ.ε. ἐγγράφου τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος, μετέβην τὴν 24 τοῦ παρελθόντος μηνὸς εἰς Σεμλίνον, ὅπου διατρίψας ἐπὶ δύο ἡμέρας καὶ ἐρευνήσας ἐν ἐκτάσει περὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος, συνέλεξα τὰς αἰτουμένους λεπτομερεῖς πληροφορίας, ἃς εὐρίσκει ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης ἐν τῇ ᾧδε συνημμένῃ ὑπὸ στοιχείῳ Α. ἐκθέσει, ἐν ἣ ἔσωκλειστώσως ὑπάρχει καὶ ἐν ἀντίγραφον τῶν νέων θεσμῶν τῆς συμφωνίας, τῆς γενομένης τὸ 1868 μεταξὺ τῶν ἐν Βιέννῃ καὶ Σεμλίνοῦ Ἑλληνικῶν κοινοτήτων. Ἐν τῷ (σελ. 2) τέλει τῆς ἐκθέσεώς μου λόγον ποιῶμαι περὶ τοῦ ζήλου καὶ πατριωτισμοῦ τοῦ ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν προέδρου τῆς αὐτόθι Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος, Κου Βιάλλου. Ὅπως δὲ φιλοτιμηθῶσι καὶ οἱ πρόεδροι τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν κοινοτήτων καὶ μιμηθῶσι τὸν Κον Βιάλλον ὡς πρὸς τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν, ἐπιτευχθῆ δὲ οὕτω εὐκόλως καὶ τὸ μέτρον ὅπως ἡ περιουσία ἐκάστης κοινοτήτος, μετὰ τὴν ἐντελῆ ἔκλειψιν Ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν περιέλθῃ εἰς τὴν ἐν Βιέννῃ Ἑλληνικὴν κοινότητα, δι' ἰδιαιτέρων ἐπὶ τούτῳ γενησομένων καὶ ὑπὸ τῆς Ἀρχῆς ἐπικεκυρωμένων, ὡς ἤδη ἐν Σεμλίνοῦ ἐγένετο, συμφωνητικῶν ἐγγράφων, νομίζω ὅτι ἤθελεν εἰσθαί ἐπάναγκας, συνάμα δὲ καὶ λυσιτελέσ, ἂν ἡ Κυβέρνησις ἤθελεν ἀποφασίσαι νὰ τιμῆσῃ τὸν Κον Δ. Βιάλλον διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ Ἀργυροῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτήρος.

Ἐκ Σεμλίνοῦ μετέβην εἰς Νεόφυτον, ὅπου διέμεινα ἐπὶ δύο ἡμέρας. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς αὐτόθι ἐρεύνης μου περιέχονται ἐν τῇ ὑπὸ στοιχείῳ Β. ᾧδε ἐπισυνημμένῃ ἐκθέσει, ἐν ἣ ἐπισυνῆπται καὶ τι πρωτόκολλον, συν/ταχθὲν κατὰ τὸ 1874 ἀφορῶν τὴν παραχώρησιν τοῦ σχολειακοῦ κτιρίου εἰς τοὺς Σέρβους, ἀλλ' οὐδὲν ἔχον κύρος, καθὸ οὔτε κατὰ τύπους, οὔτε κατὰ νόμον συντεταγμένον.

Ἐκ Νεοφύτου ἐπὶ ἀτμοπλοίου ἐπιβάς, διηυθύνθην εἰς Ὀρσοβαν, ὅπου ἐξήτασα τὰ τῆς ἐκεῖ Ἀδελφότητος καὶ ἐνήργησα τὰ δέοντα πρὸς ἐμφύχωσιν καὶ ζωο-

* Τηρήθηκε ἡ ὀρθογραφία καὶ στίξις τῶν κειμένων.

$\frac{\Gamma}{\gamma}$

γόνησιν αὐτῆς. Τὰς περὶ τῶν αὐτόθι λεπτομερείας εὐρίσκει ἡ Ἑμετέρα Ἐξοχότης ἐν τῇ ὑπὸ στοιχ. Γ. ᾧδε συνημμένη ἐκθέσει, ἐν ἣ περιέχεται καὶ ἡ ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ μετάφρασις τοῦ ἀντιγράφου τῆς συμφωνίας τῆς ἐκεῖ Ἀδελφότητος τοῦ 1830.

(σελ. 4)

$\frac{\Delta}{\delta}$

Μετὰ δύο ἡμέρας ἀνεχώρησα ἐκεῖθεν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς Τεμεσβάρ, ὅπου ἔνεκα ἀποβιώσεως τῶν μόνων ἐκεῖ πρὸ ἐτῶν ὑπαρχόντων Ἑλλήνων, κ.κ. Σιακράτου καὶ Ζλάτκου, οὐδὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω θετικῶς, ἀλλ' ἀτελεῖς συνέλεξα πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐκεῖ Ἀδελφότητος, οὔτε δὲ τὰ καταστατικά ἔγγραφα καὶ συμφωνίας τῆς Ἀδελφότητος εὔρον, καίτοι ἐκ τῶν ὀλίγων ληφθεῖσῶν πληροφοριῶν ἐξάγεται ὅτι ἡ ἐκεῖσε/τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος περιουσία ὑπῆρξε ἄλλοτε σπουδαίως σημαντικὴ, ἀλλ' ἔνεκα ἐλλείψεως ἐπιστασίας περιῆλθεν ἤδη παρανόμως εἰς Σερβικὰς χεῖρας. Συνημμένως ᾧδε ἀποστέλλω τῇ Ἑμετέρᾳ Ἐξοχότητι καὶ τὴν περὶ τῶν ἐν Τεμεσβάρ ἐκθεσίων μου ὑπὸ στοιχείου Δ.

Πληροφορηθεὶς δὲ ὅτι μόνον αἱ ἐκεῖ Ἀρχαὶ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ δώσωσιν ἀκριβεῖς πληροφορίας, ἐν αἷς καὶ τὰ ἔγγραφα τῆς Ἀδελφότητός εἰσι κατατεθειμένα, καὶ ἐπειδὴ ἐγὼ δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ ἀποταθῶ πρὸς τὰς ἐκεῖ Ἀρχάς, ἐνόμισα καλὸν, μικρᾶς οὔσης τῆς ἀποστάσεως, νὰ μεταβῶ εἰς Πέστην ὅπως συνεννοηθῶ μετὰ τοῦ ἐκεῖσε ἡμετέρου Προξένου καὶ ἀναθεῶν αὐτῶ ὡς ἀρμοδιωτέρῳ τὴν ἔρευναν καὶ λῆψιν τῶν δεουσῶν περὶ τῶν ἐν Τεμεσβάρ πληροφοριῶν.

(σελ. 5)

Μεταβάς εἰς Πέστην ἐπεσκέφθην τὸν ἡμέτερον ἐκεῖσε Πρόξενον Κύριον Χαρίσην, καὶ ἐκθέσας αὐτῶ τὴν κατάστασιν ἐν γένει, εἰς ἣν εὐρίσκοντο αἱ Ἑλληνικαὶ Κοινότητες ἐν ταῖς διαφόροις τῆς Οὐγγαρίας ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ ὑπαγομένας πόλεσι, / παρεκάλεσα αὐτὸν ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος Ἑλληνικῶν κοινοτήτων. Ἀτυχῶς ὅμως δὲν εὔρον εἰς αὐτὸν ὅποιαν προσεδόκουν προθυμίαν εἰπόντα μοι ὅτι ἡ θέσις του μὴ ἐπιβάλλουσα αὐτῶ εἰ μὴ προστασίαν ἐμπορικῶν συμφερόντων δὲν θεωρεῖ ἑαυτὸν ὑπόχρεον εἰς τὸ νὰ ἐπασχολῆται καὶ εἰς τὰ τοιαῦτα, καὶ μάλιστα καθόσον μία τοιαύτη ἐπιτήρησις ἐπὶ τῶν κοινοτήτων ἤθελε προξενεῖ αὐτῶ δαπάνας διὰ τὴν ἐνίοτε εἰς τὰς πόλεις ταύτας μετάβασίν του, ἃς δὲν ἐπιτρέπουν αὐτῶ τὰ χρηματικὰ συμφερόντά του. Κατόπιν ὅμως ποικίλων παρατηρήσεών μου πρὸς αὐτὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, μοὶ ὑπεσχέθη ἐπὶ τέλους, ὅτι θέλει ἐνασχοληθῆ μόνον ὡς πρὸς τὸ Τεμεσβάρ, ὅπως ἅπαξ συλλέξῃ ὅσας δυναθῆ πληροφορίας ἐπὶ τούτῳ, ἃς θέλει διαβιβάσει κατόπιν πρὸς τὸ Σὸν Ἑπουργεῖον.

(σελ. 6)

Ἀποτυχούσης τῆς ἐλπίδος μου τοῦ ν' ἀναλάβῃ ὁ ἡμέτερος ἐν Πέστη πρόξενος τὴν ἐποπτείαν τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων ἐν ταῖς εἰρημέναις τῆς Οὐγγαρίας πόλεσι, καὶ τῆς ἀποστάσεως ὀλιγοῦρου οὔσης ἀπὸ Πέστης μέχρι Βιέννης, ἐνόμισα ἀναγκαῖον νὰ μὴ φεισθῶ τῆς μικρᾶς / ἔτι δαπάνης, καὶ μετέβην εἰς Βιέννην, οὐ μόνον ὅπως ἐκθέσω τὴν ἐν γένει κατάστασιν τῶν εἰρημένων κοινοτήτων πρὸς τὸν ἐκεῖ ἡμέτερον Πρεσβευτὴν, ἀλλὰ συνάμα ὅπως ἐπικαλεσθῶ καὶ τὴν συνδρομὴν τοῦ ἤδη τὰ μάλα ἰσχύοντος ἐν τῷ ἐν Βιέννῃ Ἑπουργεῖῳ τῶν Ἐξωτερικῶν, φιλέλληνος εἰς τὸ ἄκρον καὶ φίλου μου, Κυρίου Καλλάυ, γνωστοῦ τῷ Σφ Ἑπουργεῖῳ διὰ τὰ φιλελληνικά αὐτοῦ αἰσθήματα, ὅστις καὶ ἄλλοτε ὡς συνάδελφός μου ἐν Βελιγραδίῳ, λαβὼν μέρος ὑπὲρ τοῦ συμφερόντος τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων, ἐνήργησεν ὅπως ἡ ἐν Νεοφύτῳ περιουσία τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος μὴ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐκεῖ Σέρβων, ὡς περὶ τούτου ποιούμεαι λόγον ἐν τῇ περὶ Νεοφύτου συναποστελλομένη ἡδη ἐκθέσει μου.

Ἐπομένως κατὰ τὴν εἰς Βιέννην μετάβασίν μου ἐν ἐκτάσει συνδιελέχθην ἐ-

πι τοῦ προκειμένου μετὰ τοῦ ἐκείσε ἡμετέρου Πρέσβευος, ὡς καὶ μετὰ τοῦ Κυρίου Καλλάου. Καὶ ἡ μὲν Πρεσβεία ἀπήτησε νὰ διαβιβάσω αὐτῇ ἐγγράφως καὶ λεπτομερῶς τὰ περὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως / ἐκάστης Ἑλληνικῆς κοινοτήτος διὰ τὰ περαιτέρω, πρὸς ἣν συμφώνως τῇ αἰτήσει αὐτῆς σήμερον ἐπίσης διεβίβασα ἀντίγραφα ἐν γένει ὅλων τῶν ἐκθέσεων, ἃς ἤδη συνημμένως ᾔδε ἀποστέλλω τῇ Ἑμετέρᾳ Ἐξοχότητι. Ὁ δὲ Κύριος Καλλάου μετὰ πολλῆς προθυμίας παραδεχθεὶς τὴν παράκλησίν μου, ἀπήτησεν ὅπως ἀποστείλω αὐτῷ συνοπτικὴν περιλήψιν περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων, ὑποσχεθεὶς μοι ὅτι θέλει προκαλέσει διαταγὰς πρὸς τὰς ἐν ἐκάστη τῶν εἰρημμένων πόλεων ἀρχὰς ὅπως μὴ ἐπιτρέψωσιν ἐπ' οὐδεμιᾶ προφάσει καὶ περιπτώσει νὰ περιέλθῃ ἡ τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων περιουσία εἰς χεῖρας τῶν ἐν ταῖς αὐταῖς πόλεσιν εὕρισκομένων Σερβικῶν, ἀλλὰ νὰ μὲν πάντοτε ἀδιαφιλονεικῆτος καὶ ἀδιάσπαστος περιουσία τῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ Ἑλληνικῶν κοινοτήτων. Περὶ τῶν διαθέσεων τούτων τοῦ Κυρίου Καλλάου ἐπληροφόρησα τὴν αὐτόθι ἡμετέραν Πρεσβείαν ὅπως ἐν πάσει περιπτώσει / συνεννοῆται μετ' αὐτοῦ. Συγχρόνως δὲ σήμερον ἀποστέλλω πρὸς τὸν Κύριον Καλλάου τὴν παρ' αὐτοῦ αἰτηθεῖσαν συνοπτικὴν περὶ τῶν κοινοτήτων ἐκθεσιν.

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ὑποσημειωθῶ μὲ σέβας βαθύτατον
 Εὐπειθέστατος
 Α. Δόσκος

2

Ἐκθεση τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου Α. Δόσκου, μὲ ἡμερομηνία 10-11-1879, ἀναφερόμενη στὴν Ἑλληνικὴ Ἀδελφότητα τοῦ Ζεμλιν. Ἡ «Ἑλληνικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Ἐνότης» εἶχε κύριο μέλημα τὴ διατήρηση καὶ προαγωγὴ τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς σχολῆς. Ἡ ἔκθεση περιλαμβάνει καὶ στοιχεῖα τῆς ἱστορικῆς διαδρομῆς τῆς κοινότητος, στίς βασικὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τῆς.

Ἐκθεσις

Περὶ τῆς ἐν Ζέμονι (Semlin) Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος

Τὸ Σεμλίνον κείμενον ἀπέναντι τοῦ Βελιγραδίου ἐστὶ παραδουνάβειος πόλις τῆς Κροατίας, ἔχουσα ἤδη πληθυσμὸν περὶ τὰς 10.000 κατοίκων. Ἡ πόλις αὐτὴ πολλὰ ὀλίγην κέκτηται σήμερον ἐμπορικὴν σημασίαν, τὸ πάλαι ὁμως καὶ δὴ ἀπ' αὐτῆς μὲν τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς (1739) ἰδίᾳ ὁμως ἀπὸ τοῦ 1820 μέχρι τοῦ 1850 ἦν κέντρον ἐμπορίου σημαντικώτατον τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς λοιπῆς δὲ πρὸς Βορρᾶν Εὐρώπης. Κατὰ τὴν μνησθεῖσαν ἐποχὴν, ὅποτε ἡ διὰ τῶν ἀτμοπλοίων καὶ σιδηροδρόμων συγκοινωνία δὲν ὑπῆρχεν εἰσέτι οὐδὲ ὅμως, ἡ ἀτελῶς ἐξετελεῖτο ἡ τῶν ἀτμοπλοίων, ἅπαντα τὰ ἐκ Μακεδονίας ἰδίως προερχόμενα προϊόντα, ὡς βάμβαξ, μέταξ, λῖνον, καπνός, μεταξωτὰ ὑφάσματα Βερροίας κλ. μετεκομίζοντο ἐκεῖθεν διὰ Σερβίας μέχρι Βελιγραδίου, ἀφ' ὧθεν διεβιβάζοντο εἰς Σεμλίνον, ὡς εἰς κέντρον, ἐκεῖθεν δὲ ἀπεστέλλοντο εἰς διαφόρους τῆς Αὐστρίας πόλεις. Τὸ αὐτὸ δὲ συνέβαινε καὶ ὅταν ἐκ τῆς Αὐστρίας ἀπεστέλλοντο ἐμπορεύματα εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Ἡ ζωηρότης καὶ ἡ κίνησις, ἥτις ὡς ἐκ τούτου παρατηρεῖτο εἰς τὸ ἐν Σεμλίνῳ ἐμπόριον, δὲν διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν φύσει ἐμπορικῶν Ἑλλήνων, / ἰδίως δὲ τῶν ἐκ Μακεδονίας, οἵτινες ἐνεκα τῆς ἐξαγωγῆς τῶν πλείστων προϊόντων ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν πολλὰ ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ἐμπορικὰ συμφέροντα καὶ εἰς πολ-

λὴν νὰ εὐρίσκωνται ἐμπορικὴν συνάφειαν μετὰ τῆς Αὐστρίας. Διὸ παρατηρεῖ τις ἰδίως καὶ κατ' ἐξοχὴν Ἕλληνας καὶ Βλάχους Μακεδόνας ἐμπόρους ἐγκατεστημένους ἐν Σεμλίνω. Τοιοῦτοι δὲ ἦταν κατ' ἀρχὰς πλεῖστοι ὄσοι. Συνοικίαι ὀλόκληροι ἐν Σεμλίνω ἀνῆκον καθ' ὀλοκληρίαν τοῖς Ἕλλησι. Τοῦτο δὲ δῆλον γίνεταί καὶ ἐκ τῆς πολυμελοῦς Ἀδελφότητος, ἣν καλῶς ποιοῦντες ἐσημάτισαν καὶ ἐπαγίωσαν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἑλληνικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Ἐνότης» πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ διατηρεῖν ἴδιον Ἑλληνικὸν σχολεῖον, ἔχον συγχρόνως καὶ χαρακτηριστῆρα ἐμπορικόν.

Τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὸν σχηματισμὸν τῆς Ἀδελφότητος ἐγένετο τὸ 1797 ὑπὸ 24 ἐγκρίτων ἀτόμων, δυναμένων δικαίως νὰ ὀνομασθῶσι πρῶτοι τῆς Ἀδελφότητος ἰδρυταί. Εἰσὶ δ' οἱ ἐξῆς :

Μάρκος Δάρβαρης
 Νικόλαος Περχάλας
 Λουκάς Δ. Θεοδώρου
 Κῦρος καὶ Γιάνκος ἀδελφοὶ Μ. Ζήκου
 Μιχαὴλ Ἀνδρέοβιτο
 Νικόλαος Δ. Μπατούτου
 (σελ. 3) Κώστας καὶ Λάζος ἀδελφοὶ Πέτροβιτο
 Γεώργιος Πάτζη
 Γκίικας Βούλκου
 Σπῦρος Μ. Σολάου
 Θεόδωρος Λιάτα Χ. Θεοδώρου
 Ἀναστάσιος Καραμάτου
 Ἀθανάσιος Χ. Μπάτσης
 Δῆμος καὶ Νικόλαος ἀδελφοὶ Νάστου Κοῖσσόλου
 Χρήστος Ἀντωνίου ἀπὸ Ὀσεκι
 Βράτας Γκιόζης
 Ἰωάννης Θωμᾶ Φυλακτοῦ
 Δημήτριος Κώστα Σκέβρου
 Τριαντάφυλλος Δούκας
 Κώστας Δούμα Πόπποβητζ.

Οἱ ἄνα μνημονευθέντες, συνελθόντες ἔθεντο τὰς πρῶτας βάσεις τῆς Ἀδελφότητος καὶ τῶν κεφαλαίων αὐτῆς. Ἡ πρώτη χρηματικὴ κατάθεσις, ἣν οὗτοι ἐν τῇ πρώτῃ συνελεύσει αὐτῶν ἐποιήσαντο τὸ 1797, ἀνῆλθεν εἰς 6650 φιορίνια. Μέχρι τοῦ 1809 διφυκῆθη ὑπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς Ἐπιτροπείας καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τὸ κεφάλαιον ηὐξήθη σημαντικῶς, συμποσωθὲν εἰς 21763 φιορ. Κατὰ τὸ μεταξὺ δὲ τοῦτο διάστημα συνεστήθη Ἑλληνικὴ Σχολή, ἣτις εἰργάζετο τακτικῶς, ἣ δὲ Ἀδελφότης ἐνισχύετο ἡμέραν παρ' ἡμέραν διὰ τῆς προσλήψεως καὶ (σελ. 4) ἐτέρων μελῶν καὶ τῆς αὐ/ἐξήσεως τοῦ ἀρχικοῦ κεφαλαίου.

Τὸ 1816 ἡ Ἀδελφότης ἐκρινεν ἀναγκαῖον νὰ συντάξῃ καὶ ὑποβάλῃ τῇ Ἀρχῇ πρὸς ἐπικύρωσιν ἐγγραφα, ἐξασφαλίζοντα τῇ Ἀδελφότητι τὴν ὑπαρξίν καὶ τὴν ἀνευ προσκομμάτων ἐν τῷ μέλλοντι λειτουργίαν αὐτῆς. Τὰ ἐγγραφα ταῦτα ἔχει εἰς τῶν νῦν ἐπιτρόπων, δυστυχῶς δὲ δὲν ἠδυνήθη νὰ λάβω ἀντιγραφα αὐτῶν παρὰ τοῦ μνησθέντος ἐπιτρόπου, ἅτε ἀπόντος κατ' αὐτὰς ἐκ Σεμλίνου δι' ὑποθέσεις του. Ἐπὶ τῶν ἐγγράφων τούτων ἐβασίσθη κυρίως ἡ ἐν Βιέννῃ Ἑλληνικὴ Κοινότης, ὅτε τὸ 1868 ἐκλείε συμφωνίας μετὰ τῆς ἐν Σεμλίνω Ἀδελφότητος ὡς δῆλον γίνεταί ἐκ τοῦ ᾧδε συνημμένου ἀντιγράφου τῶν νέων τούτων θεσμῶν, ἐν ᾧ καταφαίνονται καὶ αἱ βάσεις τῶν πρώτων καταστατικῶν ἐγγράφων.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐξηκολούθει προκρίπτουσα ἡ Ἀδελφότης καὶ διε-

τῆρει σχολὴν Ἑλληνικὴν, ἐν ἣ πρὸς τοῖς Ἕλλησι καὶ πλείστοι ἐκ τε τῶν Σέρβων καὶ τῶν Γερμανῶν ἐμαθῆτευσαν καὶ ἐξέμαθον τὴν Ἑλληνικὴν.

(σελ. 5) Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως, ἀφ' ἧς τὰ ἀτμόπλοια καὶ οἱ σιδηρόδρομοι ἀντικατέστησαν τὴν διὰ ζῶων μετακόμισιν τῶν ἐξ Αὐστρίας εἰς Τουρκίαν καὶ τανάπαυιν ἐμπορευμάτων, ἀποσταλλομένων ἤδη ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν πρὸς ἄν ὄρον, παῦσαν τὸ Σεμλίνον τοῦ νὰ ἦ τὸ κέντρον τοῦ Μακεδονο - Αὐστριακοῦ ἐμπορίου καὶ πα-
ραχωρῆσαν τὰ πρωτεῖα εἰς πλείστας ἄλλας πόλεις τῆς Αὐστρίας καὶ Μα/κεδονί-
ας, ἀπολέσαν δὲ διὰ ταῦτα σὺν τῇ ἐμπορικῇ κινήσει καὶ τὸ γόητρον, ὅπερ ἐκρά-
τει ἐνταῦθα τοὺς Ἕλληνας ἐμπόρους, ἤρξατο βαθμηδὸν ἄπογυμνῶται τῶν ἐν
αὐτῷ ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων, οἵτινες ἀλλεπαλλήλως ἀναχωροῦντες ἐκείθεν,
εἰς ἄλλας μετέβαινον Αὐστριακὰς πόλεις, ἐν Σεμλίνῳ μὲν μαρσμοῦ οὕτως οὐκ
ὀλίγου τῇ Ἀδελφότητι πρόξενοι γινόμενοι, ἀλλαγῆ δέ που νέαν ἀναπτύσσοντες
ζωὴν καὶ κίνησιν. Ἐκ τούτου δὲ προῆλθεν ἂν οὐχὶ εἰσέτι ἡ παντελὴς φθίσις, ἐλάτ-
τωςίς ὅμως λίαν σημαντικὴ εἰς τὰ μέλη, μόλις ἤδη ἐν Σεμλίνῳ ὑπαρχουσῶν 20
περίπου οἰκογενειῶν, αἵτινες δὲν ἀριθμοῦσι πλείονα τῶν 4-5 ἀνηλικίων ἀρρένων
τέκνων. Ἐνεκα δὲ τῆς τοιαύτης ἐλλείψεως Ἑλληνοπαίδων ἀπεφάσισεν ἡ Ἐπι-
τροπὴ τὴν διατήρησιν ἐνὸς Ἑλλήνου διδασκάλου, ὅστις νὰ διδάσκη δωρεᾶν ἐν τῇ
αὐτόθι Σερβογερμανικῇ Σχολῇ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὸ σύστημα τοῦτο, ὅ-
περ ἐστὶν ἐν ἰσχύϊ ἀπὸ τινων ἤδη ἐτῶν, φαίνεται ἀποφέρον εὐάρεστα ἀποτελέ-
σματα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐφέτος ἀναβαίνει εἰς 50 περίπου, τὸ πλείστον
Σέρβους καὶ Γερμανούς. Περὶ τῆς Σχολῆς ταύτης καὶ τῶν πρὸς εὐόδωσιν αὐτῆς
ἐνεργειῶν τοῦ Γεν. τούτου Προξενείου ἐποιησάμην λόγον ἐν πλείσταις κατὰ δια-
φόρους ἐποχὰς πρὸς τὸ Σον Ὑπουργεῖον ἀναφοραῖς μου.

(σελ. 6) Ἡ περιουσία ἀνέρχεται σήμερον εἰς τὸ /ποσὸν 43, 725 : 35. Συνίσταται δὲ
εἰς

11 ὁμολογίας	φορινία	16105
τόκους μὴ εἰσπραχθέντας εἰσέτι	»	6123 :15
χρεώγραφα τοῦ Κράτους	»	455
οἶκον ἀξίας	»	11196 :55
βιβλιοθήκην	»	770 :96
ἀγρὸν	»	504
ταμεῖον σιδηροῦν	»	328
ἐκκρεμεῖς εἰσπράξεις	»	491 :48
μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	»	7751 :25

τὸ ὅλον » 43. 725 :25

Τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀποφέρει καθαρὰν κατ' ἔτος πρόσοδον περὶ τὰ 1400 φοιρ.,
ἐξ ὧν τὰ μὲν 1000 δαπανῶνται εἰς τὸν μισθὸν τοῦ Ἑλλήνου διδασκάλου καὶ λοι-
πὰ σχολειακὰ ἐξόδα, τὰ δὲ λοιπὰ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν.

Περὶ ἐκκλησίας προκειμένου ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ ἐν Σεμλίνῳ Ἕλληνες
δὲν εἶχον ἰδιαιτέραν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἀπὸ κοινοῦ συνεκκλησιάζονται μέχρι σήμε-
ρον εἰς ναόν, κτισθέντα δαπάναις Σέρβων τε καὶ Ἑλλήνων, καὶ ἐν ᾧ εἰθιστο πρὸ
ἐτῶν νὰ ψάλλωσιν Ἑλληνιστὶ μὲν εἰς τὸν δεξιὸν χορὸν, Σερβιστὶ δὲ εἰς τὸν ἀρι-
στερόν.

Κτίριον Σχολῆς δὲν ἔχουσιν ὅλως ἰδιαιτέρον, κέκτηνται ὅμως δικαιοῦματα
ἐπὶ τοῦ Σερβικοῦ, ὅπερ τῇ δαπάνῃ Σέρβων τε καὶ Ἑλλήνων ἑκοδομήθη. Τοῦ
(σελ. 7) κτιρίου τούτου οἱ Ἕλληνες κατέχουσιν ἀρκετὸν μέρος / διὰ κατοικίαν τοῦ διδα-

σκάλου, δι' αἰθουσαν παραδόσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ μαθήματος καὶ ἑτέραν συνεδριάσεως.

Ὁ ἐν Σεμλίω Ἑλληνισμὸς δὲν θ' ἀργήσῃ δυστυχῶς θᾶττον ἢ βράδιον τέλεον νὰ ἐκλίπη. Τοῦτο παρατηρήσας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐλευσέως μου ἐνταῦθα ἐνήργησα, ὥστε ἐν περιπτώσει τελείας ἐκλείψεως Ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν αὐτόθι ἡ Ἑλληνικὴ ἐν Βιέννῃ Κοινότης νὰ δύναται δικαιωματικῶς ν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν καὶ διαχείρισιν τῆς περιουσίας τῆς ἐν Σεμλίω Ἀδελφότητος. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον παραλαβὼν μετ' ἐμοῦ πρὸ ἐτῶν ἤδη δύο τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, μετέβην εἰς Βιέννην, ὅπου συνεννοήθη μετὰ τοῦ ἡμετέρου Πρέσβευος πρὸς πραγματοποιήσιν τοῦ ἀνωτέρω σκοποῦ, συνεννοήσεως ἐπὶ τούτῳ γενομένης μετὰ τῶν ἐκ Σεμλίνου καὶ τῶν τῆς ἐν Βιέννῃ κοινότητος Ἐπιτρόπων.

Τὴν μέχρι τοῦδε αὐτοκέφαλον ὑπαρξίν τῆς ἡ ἐν Σεμλίω Κοινότης ὀφείλει ἰδίᾳ εἰς τὸν ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν πρόεδρον αὐτῆς Κον Δημ. Βιάλλον, ἐκ Μακεδονίας ἔλκοντα τὸ γένος, ἀνδρα φιλοπάτριδα καὶ φιλόμουσον, ὅστις τὰ μάλα ἐργάζεται ὅπως στερεώσῃ τὸν ἐν τῇ ξένῃ ταύτῃ γῆ Ἑλληνισμὸν. Περὶ τοῦ κυρίου τούτου δὲν δύναμαι ἢ κατὰ καθήκον νὰ κάμω μνεῖαν ἐνταῦθα οὐ μόνον διὰ τοὺς οὖς καταβάλλει κόπους ὑπὲρ τῶν αὐτόθι συμφερόντων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀκρίβειαν, μεθ' ἧς καὶ ὡς ταμίας τῆς Κοινότητος διαχειρίζεται τὴν περιουσίαν αὐτῆς.

Ἐν Βελιγραδίῳ τὴν 10 Νοεμβρίου 1879.

Ὁ Γεν. Πρόεδρος
Α. Δόσκος

3

Ἀντίγραφο τοῦ καταστατικοῦ χάρτη τῆς Ἀδελφότητος τοῦ Ζεμιον ἢ Ἑλληνικῆ Ἐκπαιδευτικῆ Ἐνώτης, τῶν «Θεσμῶν», ὅπως ὀνομαζέσθαι. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 25 ἄρθρα καὶ φέρεται ἡμερομηνία 30-6-1868.

Ἀντίγραφον

α

Ζέμιων (Σεμλίνον)

ΘΕΣΜΟΙ

Ἄρθρον 1ον

Ἐπωνυμία καὶ σκοπὸς τῆς Ἀδελφότητος.

Ἡ Ἀδελφότης φέρεται τὴν ἐπωνυμίαν :

Ἑλληνικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Ἐνώτης» σκοπὸν ἔχουσα νὰ διατηρῇ καὶ τοῦ λοιποῦ, ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν θεσμῶν τῆς 13 Ἀπριλίου 1816, τὸ καὶ τὴν σήμερον ὑπάρχον Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, ἐν τῷ ὅποιῳ ἐκπαιδεύονται τέκνα πάσης ἐθνικότητος καὶ θρησκείας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἐὰν ἐπιτρέψωσι τὰ χρηματικὰ μέσα νὰ προᾶξῃ αὐτὸ εἰς Ἐμπορικὴν ἢ καὶ εἰς ἔμπορικὴν Ἀκαδημίαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Ἄρθρον 2ον

Τὰ μέσα τῆς Ἀδελφότητος.

Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ῥηθέντος σκοποῦ συντελεῖται τὸ θεμελιωθὲν ἐν ἔτει 1816 καὶ ἀκολούθως αὐξηθὲν διὰ συνδρομῶν τῶν μελῶν τῆς Ἀδελφότητος καὶ ἄλλων

ὑποστηρικτῶν κεφάλαιον, ὅπερ φέρει καὶ θέλει φέρει τὴν ἐπωνυμίαν :

«Ἑλληνικὸν Σχολειακὸν κεφάλαιον ἐν Ζέμονι».

Ὅπως ἐξασφαλισθῆ τῇ Ἀδελφότητι ἡ διαίωνις τῆς διατηρήσεως αὐτοῦ δύναται νὰ δαπανηθῶσι μόνον τὰ ἔσοδα τοῦ νῦν ὑπάρχοντος καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀξήθησομένου κεφαλαίου.

Ἄρθρον 3ον

Προστάτης ἦτοι Πάτρων.

Ὡς προστάτης τῆς Ἀδελφότητος θέλει ἐορτάζεσθαι ἡ Δευτέρα τῆς Ἀγίας Πεντηκοστῆς.

Ἄρθρον 4ον

Μέλη τῆς Ἀδελφότητος.

Ὡς μέλη τῆς Ἀδελφότητος θεωροῦνται

α) Ἐκεῖνοι οἱ Ἕλληνες καὶ Μακεδονορωμάνοι τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος, οἵτινες κατὰ τὴν ἐννοίαν τῶν θεσμῶν τῆς 23 Ἀπριλίου 1816, ὑπεστήριξαν ὑλικῶς τὸ σχολειακὸν κεφάλαιον, εἴτε συνέτειναν δι' ἐκδουλεύσεων εἰς προαγωγὴν τοῦ σκοποῦ τῆς Ἀδελφότητος καὶ οἵτινες ἀνεγνωρίζοντο καὶ μέχρι τοῦ νῦν ὡς μέλη τῆς Ἀδελφότητος.

β) Ἐκεῖνοι οἱ Ἕλληνες καὶ Μακεδονοβλάχοι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν παρόντων θεσμῶν παρὰ τῆς Ἀρχῆς, συνεισφέρουσι χρήματα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν σχολειακὸν κεφάλαιον, εἴτε θέλουσι παρέχει ἐκδουλεύσεις εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐνότητος.

Ἄρθρον 5ον

Ἐκεῖνα δὲ τὰ ἄτομα, ἅτινα δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν δόγμα καὶ εἰς τὴν ἐθνικότητα τῶν Ἑλλήνων καὶ Μακεδονορωμάνων, ἔστω καὶ νὰ συνεισφέρουσιν ὅποιανδήποτε συνδρομὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν σχολειακὸν κεφάλαιον, θέλουσι θεωρεῖσθαι / ὡς «ὑποστηρικταί» τῆς Ἀδελφότητος, χωρὶς νὰ χαιρώσιν τὰ προνόμια τῶν μελῶν ἐκείνης, μῆτε ν' ἀπολαμβάνωσι δικαίωμά τι.

Ἄρθρον 6ον

Δικαιώματα καὶ καθήκοντα.

Τὰ μέλη τῆς Ἀδελφότητος δικαιουῦνται

- α) Νὰ λαμβάνωσι μέρος εἰς τὰς γενικὰς συνελεύσεις δι' ἔδρας καὶ ψήφου.
β) Νὰ ἐκλέγωνται ὡς ἐκτελεστικά μέλη τῆς Ἀδελφότητος, ἐὰν διαμένωσιν ἐν Ζέμονι, καὶ ἐὰν ἦναι ἄμεμπτοι, καὶ αὐτεξούσιοι διαχειρισταὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν.
γ) Νὰ εἰσάγωσι τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ἀδελφότητος δωρεάν.

Ἄρθρον 7ον

Τὰ μέλη τῆς Ἀδελφότητος ὑποχρεοῦνται:

- α) Νὰ φροντίζωσι διὰ τὴν πρόοδον τοῦ σκοποῦ τῆς Ἀδελφότητος κατὰ δύναμιν.
β) Ν' ἀναδέχωνται τὴν ἐκλογὴν καὶ ὡς ἐκτελεστικά μέλη νὰ ἐκτελῶσι τὴν ὑπηρεσίαν ἀμισθί.

Ἄρθρον 8ον

Διοργανισμὸς καὶ διοίκησις.

Αἱ ὑποθέσεις τῆς Ἀδελφότητος θέλουσι διοικεῖσθαι

- α) διὰ τῆς γενικῆς Συνελεύσεως.
β) διὰ τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀδελφότητος, συνισταμένης ἐκ 3 ἐπιτρόπων,
γ) διὰ τῆς Ἐλεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς, συνισταμένης ἐκ δύο μελῶν.

Ἄρθρον 9ον

Γενικὴ Συνέλευσις.

Ἡ γενικὴ συνέλευσις παριστᾷ ἅπαντα τὰ μέλη τῆς Ἀδελφότητος καὶ εἶτε τακτικὴ εἶναι, εἶτε ἔκτακτος, συγκαλεῖται δὲ παρὰ τοῦ προέδρου καὶ ἐν κωλύματι αὐτοῦ, παρὰ τῶν λοιπῶν δύο Ἐπιτρόπων.

Ἡ τακτικὴ γενικὴ συνέλευσις συγκαλεῖται καθ' ἕκαστον Ἰανουάριον καὶ τὴν δευτέραν τῆς Ἁγίας Πεντηκοστῆς.

Ἡ συγκάλεσις ἐκτάκτου συνελεύσεως γίνεται, ὅταν οἱ ἐπίτροποι εὕρωσιν αὐτὴν ἀναγκαίαν.

Ἄρθρον 10ον

Εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν δύνανται νὰ λαμβάνωσι μέρος ἅπαντα τὰ μέλη τῆς Ἀδελφότητος.

Ἐκαστον μέλος ἔχει μίαν ψῆφον, ἀδιάφορον ἂν συνεισέφερε πολλὰ ἢ ὀλίγα.

Ἄρθρον 11ον

Εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν ἔχει τὴν πρωτοκαθεδρίαν ὁ πρόεδρος, ἐν δὲ τῶν κωλύματι αὐτοῦ, εἰς τῶν δύο Ἐπιτρόπων, ὃν προσδιορίζει ὁ Πρόεδρος. Ὁ προσδρευὼν προσδιορίζει τὰ πρὸς συζήτησιν ἀντικείμενα, διεξάγει τὴν συζήτησιν καὶ

(σελ. 5) ὀρίζει τὴν ψηφοφορίαν.

Ἄρθρον 12ον

Ἐγκυρος ἀπόφασις τῆς γενικῆς συνελεύσεως.

Διὰ νὰ ἔχη κύρος ἡ ἀπόφασις τῆς γενικῆς συνελεύσεως ἀπαιτεῖται νὰ παρευθῶσι τουλάχιστον τὰ δύο τρίτα τῶν μελῶν τῆς Ἀδελφότητος.

Ἐὰν ἐλλείπῃ ὁ ἀριθμὸς οὗτος, γίνεται νέα πρόσκλησις, τὸ δὲ κύρος τῆς ἀποφάσεως μιᾶς τοιαύτης ἐκ δευτέρου συγκαλεσθείσης γενικῆς συνελεύσεως θεωρεῖται πλήρες, καὶ ἂν ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν δὲν εἶναι ὡς ὁ προσδιωρισμένος.

Ἄρθρον 13ον

Αἱ ἀποφάσεις τῆς γενικῆς συνελεύσεως γίνονται κατ' ἀπόλυτον πλειοψηφίαν. Ἐν τῇ ἰσότητι δὲ τῶν ψήφων ὑπερισχῆει ὁ προσδρευὼν. Ἡ ψηφοφορία γίνε-
ται προφορικῶς, μυστικῶς δὲ ψηφοφορίαι γίνονται μόνον εἰς τὰς ἐκλογάς.

Ἄρθρον 14ον

Τὰ περὶ τὴν τακτικὴν γενικὴν συνέλευσιν.

Εἰς τὴν κατὰ Ἰανουάριον συγκροτουμένην γενικὴν συνέλευσιν ἐκθέτονται πρὸς συζήτησιν καὶ ἀπόφασιν τὰ ἐπόμενα ἀντικείμενα :

α) Διαδήλωσις παρὰ τῶν ἐπιτρόπων περὶ τῶν καθ' ὄλον τὸ ἔτος γενομένων πράξεων, ἀφορωσῶν τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἀδελφότητος.

(σελ. 6) β) Ἡ παρουσίασις τῶν λογαριασμῶν παρὰ τῶν Ἐπιτρόπων / σὺν τῇ ἐκθέσει τῆς Ἐλεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς.

γ) Ἡ ἐκλογή τῶν Ἐπιτρόπων καὶ τῆς Ἐλεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἄρθρον 15ον

Ἡ συγκάλεσις τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῇ Δευτέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς σκοπὸν ἔχει μόνον τὴν ἑορτὴν τοῦ προστάτου, ἣτις ἐκτελεῖται κατὰ τὸν τρόπον τὸν προσδιωρισμένον ἐν τῷ ἄρθρῳ 8ῳ τῶν παλαιῶν θεσμῶν τῆς 23ης Ἀπριλίου 1816.

Ἄρθρον 16ον

Τὰ περὶ τὴν ἔκτακτον γενικὴν συνέλευσιν.

Εἰς τὴν ἔκτακτον γενικὴν συνέλευσιν καθυποβάλλονται ἐκεῖνα τὰ ἀντικείμενα, ἅτινα δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἀπόφασις διὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτῶν δὲν δύναται ν' ἀναβληθῇ ἄχρι τῆς συγκαλέσεως τῆς γενικῆς συνελεύσεως.

Τὰ τοιαῦτα ἀντικείμενα εἶναι λ.χ.

- α) ἀγορὰ ἀκινήτων κτημάτων.
- β) πώλησις ἀκινήτων κτημάτων εἰς τὴν Ἀδελφότητα ἀνηκόντων.
- γ) ἐπιχειρήσεις οἰκοδομῆς τινος ἢ ἐπισκευῆς τῶν κτημάτων τῆς Ἀδελφότητος, ὧν ἡ ἀξία ἤθελε ὑπερβαίνει τὰ 500 φιορίνια Αὐστριακῆς ἀξίας.
- δ) ἡ αὐξήσις εἴτε ἐλάττωσις τῶν διδασκάλων.
- ε) προαγωγή τοῦ ὑπάρχοντος σχολείου εἰς ἐμπορικὴν σχολήν, ἢ εἰς ἐμπορικὴν Ἀκαδημίαν καὶ τὸ σχέδιον τοῦ προγράμματος τῶν παραδόσεων.

(σελ. 7) στ) ἡ ἀναπλήρωσις μέλους ἔνεκεν ἀποβιώσεως μέλους ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ τῆς Ἀδελφότητος.

ζ) λύσις διαφορᾶς τινος, ἣτις ἤθελεν ἀναφανῆ μεταξύ τῶν ἐπιτρόπων, ἀφορώ-
σας τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἀδελφότητος.

η) σύσκεψις περὶ τροποποιήσεως ἢ μεταβολῆς τῶν θεσμῶν καὶ

θ) ἀπονομή ἐκ τῶν περισσευμάτων τῶν ἐσόδων τοῦ σχολειακοῦ κεφαλαίου εἰς πτωχοὺς νέους, ὑποτρόφους, ἀνευ ἐξαιρέσεως θρησκευάματος καὶ ἐθνικότητος, ὅσοι τελειοῦσι τὰ μαθήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου εἰς Ζέμονι μὲ καλὴν ἔκβασιν, καὶ θέλουσι νὰ σπουδάξωσι τὴν Νομικὴν, τὴν φαρμακολογίαν, τὴν χειρουργίαν, εἴτε τὰ ἀνώτερα ἐμπορικὰ μαθήματα.

Ἄρθρον 17ον

Πρωτόκολλον τῆς γενικῆς συνελεύσεως.

Αἱ ἀποφάσεις τῆς γενικῆς συνελεύσεως θέλουσι ἐγγράφεσθαι ἐν πρωτοκόλλῳ ἑλληνιστὶ παρ' ἐνὸς τῶν μελῶν τῆς Ἀδελφότητος, ὅπερ διορίζεται παρὰ τῆς γεν. συνελεύσεως, τὸ δὲ πρωτόκολλον θέλει ὑπογράφεσθαι παρὰ τοῦ προεδρεύοντος καὶ τοῦ πρωτοκολλητοῦ.

(σελ. 8)

Ἄρθρον 18ον

Ἐπιτροπῇ.

Τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ἐκλέγονται κατὰ τριετίαν, τὰ ἐξερχόμενα δὲ μέλη δύνανται αὖθις νὰ ἐκλέγωνται.

Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν δύνανται μόνον ἐκεῖνα τὰ μέλη τῆς Ἀδελφότητος νὰ ἐκλέγωνται, ἅτινα κατοικοῦσιν ἐν Ζέμονι, γνωρίζουσιν ἀρκούντως τὸ γράφειν καὶ ὁμιλεῖν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ εἰσὶν ἀμέμπτου διαγωγῆς.

Ἄρθρον 19ον

Τὰ τῇ Ἐπιτροπῇ ἀναγόμενα.

Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, καθὼ ἀντιπροσωπεύουσαν τὴν γενικὴν συνέλευσιν, ἀνήκουσιν.

α) ἡ φροντίς περὶ αὐξήσεως τοῦ χρηματικοῦ τοῦ καταστήματος δι' ἐνόμου ἀσφαλείας, περὶ ἀσφαλείας τῶν κτιρίων ἀπὸ πυρκαϊᾶς καὶ τῆς βιμηνιαίας προεισπράξεως τῶν τόκων.

β) ἡ ἀπαίτησις τῶν χρημάτων τῆς Ἀδελφότητος κατὰ τὸ αὐτῇ εὐ δοκοῦν.

γ) ἡ ἀκριβὴς κηδεμονία ἐπὶ τῆς Σχολῆς καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τυχόν συμβαινουσῶν ἐκλείψεων.

δ) ἡ προκήρυξις περὶ διδασκάλων διὰ τὰς διδασκαλικὰς θέσεις.

ε) ἡ ἐκλογή τῶν διδασκάλων καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ μισθοῦ αὐτῶν.

στ) βοήθεια εἰς ἀπόρους Ἑλλήνας καὶ Μακεδονοβλάχους καὶ κατ' ἐξαιρέσειν εἰς ἄλλους ἀγαθοεργούς σκοπούς, ἄχρις ἐτησίου ποσότητος τῶν 50 φιορ. Αὐστρ. ἀξίας.

ζ) αἱ προμηθεύσεις χρησίων τοῦ σχολείου μέχρι τῆς ποσότητος 500 φιορ. Αὐστρ. ἀξίας.

η) Ὁ προσδιορισμὸς εἰς τὰ διδαστρα καὶ χρηματικὴ ἀπότισις παρὰ τῶν μαθητῶν τοῦ σχολείου.

Ἄρθρον 20ον

(σελ. 9) Οἱ ἐπίτροποι συνεδριάζουσι συνήθως κατὰ τριμηνίαν ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ συχνότερον. Αἱ δὲ ἀποφάσεις / αὐτῶν ἔχουσι τὸ κύρος κατὰ τὸ ἄρθρον 13ον.

Ἐκαστος τῶν τριῶν ἐπιτρόπων κατέχει ἀνά ἓν κλειδίον τοῦ διὰ τριῶν κλειθρῶν ταμείου τῆς Ἀδελφότητος.

Ἄρθρον 21ον

Ὁ Πρόεδρος.

Ὁ πρόεδρος ἀντιπροσωπεύει τὴν Ἀδελφότητα παρὰ τῇ Ἀρχῇ καὶ παρ' ἄλλοις προσώποις.

Ὡς διευθυντὴς τῆς σχολῆς ὑποχρεοῦται νὰ ἐπισκέπτηται τὸ σχολεῖον τοῦλάχιστον ἅπαξ τοῦ μηνὸς καὶ νὰ παρευρίσκηται εἰς τὰς ἐξαμηνιαίας ἐξετάσεις.

Αὐτὸς ἐκτελεῖ τὰς παρὰ τῶν ἐπιτρόπων γενομένας ἀποφάσεις.

Ἄρθρον 22ον

Ὁ κύριος σκοπὸς τῆς Ἀδελφότητος εἶναι νὰ διατηρῆται ἐν Ζέμονι Ἑλληνικὸν σχολεῖον (Ἄρθ. 1ον) ὄντος δὲ τοῦ ῥηθέντος κεφαλαίου ἀκέραιου (Ἄρθ. 2) καὶ διὰ πάντα ἐξησφαλισμένον, ἐκλείπει πᾶσα ὑπόνοια περὶ ἐνδεχομένης διαλύσεως τῆς Ἀδελφότητος, ἀλλ' εἰς περιστασιν, καθ' ἣν δὲν ἦθελεν ὑπάρξει οὐδὲν μέλος τῆς Ἀδελφότητος διαμένον ἐν Ζέμονι, τότε παραχωρεῖται τὸ δικαίωμα τῇ Ἑλλ. Ἐκκλησιαστικῇ Κοινότητι, Αὐστριακῆς ὑπηρετικότητος τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος ἐν Βιέννῃ, ἵνα διοικῇ τὸ χρηματικὸν τοῦ σχολείου μας, σύμφωνα τοῖς παροῦσι θεσμοῖς, νὰ αὐξάνῃ αὐτὸ ἐν Ζέμονι, καὶ νὰ διατηρῇ τὸ αὐτόσε σχολεῖον διὰ παντός.

Ἄρθρον 23ον

(σελ. 10) Ἡ Ἀδελφότης κατέχει τὴν ἰδίαν αὐτῆς σφραγίδα, / ἐγκεχαραγμένην διὰ τῆς ἐπιγραφῆς :

«Ἑλληνικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Ἐνότης ἐν Ζέμονι»,

διὰ φράσεων καὶ στοιχείων Ἑλληνικῶν, αὕτη δὲ ἡ σφραγὶς νὰ συνίσταται ἐκ τριῶν τμημάτων, ἐξ ὧν ἕκαστος τῶν ἐπιτρόπων, ὁ κατέχων μίαν κλεῖδα τοῦ Ταμείου, νὰ ἔχη καὶ ἐν τμημα τῆς σφραγίδος ταύτης.

Ἄρθρον 24ον

Ἡ Ἀρχὴ ἔχει κατὰ τοσοῦτον μόνον ἐπιτροπὴν εἰς τὴν Ἀδελφότητα, ὅσον τῇ ἀνήκει δυνάμει τοῦ δικαιώματος τῆς ἀνωτέρας ἐπιτηρήσεως, χωρὶς νὰ ἐπηρεάζηται ὡς ἐκ τούτου ποσῶς ἡ αὐτονομία τῆς Ἀδελφότητος.

Ἄρθρον 25ον

Τελευταῖοι διορισμοί.

Οἱ ὄροι τῶν θεσμῶν τῆς 23 Ἀπριλίου 1816, οἵτινες δὲν συνταυτίζονται μετὰ τοὺς παρόντας θεσμοὺς μένουσι καὶ τοῦ λοιποῦ ἐν ἰσχύϊ.

Ἐν Ζέμονι τὴν 30 Ἰουνίου 1868

Παυσανίας Ν. Δημητριάδης

Ἐπίτροποι : Γεώργιος δὲ Σπίρτα'

Νικόλαος Βούλκου

1. Ὁ Γ. Σπίρτας ἦταν γόνος τῆς μεγάλης ἐμπορικῆς οἰκογένειας τῶν Σπίρτα ἀπὸ τὴν Κλεισοῦρα. Ὁ ἴδιος ὁ Γεώργιος Σπίρτας τιμῆθηκε ἀπὸ τὴν αὐστρουγγρικὴν ἀρχὴν μετὰ τὸν τίτλο τοῦ «Φόν» (βλ. γενικὰ γιὰ τὸν Γ. Σπίρτα ἄρθρο τοῦ Ἀνδρ. Μιχ. Ἀνδρεάδη, Γ. Σπίρτας «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον» ἐκδ. «Παμμακεδονικοῦ Συλλόγου» Ἀθηνῶν, ἔτος Δ' (1911), σ. 33-35, καὶ Λυριτζῆ, δ.π. σ. 24, 30).

4

Πιστοποίηση τῶν ἀρχῶν τοῦ Ζεμιπ γιὰ τὴν τροποποίηση, σύμφωνα μὲ τὸς νόμους, τῶν «Θεσμῶν» τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος (30 Ἰουνίου - ἢ Ἰουλίου - 1868) καὶ γιὰ τὴν ἐπαναβεβαίωση τῆς βουλῆσης τῆς γενικῆς συνέλευσης, μὲ γενόμενῃ «διασάφηση» ἀπὸ τῆ νέας γενικῆς συνέλευσης τῆς 12-9-1869.

Διασάφησις

Οἱ ἐπίτροποι τοῦ ἐν Ζέμονι Ἑλληνικοῦ Σχολειακοῦ κεφαλαίου κύριοι Παυσανίας Ν. Δημητριάδης, Γεώργιος δὲ Σπίρτα καὶ Νικόλαος Βούλκου τροποποιήσαντες τοὺς θεσμοὺς τῆς Σχολῆς τοῦ ἔτους 1816 σύμφωνα τῇ διαταγῇ τοῦ ὑψηλοῦ Κ.Β. ἐπιτοπίου Γενικοῦ Διοικητηρίου εἰς Τεμεσβάριον ἀπὸ 3 Ἰουλίου 1867 Ν. 1563 μέρος 7, κατὰ τοὺς ὑπάρχοντας θεσμοὺς τῆς ἐνταῦθα Ἀδελφότητος, καὶ ἀναγράφαντες αὐτοὺς τὴν 30 Ἰουλίου 1868,¹ ἐπαρουσίασαν εἰς τὴν ὑψηλὴν Ἀρχὴν πρὸς ἐπικύρωσιν. Ἡ γενικὴ ὄθεν συνέλευσις τοῦ ἀνω ῥηθέντος Σχολειακοῦ Κεφαλαίου, ἐκφράζεται τοσοῦτον σύμφωνα περὶ τῆς τροποποιήσεως ταύτης τῆς συμμορφώσεως καὶ τῆς ἀναγραφῆς τῶν εἰρημένων θεσμῶν, γενομένων διὰ τῶν ῥηθέντων τριῶν Ἐπιτρόπων, καθόσον ἄλλως τε αὐτῇ ἡ συνέλευσις ἦτο μάρτυς τῶν ἀρμοδίων πρωτοκόλλων, ὅτι τὰ πάντα ἐξετελέσθησαν ἐν γνώσει καὶ τῇ συναίνεσει τῶν μελῶν τῆς συνελεύσεως καὶ ὅτι αὐτοὶ οἱ τρεῖς ἐπίτροποι εἶχον τὴν ἐπὶ τούτου πληρεξουσιότητα.

¹Ἐκ τῆς γενικῆς συνελεύσεως τοῦ Σχολειακοῦ Κεφαλαίου.

Ἐν Σεμλίῳ τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1869

ἔπονται 12 ὑπογραφαί.

Ἡ παροῦσα διασάφησις ἐγίνε κατὰ τὴν σήμερον συγκροτηθεῖσαν συνέλευσιν καὶ ὑπεγράφη παρὰ τῶν μελῶν.

Ἐν Σεμλίῳ τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1869

Πέτρος Πέτροβηκ
σύμβουλος τοῦ Δημαρχείου
ὡς l.f κομισάριος

5

Ἐπικύρωση τῶν «Θεσμῶν» ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς Πετροβαραδίνου (1-11-1869)

(σελ. 2) Νο 6892

Οἱ προκείμενοι θεσμοὶ ἐπικυροῦνται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐπικυρωτικοῦ τοῦ Ἰπουργείου τοῦ πολέμου τοῦ Κράτους ἀπὸ 23 Ἰουλίου τρέχ. ἔτους Μέρ. 10 Ν 3857.

Ἐκ τοῦ Κ.Β. 23 Τάγματος τῶν στρατευμάτων τῶν συνόρων καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητηρίου ἐν Πετροβαραδίνῳ τὴν 1ην Νοεμβρίου 1869.

Βέμπερ	Χόστινεκ
mp	mp
ταγματάρχης	τοποτηρητῆς

6

Διαβίβαση τοῦ ἐγγράφου τῆς ἐπικύρωσης τῶν «Θεσμῶν» ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς

1. Τὸ ἀντίγραφο τῶν θεσμῶν φέρει ἡμερομηνία 30 Ἰουνίου 1868. Μία ἀπὸ τῆς δὺο ἡμερομηνίας πρέπει νὰ ἔχει ἀντιγραφεῖ λαμβασμένα.

Πετροβαραδίνου στοὺς ἐπίτροπους τοῦ «Ἑλληνικοῦ Σχολειακοῦ κεφαλαίου» τοῦ *Zemlin* (5-11-1869). Στὸ ἔγγραφο ἀναφέρονται καὶ οἱ λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους ἀπορρίφθηκε ἡ «διαμαρτύρησης» τῆς «ἐπιτροπῆς τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος Σεμλίνου», τῆς σερβικῆς στὴν πραγματικότητα κοινότητος, ποὺ ὑποστήριζε πὼς εἶχε δικαιώματα στὴν τύχη τοῦ «σχολειακοῦ κεφαλαίου» τῆς ἐλληνικῆς Ἀδελφότητος.

1.... τὴν 3 Νοεμβρίου 1869

Μπάχ mp. Μαϊόρος πολιτάρχης

Μέρ. I No 4075

Τοῖς Ἐπιτρόποις τοῦ Ἑλλην. Σχολειακοῦ κεφαλαίου διὰ τοῦ πληρεξουσίου Ἐπιτρόπου αὐτῶν Κου Κωνσταντίνου δὲ Σπίρτα.

Ἐνταῦθα

Ἡ Ὑψηλὴ ἀπόφασις, ἀφορῶσα τοὺς θεσμοὺς τοῦ ἐνταῦθα Σχολειακοῦ κεφαλαίου, ἐπικυρωθέντας παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Ἀρχῆς, σᾶς μεταδίδεται ἐπισυνημμένη ᾧδε ἐν ἀντιγράφῳ, πρὸς δὲ σᾶς ἀποδίδονται καὶ ἅπαντα τὰ ἔγγραφα μετὰ τοῦ ἀντιγράφου τῆς κοινοποιήσεως τῆς τελείας ἀποφάσεως ταύτης σας τῆς ὑποθέσεως ἀπὸ 30 Ἰουνίου 1868 πρὸς γινῶσιν καὶ ὀδηγίαν σας.

Ἐν Σεμλίνῳ τὴν 5 Νοεμβρίου 1869

Μπάχ mp Μαϊόρος πολιτάρχης

K.B. 23 τάγμα τῶν στρατευμάτων τῶν συνόρων καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητηρίου ἐν Πετροβαραδίνῳ No. 6892

(σελ. 3) Τῷ K.B. Δημαρχεῖῳ εἰς Σεμλῖνον

Ἀντίγραφον

Πετροβαραδίνῳ τὴν 1 Νοεμβρίου 1869

Ἐπειδὴ ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε θεσμῶν τοῦ Σχολειακοῦ Κεφαλαίου ἐν Σεμλίνῳ, ὑπὸ ἡμερομ. 23 Ἀπριλίου 1816, σαφῶς ἀποδείκνυνται τὰ προσόντα αὐτῆς ὡς μερικὸν κατὰσθημα καὶ ὡς τοιοῦτον ἀνεγνωρίσθη διὰ τοῦ ὑπὸ ἡμερ. 23 Ἰουλίου ἐ.ἔ. ἐπικυρωτικοῦ Μέρ. 10. Ἀρ. 3857 καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὸ 1ον καὶ 2ον ἄρθρον τῶν βηθέντων παλαιῶν θεσμῶν ἀναμφιβόλως ἡ διευθέτησις τοῦ σχολειακοῦ τούτου κεφαλαίου ἀνήκει μόνον εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ Μακεδόνας τοῦ Ἀνατολικοῦ Δόγματος, ἀποκλειομένου παντὸς ἄλλου, ἐξάγεται δὲ ἐπομένως ὅτι, καθὼς αἱ τοιαῦται ἰδιαιτέρας Ἐταιρεῖαι τακτοποιοῦσι μόναι τῶν τοὺς θεσμοὺς αὐτῶν, ὧστε ἕκαστον μέλος ὀφείλει νὰ ὑπόκηται ἐκὼν ἄκων εἰς τοὺς καθεστῶτας θεσμοὺς, οὕτω καὶ ἡ ἐν λόγῳ, ἦτις ἀπονέμουσα ἄχρι τοῦδε τὸ αὐτὸ κύρος καὶ εἰς τοὺς ὡς ὑπερασπιστὰς αὐτῆς θεωρουμένους ὑποστηρικτὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολειακοῦ κεφαλαίου, διατὶ ἄνευ βῆτου κωλύματος τοῦ νόμου, νὰ στερῆται τοῦ δικαιώματός της τούτου, ἀντιθέτως τῆς σαφοῦς ἐννοίας τῶν θεσμῶν! Διὰ ταῦτα ἡ μὲν διαμαρτύρησις τῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος Σεμλίνου, ὡς στερουμένη πάσης βασιμότητος ἀπορρίπτεται δυνάμει τοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἄνω αἰτιῶν τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐκδοθέντος ἐπικυρωτικοῦ παρὰ τοῦ K.B. ὑπουργείου τοῦ πολέμου τοῦ Κράτους ὑπὸ ἡμερ. 21 Ὀκτωβρίου ἐ.ἔ. μέρ. 10 ἀρ. 6963, προστίθεται μόνον ἡ παρατήρησις ὅτι, ἐὰν μολαταῦτα ἤθελεν ἔχει ἡ ἐπιτροπὴ κατὰ ἰδιαιτέρον δικαίωμα ὡς πρὸς τὸ Ἑλλ. χρηματικὸν τῆς Σχολῆς, εἴτε ἤθελεν ἔχει τοιοῦτον μέλη μόνον τινὰ, κατὰ τοὺς θεσμοὺς δῆθεν ἐπιφυλαττόμενον, / ἀς ἀπαιτήσασιν αὐτὸ δικαστικῶς.

(σελ. 4)

Οἱ συμπληρωθέντες νέοι θεσμοὶ ἀπὸ 30 Ἰουλίου 1868 ἐπεκυρώθησαν ἐνταῦθα συμφώνως τοῦ ἐντεῦθεν διατάγματος ἀπὸ 3 Σεπτεμβρίου ἐ.ξ. 92 μέρ. ἀρ. 5376 καὶ ἐπιστρέφονται εἰς δύο ὅμοια (ἴσα) μετὰ τῶν ἐπιλοίπων ἐγγράφων ὑπὸ ἡμερομην. 26 Σεπτεμβρίου 1869 μέρ. Ι ἀριθ. 3377 πρὸς περαιτέρω μετάδοσιν.

Βέμπερ mp. F.M.L.

7

Εὐχαριστήριο (ἀχρονολόγητο) τῆς «Ἑλληνικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐνότητος» Ζεμιν πρὸς τὸν ἱππότη Θεόδωρο Καραγιάννη, πρόεδρο τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἰσόβιο γεροισιαστή, πρόεδρο τῆς ἑλληνικῆς ὀρθόδοξης κοινότητος Βιέννης κλπ. γιὰ τὴ συμπαράστασή του στὸ θέμα τῆς ἔγκρισης τῶν «Θεσμῶν» ἀπὸ τὶς ἀρχές καὶ τὴν ἀπόριση τῆς προσφυγῆς καὶ τῶν διεκδικήσεων τῶν ἀντιδικῶν (Σέρβων).

Πρὸς τὸν εὐγενέστατον Κον Θεόδωρον Καραγιάννην ἱππότην, διδάκτορα τῆς φιλοσοφίας, πρόεδρον τῆς Κ.Β. Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ἰσόβιο γεροισιαστήν, βιβλιοφύλακα τῆς Κ.Β. Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, πρόεδρον τῆς ἐν Βιέννῃ Ἐπιτροπῆς τῆς Ἑλλ. Ὀρθοδόξου κοινότητος κτλ. κτλ. κτλ.

Εἰς Βιέννην

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔαρ ἀπετάθησαν πρὸς ὑμᾶς οἱ εὐσεβάστως ὑποσημειούμενοι Ἐπίτροποι τοῦ ἐνταῦθα Ἑλλ. Σχολ. Κεφαλαίου διὰ τοῦ πληρεξουσίου αὐτῶν Κου Κωνσταντίνου δὲ Σπίρτα ὅπως αἰτήσωνται τὰς ὑμετέρας ὁδηγίας καὶ τὴν συμπραξίν Σας ἀπέναντι ἀποφάσεώς τινος τῆς Ἀρχῆς, διὰ τῆς ὁποίας ἐκινδύνευεν ἡ ὑπαρξίς τοῦ Σχολ. τούτου κεφαλαίου.

(σελ. 5) Τὴν ὀφειλομένην δ' ἐκείνην παράκλησίν μας, ἐξεπληρώσατε, εὐγενέστατε κύριε, μὲ τὴν ἀνήκουσαν ἀξιοπρέπειαν.

Βεβαιωθέντες προσέτι ἀπὸ τε τῶν ἐγχειρισθειῶν ὑμῖν ἀποδείξεων περὶ τοῦ δικαίου τῆς ὑποθέσεως καὶ διὰ τῆς ἀκριβοῦς ὑμῶν ἐρεύνης καταμαθόντες τὸ ἄδολον καὶ τὸ δίκαιον τῆς ὑποθέσεώς μας, ὑπεστηρίξατε δραστηρίως τὸν ἀντιπρόσωπόν μας εἰς τὰ ἀνήκοντα μέρη διὰ τῶν συμβουλῶν Σας καὶ τῆς ἐπιρροῆς Σας πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν δικαιωμάτων μας.

Διὰ τῆς εὐγλώττου παραστάσεώς Σας, ἔλαβε μέρος καὶ συγχρόνως ἀπετάθη ἐγγράφως ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων μας ἡ αὐτόσε ἐντιμος Ἐπιτροπὴ τῆς Ὀρθοδόξου κοινότητος πρὸς τὸ Κ.Β. ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργείων τοῦ Κράτους.

Σᾶς μεταδίδομεν ἤδη, εὐγενέστατε Κύριε, μετὰ ζωντανῆς εὐχαριστήσεως ὅτι τὰ ἐν αὐτῇ τῇ ὑποθέσει ληφθέντα μέτρα καὶ παρ' ὑμῶν γενναίως προστατευθέντα, ἐστέφθησαν μὲ εὐχάριστον ἔκβασιν.

Κατὰ τὴν εἰς ἡμᾶς ἀφιεθεῖσαν ἀπόφασιν τοῦ ὑψηλοῦ Ἰπουργείου τοῦ πολέμου, ἣν ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ Σᾶς ἐσωκλείσωμεν ἐν ἀντιγράφῳ, οἱ μὲν παρ' ἡμῶν καθυποβληθέντες θεσμοὶ τοῦ Ἑλλην. Σχολ. κεφαλαίου παρεδέχθησαν καθ' ὀληληρίαν, τούναντιον δὲ αἱ τῶν ἡμετέρων ἀντιδικῶν διαμαρτυρησίαι ἀπερρίφθησαν, καὶ οὕτω μετὰ πολυχρόνιον ἀνταγωνισμόν ἀνεγνωρίσθη διὰ τὸ μέλλον ἡ ἀνεξάρτητος ὑπαρξίς καὶ διοικήσις τοῦ σεπτοῦ τούτου τῶν Μουσῶν ἐνδικαιτήματος, προωρισθέντος εἰς περιθάλψιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς δεύσης ἐκπαιδευσεως, καίτοι ἡ δαδιουργία καὶ ἡ τῶν ἀντιδικῶν μας / παρεξήγησις τῆς ὑποθέσεως, εἶχε προδιδέσει τὴν Κυβέρνησιν νὰ λάβῃ ἐναντία μέτρα, κατὰ τοῦ δι' ἰδιαιτέρων ὅλων συνεισφορῶν συστηθέντος καταστήματος τούτου.

(σελ. 6)

Δέχθητε, εὐγενέστατε κύριε, νὰ Σᾶς ἐκφράσωμεν ἤδη τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην μας διὰ τὴν εὐμενῆ καὶ φιλόανθρωπον ὑποστήριξιν Σας, ἣν Ὑμεῖς τε καὶ οἱ ἐντιμοὶ ἐπίτροποι τῆς συναδέλφου Κοινότητος Βιέννης ἠὺδοκῆσατε νὰ μᾶς παράσχητε.

Ἐῴθε, εὐγενέστατε Κύριε πρόεδρε, νὰ διατηρῆ ἡ θεία πρόνοια τὴν ἀνωτέραν παντὸς ἐπαίνου προθυμίαν Σας πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ δικαίου εἰς ἔτη πάμπολλα.

Διὰ τῆς ἐγκαρδίου ταύτης εὐχῆς ὑποσημειούμεθα μὲ βαθύτατον σέβας.

Τῆς Ὑμετέρας εὐσεβείας

Ταπεινότατοι

N.N.

N.N.

Ἐπίτροποι τῆς Ἑλλην. Ἐκπαιδευτικῆς Ἐνότητος.

8

Ἐκθεση τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου Α. Δόσκου, τῆς 10-11-1879, γιὰ τὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τοῦ Νοῦι Σαδ. Τὸ περιεχόμενόν της ἀναφέρεται κυρίως στὶς δραστηριότητες τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου» (ιδρύθηκε τὸ 1784), τοῦ ὁποῖου βασικὴ ἐπιδιώξις ἦταν ἡ ἰδρυσις καὶ συντήρησις τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς σχολῆς. Ἡ ἔκθεσις περιέχει στοιχεῖα καὶ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν τοῦ Νοῦι Σαδ.

B

Ἐκθεσις

Περὶ τῆς ἐν Νεοφύτῳ (Neusatz) Ἑλληνικῆς Κοινότητος

Τὸ Νεοφύτον ἐστὶ πόλις παραδουνάβιος τῆς Κροατίας, ἔχουσα σήμερον περὶ τὰς 20.000 κατοίκων, τὸ πλεῖστον Σέρβων, ὀλίγων δὲ Γερμανῶν καὶ ὀλιγίστων Οὐγγρων. Ἔχει δὲ δευτερεύουσαν σημασίαν ἐμπορικὴν, φέρει ὅμως σημασίαν στρατιωτικὴν, ὡς κείμενον ἐν τῇ ἀπέναντι ὄχθῃ τοῦ περιφήμου φρουρίου Πετροβαραδίν.

Τὸ ἐν Νεοφύτῳ Ἑλληνικὸν Ἰνστιτούτον ιδρύθη τὸ 1784 ὑπὸ Μακεδόνων. Τὰ ὀνόματα τῶν διασημοτέρων ἰδρυτῶν ἦσαν τὰ ἐξῆς : Γαδέσης, Τσιάκρας, Γιάντσιο, Ζμέρνας καὶ Πουστενιάς. Ὁ σκοπὸς τοῦ Ἰνστιτούτου ἦν ἡ διατήρησις σχολείου Ἑλληνικοῦ. Τὸ πρῶτον κατάρθεμα ἦν ἐλάχιστον, ἀνήρχετο εἰς ὀλίγας τινὰς χιλιάδας φιορινίων ὥστε ἡ διατήρησις τοῦ σχολείου κατορθοῦτο ἰδίᾳ διὰ τῶν συνδρομῶν τῶν πολυαριθμῶν ἐκεῖσε Ἑλλήνων, ὧν ὁ ἀριθμὸς εἶχεν ἀνέλθει μέχρι τῶν 9.000, ἀπάντων ἐγκαταστάτων κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ πόλει, εἶτα δὲ διασπαρέντων εἰς τὰ διάφορα / χωρία, ὅπου ἐγένοντο κτηματῖαι. Τὸν ἀριθμὸν τούτων τῶν μεταναστῶν Ἑλλήνων ἀπέδειξεν ἐσχάτως ἀκριβῆ ἐκ τῶν ἐπισήμων βιβλίων ὁ ἐξ Ἑλλήνων ἔλκων τὸ γένος Θεόδωρος Μάνδιτς, ὑπογραμματεὺς τοῦ Κράτους τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἐν Πέστη, κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Μίλετιτς δίκην, ὅστις τελευταῖος σφόδρα τοὺς Ἑλληνας μισῶν ἤθελε νὰ ἐκιδώξῃ ἐκ Νεοφύτου πάντας ἢ καταπίεση αὐτοὺς ποικιλοτρόπως. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου μόλις σώζονται σήμερον 30-40 οἰκογένειαι, αἵτινες ὅμως οὐδόλως θεωρεῖται ὡς Ἑλληνικαί, ἅτε οὔτε τὴν Ἑλληνικὴν ὁμιλοῦσαι, οὔτε Ἑλληνικῶν ἐμποροῦμεναι αἰσθημάτων. Οἱ νῦν ἐπιζῶντες διασημότεροι Ἑλληνες εἰσὶν οἱ ἐξῆς : Μάρκος Πόποβιτς σερβίζων, Γεώργιος Κότας, Γαβριὴλ Μπαράκος, Δημήτριος Κότας υἱός, Γεώργιος Κοντορούσης, Ιερεὺς Μπάλτας, Θεόδωρος Μάνδιτς, Πολίτης δικηγόρος καὶ ἑτερος Πολίτης ἔμπορος.

Ἐγγραφα τοῦ Ἴνστιτούτου δὲν ὑπάρχουσι ἐκτὸς ὀλίγων. Διότι ἐκάησαν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848, ὅποτε συνέβη ὁ βομβαρδισμὸς τοῦ Νεοφύτου. Τὰ (σελ. 3) ὀλίγα σωθέντα / κατέιχε τότε ὁ ἱατρὸς Παπακωστόπουλος εἰς Βελιγράδιον, ὥστε ταῦτα κατάρθωσαν νὰ διαφύγῃ τὴν καταστροφὴν. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα ὡς καὶ τὰ μετέπειτα κατὰ διαφόρους καιροὺς γενόμενα πρωτόκολλα κατέχει ὁ πρῶην πρόεδρος, κατόπιν δὲ καὶ ταμίας τῆς κοινότητος Μ. Πόποβιτς, ἐξ ὧν μοι ἐχορήγησεν εἰς ἀντίγραφον τὸ τελευταῖον μόνον πρωτόκολλον, οὗ ἀντίγραφον ἐπισυνάπτω ἔδω. Ὁ Μ. Πόποβιτς, ὅστις ἰδίως μοι ἔδωκε τὰς πλειοτέρας πληροφορίας, ἀλλὰ προφορικῶς, μοι εἶπε περὶ τοῦ σχολείου καὶ λοιπῶν τὰ ἑξῆς :

Πρὸ τῆς ἐπανάστασεως τοῦ 1848 χρεωκοπήσαντος τινὸς τῶν Σέρβων καὶ πωλουμένης τῆς οἰκίας αὐτοῦ, οἱ αὐτόθι Ἕλληγες συνεσκέψαντο καὶ ἀπεφάσισαν ν' ἀγοράσωσι τὴν οἰκίαν ταύτην ἵνα καταστήσωσιν αὐτὴν σχολεῖον Ἑλληνικόν. Ἡ ἀντὶ 4000 φιορινίων ἀγορασθεῖσα οἰκία μετεβλήθη ὄντως εἰς σχολεῖον, ὅπερ εἰργάζετο τακτικῶς, ἀριθμοῦν σπουδαῖον ἀριθμὸν Ἑλληγοπαίδων, καὶ Σέρβων δὲ καὶ Γερμανῶν προσέτι, καὶ εὐάριθμον προσωπικὸν διδασκόντων.

(σελ. 4) Τὸ 1848 τὸ σχολεῖον ἐκάη ἐπίσης κατὰ τὸν / βομβαρδισμόν, ἀργότερον δὲ ἀνικοδομήθη οὐχὶ τῇ διαπάνῃ τοῦ αὐτόθι Ἴνστιτούτου, ὅπερ δὲν εἶχε τόσον ἀδρουὸς πόρους, ἀλλὰ ταῖς συνδρομαῖς διαφόρων πλουσίων ὁμογενῶν, ἥτις τοῦ Σίνα, Τσαίτσα κλ. Ἐξωδεδούθησαν 20.000 περίπου φιορίνια πρὸς ἀνοικοδόμησιν, ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐξήρκουν αἱ συνδρομαὶ μόναι, ἔκαμον καὶ μικρὸν δάνειον 3.000 περίπου φιορινίων ἐκ τοῦ Κράτους, τὸ ὁποῖον βαθμηδὸν ἔκτοτε σχεδὸν ἐπληρώθη, μὴ ὑπολειπομένου ἤδη εἰ μὴ εὐτελοῦς τινος ποσοῦ 800 περίπου φιορινίων. Ὁ αὐτὸς μοι προσέθηκεν ὅτι τὸ Ἴνστιτούτον οὐδὲν ἕτερον ἐκέκτητο κεφάλαιον εἰς χρήματα ἢ κτήματα ἐκτὸς τοῦ Σχολείου, καὶ μικρᾶς τινος οἰκίας, κληροδοτηθείσης τῷ Ἴνστιτούτῳ ὑπὸ τινος Ἑλλήγος διὰ διαθήκης, ὑπαγορευούσης τὴν πώλησιν τῆς οἰκίας καὶ τὴν διάθεσιν τῶν μὲν 3/4 τοῦ ὅλου διὰ οἰκογενείαν, τοῦ δὲ 1/4 διὰ τὴν σχολήν.

Ἄλλ' ὅτι ὁ Κορ Πόποβιτς ὁμιλῶν οὕτω οὐδὸλως ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν, τεκμαίρομαι καὶ ἐκ τῆς ἐκφράσεως τοῦ / αὐτόθι Ἕλληγος Κου Κότα - προέδρου τῆς (σελ. 5) κοινότητος καθ' ἣν ἐποχὴν συντάχθη τὸ ἄνω μνημονευθὲν πρωτόκολλον - εἰπόντος μοι ὅτι ὑπῆρχον μὲν ὀλίγα ὁμόλογα, ἀλλ' ὅτι ταῦτα, ἰδιοποιηθέντα ὑπὸ τοῦ Κου Πόποβιτς, δυσκόλως νῦν ἐξάγονται ἐκ τῶν χειρῶν του. Τί εἶδους ὁμόλογα καὶ πόσα ἦσαν δὲν ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ πληροφορηθῶ, διότι ὁ Κορ Κότας ἠρνήθη πεισιμῶνως νὰ μὲ διαφωτίσῃ ἐπὶ τούτου, πρᾶγμα εὐεξήγητον, καθόσον, ἐπειδὴ ὁ Κορ Πόποβιτς πολλῆς ἀπολαύει ἐν τοῖς δικαστηρίοις ὑπολήψεως καὶ ἰσχύος, φίλος δὲ ἄριστος τυγχάνει τοῦ ἐν Καρλοβίτζῃ Σέρβου Πατριάρχου, δύναται εὐκόλως νὰ ἐνδικηθῇ πάντα, ὅστις ἤθελε κατηγορήσῃ αὐτὸν ἐπὶ καταχρήσει κλ.

Ἐν γένει δὲ παρετήρησα ὅτι ὁ Κορ Πόποβιτς προκειμένου περὶ χρηματικῷ καταθέματος, προσεπάθει πάντοτε νὰ ὑπεκφεύγῃ καὶ στρέφῃ ἀλλαχοῦ τὴν ὁμιλίαν οὕτως, ὥστε αἱ ὀλίγα πληροφορίαι, ἅς ἐπὶ τούτου μοι ἔδωκεν, εἰσὶν ἀνακριβεῖς / τε (σελ. 6) καὶ ἡμιτελεῖς. Ἐπομένως κατὰ τὰς ληφθείσας πληροφορίας ἢ ταῖς συνδρομαῖς διαφόρων ὁμογενῶν ἀνακτισθεῖσα σχολή, ἥτις φέρει ἔτι ἐπὶ πλακὸς ὑπεράνω τῆς πύλης τεθειμένης τὴν ἐπιγραφὴν «Σχολεῖον Ἑλληνικόν, ἢ Ὀμόνοια τὸ συντηρεῖ», ἦν ἡ ὅλη περιουσία τοῦ Ἴνστιτούτου. Τὸ κτίριον τῆς σχολῆς σήμερον ἔχει ἀξίαν περὶ τὰς 30.000 φιορινίων, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ δύο πατωμάτων καὶ τεσσάρων διαμερισμάτων, ἐνοικιαζομένων ὑπὸ τεσσάρων οἰκογενειῶν, πρὸς τούτους δὲ ἔχει καὶ περιοχὴν κήπου, ἀποφέρει δὲ κατ' ἔτος περὶ τὰ 1.500 φιορίνια καὶ εἰς νὰ ἀπηλλαγμένον φόρου καθὸ δημόσιον κτίριον. Ἀλλὰ καὶ τὸ κτίριον τοῦτο δὲν

- ἀνήκει πλέον τῇ Ἑλληνικῇ κοινότητι, ἥτις διελύθη πρὸ πέντε περίπου ἐτῶν, ἀλλὰ τοῖς Σέρβοις, οἵτινες διὰ τῆς ἀπονομῆς διαφόρων ἀξιωματῶν καὶ ἐπιτίμων τίτλων εἰς τοὺς ἐκεῖ διασημότερους Ἑλληνας (ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῶν κοινότητος), κατορθώσαντες νὰ ἐκλύσωσι καὶ κερδίσωσιν αὐτοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν,
- (σελ. 7) τῶν, ἐπέτυχον τελευταῖον τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων παραχώρησιν / τῆς σχολῆς πρὸς ἑαυτοὺς οἵτινες καὶ ἀπὸ πέντε ἤδη ἐτῶν νέμονται τὰς προσόδους αὐτῆς, ἀναλαμβάνοντες νὰ πληρῶσωσι τὸ μικρὸν ἔτι ὑπόλοιπον τοῦ χρέους τῶν 800 φιορ. διὰ τὸ κτίριον. Ἡ παράδοσις ὅμως δὲν ἐγένετο ἐπισήμως, ἀλλ' ἀπλῶς διὰ τῆς διαμοιβῆς ἰδιωτικοῦ πρωτοκόλλου μεταξὺ ἀλλήλων μὴ τυχόντος τῆς ἐπικυρώσεως τῆς Οὐγγρικῆς Κυβερνήσεως. Ἡ αἰτία τῆς μὴ ἐπικυρώσεως τοῦ ῥηθέντος πρωτοκόλλου ἔγκειται ἰδίως ἐν τῷ ὅτι ἐγὼ πληροφορηθεὶς τότε ἐγκαίρως ταῦτα, ἔσπευσα διὰ τοῦ ἐνταῦθα εἰσέτι τότε εὐρισκομένου συναδέλφου καὶ φίλου μου φιλέλληνο Κυρίου Καλλὰδῦ, τὰ μάλα ἰσχύοντος ἐν τῷ Οὐγγρικῷ Ὑπουργείῳ, νὰ ἐνεργήσω τὰ δέοντα, οὕτω δὲ διὰ τῆς ἐμμέσου ἐνεργείας αὐτοῦ ἀπεστάλη διαταγὴ παρὰ τῆς ἀρμοδίου Ἀρχῆς ὅπως μὴ ἐπικυρωθῶσι τὰ περι ὧν ὁ λόγος ἔγγραφα. Κατόπιν τούτων ὁ Κορ Μάνδιτς, ὑπάλληλος τοῦ Οὐγγρικοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ἐργαστοποίησεν εἰς τοὺς αὐτόθι Ἑλληνας ὅτι δὲν πρέπει νὰ υποβάλωσι τὸ πρῶτό / κολλον πρὸς ἐπικύρωσιν εἰς τὰς Ἀρχάς, διότι αὐταὶ δὲν ἤθελον ἐπικυρώσει αὐτά. Οἱ αὐτόθι δὲ Ἑλληνες μὴ ἐνοήσαντες πόθεν ἦλθεν αὐτοῖς τὸ πρόσκομμα, ἀπέδωκαν αὐτὸ εἰς τὸ τῶν Οὐγγρων μῖσος κατὰ τῶν Σέρβων. Ἐξ ὅλων λοιπὸν τούτων ἐξάγεται ὅτι τὸ πρῶτόκολλον τοῦτο ἐστὶ καὶ κατὰ τύπους καὶ κατὰ νόμον ὅλως ἄκυρον.

Τὰ αἴτια τῆς παραδόσεως τοῦ κτιρίου τῆς Σχολῆς εἰς τοὺς Σέρβους καὶ τῆς διαλύσεως αὐτῆς ὀλοτελῶς καταφαίνονται ἐν τῷ συνημμένῳ ἀντιγράφῳ τοῦ πρωτοκόλλου, ὥστε κρίνω περιττὸν νὰ προσθέσω τι περιπλέον ἐνταῦθα.

Ἐν τέλει κρίνω καλὸν νὰ προσθέσω ὅτι ἡ σχολὴ ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτῆς ἦτο μίᾳ ἐκ τῶν καλλιτέρων, ἐξ αὐτῆς δὲ ἐξῆλθον κάλλιστοι μαθηταὶ ὅπερ δὲ λίαν σπουδαῖον, ἀλλὰ καὶ λυπηρὸν συνάμα, 17 ἐκ τῶν νῦν μελῶν τοῦ συνεδρίου τῆς Καρλοβίτζης εἰσι μαθηταὶ τῆς Σχολῆς καὶ Ἑλληνες τὸ γένος, ἐξυπηρετοῦντες ἤδη, ὡς μὴ ὀφείλε, Σερβικὰ συμφέροντα.

- (σελ. 9) Ἡ ἐκκλησία ἦν κατ' ἀρχὰς μεγάλη / καὶ συνετηρεῖτο ὑπὸ τῆς κοινότητος. Κατόπιν καεῖσα τὸ 1848 ἀνωκοδομήθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Τριανταφύλλου, βαθυπλοῦτου Ἑλληνο, ὅστις ἀνέλαβεν ἰδίως ἀναλώμασιν νὰ διατηρῇ καὶ Ἑλληνα ἱερέα. Τοῦ Τριανταφύλλου ἀποβιώσαντος, ἡ σύζυγος αὐτοῦ καταστάσα κυρία τῆς περιουσίας 1.000.000 περίπου φιορινίων, καὶ ἔχουσα κατ' ἔτος 62.000 φιορ. ἔσοδα, οὐσα δὲ ἄτεκνος, δὲν ἔπαυσε μέχρι σήμερον ἔτι νὰ διατηρῇ ἱερέα, ἀλλ' οὐχὶ Ἑλληνα πλέον, ἀλλὰ Σέρβον. Καθὰ δὲ μοι εἶπεν ὁ αὐτόθι Ἑλληνας Κορ Μπαράκος, ἐπειδὴ οἱ Σέρβοι ἤθελον νὰ θέσωσι χεῖρα καὶ ἀναμιγῶσιν εἰς τὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, αὐτὴ ἐκ πείσματος ἔκτισε τὴν ἐν Νεοφύτῳ Ἀρμενικὴν Ἐκκλησίαν, δι' ἣν ἐξώδευσεν 17.000 φιορινίων. Κατὰ τὴν ἐκείσε μετὰβασίν μου, μὴ εὐρισκομένης αὐτόθι τῆς Κυρίας Τριανταφύλλου, ἥς ἡ ἀπουσία ἐπρόκειτο νὰ παραταθῇ ἐπὶ πολλὰς ἔτι ἡμέρας, δὲν ἠδυνήθην νὰ ὀμιλήσω μετ' αὐτῆς προσωπικῶς. Σκέπτομαι ὅμως ἐν μεταγενεστέρῳ εὐκαιρίᾳ ὅπως μεταβῶ καὶ αὐτὴς αὐ-
- (σελ. 10) τότε καὶ οὐ μόνον συνδια/λεχθῶ μετ' αὐτῆς περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ παρακινήσω συγχρόνως αὐτὴν ὅπως σχετικῶς τοῦ πλοῦτου καὶ τῶν φιλανθρωπῶν διαθέσεών της ἀποφασίσῃ νὰ φανῇ γενναιοῦδωρος καὶ πρὸς τὰ ἐν Ἀθήναις φιλανθρωπικὰ καταστήματα, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ὅτι δυνάμει κατὰ τοῦτο νὰ ἐπι-

τύχω, καθ' ὅσον αὐτὴ ἐκ τῶν ἐσόδων αὐτῆς νῦν ἐξοδεύει 10.000 φιορ. κατ' ἔτος διὰ 12 ὑποτρόφους, σπουδάζοντας ἐν Γερμανίᾳ, ὑπανδρεύει τέσσαρα κατ' ἔτος κοράσια μὲ προΐκα 1.000 φιορ. δι' ἕκαστον, ἐνδύει διαφόρους πτωχοὺς κλ.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία ἐστὶ νῦν μικρά, τὰ ὀνόματα τῶν ἀγίων Ἑλληνικοῖς γράμμασι γεγραμμένα, ὅφ' ἀπάντων δὲ ἐν Νεοφύτῳ ὡς Ἑλληνικὴ ἐκκλησία δεικνύεται καὶ καλεῖται. Κατὰ τὰς πληροφορίας πολλῶν οὐδὲν ἔχουσι μέρος εἰς τὴν ἐκκλησιαν ταύτην οὐδὲ σήμερον ἔτι οἱ Σέρβοι.

Πρὸς τοῦτοις κρίνω καλὸν νὰ προσθέσω ἐν τέλει ὅτι, τῇ ραδιουργικῇ εἰσηγήσει τῶν Σέρβων, οἱ ἐν Νεοφύτῳ Σερβίζοντες, ὡς μὴ ὄφειλεν, Ἑλληνες προσε-(σελ. 11) πάθουν ἐσχάτως / νὰ καταστήσωσιν ἔγκυρον καὶ ἔννομον τὸ πρωτόκολλον τοῦ 1874 διὰ τῆς ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Ἀρχῶν ἐπισημοῦ ἐπικυρώσεως αὐτοῦ. Τοῦτο πληροφορηθεὶς, ἐσκόπουεν νὰ μεταβῶ ἐξεπίτηδες εἰς Νεόφυτον ὅπως ἀναστείλω τὴν καὶ αὐθις ἐπισημῶς ἐπιδικωκομένην παραχώρησιν ταύτην, ὡς περὶ τούτου ἐποηισάμεν λόγον ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 48 ἀπὸ 2 Ἰουνίου ἐ.ξ. πρὸς τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον ἀναφορᾶ μου. Εὐτυχῶς ὁμως, κατόπιν τῆς μετὰ τοῦ Κυρίου Καλλᾶ ἐν Βιέννῃ συν-ενοησεῶς μου, πέποιθα ὅτι ματαιωθήσονται πᾶσαι αἱ τοιοῦτου εἶδους προσπάθειαι αὐτῶν.

Ἐν Βελιγραδίῳ τὴν 10 Νοεμβρίου 1879

Ὁ Γεν. Πρόξενος

Α. Δόσκος

9

Ἀπόφασις, «Πρωτόκολλον», τῆς γενικῆς συνέλευσης τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος τοῦ *Novi Sad*, τῆς 3 Αὐγούστου 1873. Γίνεται ἀποδεκτὸ ὅτι πρέπει νὰ πάψει νὰ ὑπάρχει ἡ ἑλληνικὴ κοινότητα τῆς πόλης καὶ ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ συγχωνευτεῖ μὲ τὴν σερβικὴν κοινότητα στὴν ὁποία καὶ παραχωρεῖται τὸ «Ἑλληνικὸν σχολειακὸν κληροδότημα».

Ἀντίγραφον

Νεόφυτον (Neusatz)

β

Π ρ ω τ ὄ κ ο λ λ ο ν

γενόμενον παραδεκτὸν ἐν τῇ κατὰ τὴν 3 Αὐγούστου 1873 συγκροτηθεῖσιν συνεδριάσει τῆς μέχρι τοῦδε πράγματι διατηρηθείσης Ἑλληνικῆς κοινότητος ἐν Νεοφύτῳ.

Παρόντες :

Γεώργιος Δ. Κόδας, ὡς πρόεδρος, Μάρκος Πόποβιτς ὡς κηδεμὼν, Γεώργιος Κοντορούσης, Δωρ Μιχαὴλ Πολίτης, Αἰμίλιος Τσιάκρας, Ἀνανίας Δέρρας, Θωμᾶς Δέρρας, Κωνσταντῖνος Λαζάρεβιτς, καὶ Δημήτριος Τσβέτκοβιτς ὡς μέλη τῆς κοινότητος,

Ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἐν Νεοφύτῳ Ἑλληνικῆς καταγωγῆς πολῖται διὰ τινος γνωστοποιήσεως, ἐν τινι τῶν ἐπιτοπιῶν Σερβικῶν φύλλων δημοσιευθείσης, προσεβλήθησαν νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τὴν σημερινὴν συνεδριάσιν περὶ τὴν 10ην ὥραν, εἰς μάτην δὲ περιέμεναν οἱ παρόντες τὴν ἐμφάνισιν μεγαλειτέρου ἀριθμοῦ ἐνδιαφερομένων, ἤνοιξεν ὁ πρόεδρος περὶ τὴν 10 3/4 ὥραν Π.Μ. τὴν συνεδριάσιν μετὰ τῆς δηλώσεως : ὅτι ἀντικείμενον τῆς συνεδριάσεως, συνετελεσθέντος διατάγματος, τοῦ ὕψη-(σελ. 2) λου Βασιλικοῦ / Οὐγγρικοῦ Ὑπουργεῖου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσι-

ας Ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ.....¹ ἐστὶ τὸ σπουδαιότατον ζήτημα : Κατὰ τίνα τρόπον τὸ ἐνταῦθα Ἑλληνικὸν σχολειακὸν κληροδόθημα, ὅπερ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῆς κοινότητος ἀμέσως διηυθύνετο, θὰ διαχειρίζεται εἰς τὸ μέλλον; καὶ τί ἰδίως ἀνάγκη νὰ γίνῃ ὡς πρὸς τοῦτο ; Καθόσον ἡ νῦν ἐπιϋφισταμένη Ἑλληνικὴ κοινότης δὲν ἀναγνωρίζεται ὡς κοινότης ἰδρυμένη συμφώνως τῷ πνεύματι τῶν ὑφισταμένων διατάξεων τοῦ νόμου, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τοιαύτην κοινότητα ν' ἀφεθῆ ἢ ἐν τῷ μέλλοντι διαχειρίσῃς τοῦ περι οὗ ὁ λόγος σχολειακοῦ καταθέματος, ὡς μέχρι τοῦδε, κατὰ τοσοῦτον ὀλιγώτερον, καθ' ὅσον ἔπαυσεν ἤδη ὀριστικῶς ἀπὸ τινων ἐτῶν καὶ ἡ διατήρησις ἰδίας Ἑλληνικῆς στοιχειωτικῆς Σχολῆς ἐκ τοῦ εἰρημένου καταθέματος. - Ὁ ἀγορευτὴν ἐξέφρασε τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ λύπην ἐπὶ τοῦ ὅτι εἰς τὴν παρούσαν συνεδρίασιν, καθ' ἣν πρόκειται νὰ συσκεφθῶσι καὶ ἀποφασίσωσιν ἐπὶ τόσον σπουδαίου ἀντικειμένου, τόσον μικρὸς παρουσιάσθη ἀριθμὸς τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ συγχρόνως ἐδήλωσεν ὅτι ἐνεκα αὐτῆς ἤδη τῆς / ἀδιαφορίας καθίσταται λίαν ἀναγκαία καὶ εὐκταία ποιά κατὰ νόμους τακτοποιήσῃς τῆς ὑπάρξεως τῆς κοινότητος, ἐπέρανε δὲ τὴν ἐπὶ τούτῳ πρότασιν διὰ τῆς πρὸς τοὺς παρόντας ἀπευθυνθείσης αἰτήσεως, ἵνα ἐκτενῶς διαπτυχθῆ τὸ προκείμενον ζήτημα καὶ ληφθῆ ἀπόφασίς τις κατόπιν συζητήσεων καὶ σταθμίσεως ὄλων τῶν σημείων ὑφ' ἀπάσας τὰς ἐπόψεις.

(σελ. 3)

Εἶτα ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ Κου Πόποβιτσο ἔκθεσις περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ῥηθέντος Σχολειακοῦ κληροδοτήματος, ἥτις ἐλήφθη εἰς γνῶσιν καὶ ἐπισυνήφθη τῷ πρωτοκόλλῳ τούτῳ ὑπ' ἀριθμ....²

Εἶτα προέβησαν οἱ παρόντες εἰς τὴν περαιτέρω συζήτησιν ἐπὶ τοῦ εἰρημένου ἀντικειμένου τῆς συνεδριάσεως καὶ ἐποιήσαντο μετὰ μακρὰν σύσκεψιν τὴν ἐξῆς

Ἄ π ὀ φ α σ ι ν .

Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν

α) ὅτι κατὰ τὰ ὀριζόμενα ὑπὸ τοῦ ὑψηλοῦ Βασιλικῆς Διατάγματος τῆς 13 (σελ. 4) Αὐγούστου 1868 ἐν ἐκάστῳ τόπῳ ὡς ἐπὶ / τὸ πολὺ μία μόνον δύναται νὰ ὑπάρχῃ Ἑλληνο - Ἀνατολικῆ Ἐκκλησιαστικὴ Κοινότης, καὶ ὅτι δέον ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἤθελε νὰ σχηματισθῆ ἄλλη κοινότης, ὁ σχηματισμὸς αὐτῆς νὰ συνδέηται μετὰ τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου διαγραφόμενων, ἅτινα ἡ σχηματισθησομένη νέα κοινότης ὀφείλει ἀκριβῶς νὰ ἐκπληρώσῃ.

β) ὅτι ἡ ἐνταῦθα ὑπάρχουσα Ἑλληνικὴ κοινότης δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς ὄρους τούτους οὔτε διὰ τῆς κατὰ τὴν ἀναγνωσθεῖσαν ἔκθεσιν μόνον εἰς τὸ κτίριον τῆς ἐνταῦθα Ἑλληνικῆς Σχολῆς συνισταμένης περιουσίας τῆς κοινότητος, οὔτε διὰ τῶν εἰς ἕνα ἕκαστον ἐκ τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν ἀναλογουσῶν ἐτησίων συνδρομῶν, κατὰ συνέπειαν οἱ ἐνταῦθα Ἕλληνας δὲν δύνανται νὰ σχηματίσωσι δι' ἑαυτοὺς μόνον ἰδιαιτέραν κοινότητα, ἥτινι νὰ ἴηται δυνατὸν ν' ἀνατεθῆ ἢ εἰς τὸ μέλλον κατὰ νόμους διαπίστευσις καὶ διαχειρίσῃς τοῦ εἰρημένου σχολικοῦ καταθέματος.

(σελ. 5)

γ) ὅτι ἕκαστος ὀπαδὸς τοῦ Ἑλληνοανατολικῆς δόγματος ὀφείλει κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ σχετικῆς ὑψηλοῦ Διατάγματος ν' ἀνήκῃ εἰς μίαν κατὰ νόμους ἰδρυθεῖσαν Ἐκκλησιαστικὴν κοινότητα, ἥτις δυνάμει τοῦ παρακεχωρημένου αὐτῇ δικαιώματος κέκληται, δικαιούται καὶ ὀποχρεοῦται κατὰ τὸ μέτρον τοῦ νόμου

1. Ἵπάρχει κενὸ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο στὴν ἔκθεσιν τοῦ προξένου.
2. Δὲν ὑπάρχει ὁ σχετικὸς ἀριθμὸς στὴν ἔκθεσιν.

(Massgabe des Gesetzes) νὰ διευθύνῃ τὴν περιουσίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Σχολῆς.

δ) ὅτι, καίτοι ἡ Ἑλλην. αὐτὴ κοινότης ἐνεκα τοῦ ἀδυνάτου τῆς εἰς τὸ μέλλον ἐνεργείας αὐτῆς δὲν δύναται κατὰ τὰ διαγραφόμενα ὑπὸ τοῦ συγχάκις μνησθέντος Διατάγματος ν' ἀποτελέσῃ ἴδιαν κοινότητα, οὐχ ἤττον ὀφείλει νὰ θεωρῇ ἑαυτὴν ὑπόχρεωσιν τοῦ διαφυλάξαι ἀκεραίας τὰς προθέσεις τῶν ἰδρυτῶν τοῦ Σχολειακοῦ καταθέματος καὶ ὀρίσαι τὸ κατάθεμα τοῦτο διὰ τινὰ σκοπὸν, ὅστις τὰ μάλα ν' ἀνταποκρίνηται εἰς τὸν σκοπὸν τῶν ἰδρυτῶν.

Ἀποφασίζεται ὁμοφώνως ὅτι : ἡ μέχρι τοῦδε τῶ ὄντι ὑπάρξασα Ἑλληνικὴ Κοινότης ἐν Νεοφύτῳ παύει τοῦ ὑφίστασθαι ὡς ἰδιαιτέρα κοινότης, ὅτι συγχω- /
(σελ. 6) νεύεται αὐτὴ μετὰ τῆς ἐν Νεοφύτῳ Ἑλληνο - Ἀνατολικῆς Σερβικῆς κοινότητος καὶ ὅτι ταυτοχρόνως παραδίδει τὸ πολλάκις μνησθὲν κατάθεμα τῆς ἐν Νεοφύτῳ Ἑλληνικῆς Δημοτικῆς Σχολῆς εἰς τὴν πρὸ μικροῦ μνημονευθεῖσαν Σερβικὴν Ἐκκλησιαστικὴν κοινότητα ὑπὸ τοὺς ῥητοὺς ὅμως ὄρους ὅτι τὸ κατάθεμα τοῦτο θὰ διευθύνηται ὑπὸ τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἰδρυσις τῆς ἐν Νεοφύτῳ Ἑλλην. Σχολῆς» ἐς αἰεὶ, ἀλλὰ κεχωρισμένον πάντων τῶν λοιπῶν κληροδοτημάτων καὶ τῆς περιουσίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος, ὅτι πρὸς τούτους δέον νὰ ἐγκριθῇ ἡ ἐπὶ τοῦ κτιρίου τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου ἐρειδομένη ἀπαιτήσις τοῦ ὑψηλοῦ Κράτους (Aegar) (μικρὸν τι χρέος 800 περίπου φιορινίων), εἶτα δὲ νὰ διατηρῆται Ἑλληνικὴ Στοιχειωτικὴ Σχολὴ πρὸς μάρφωσιν τῶν Ἑλληνοπαίδων ἐν τῇ νεοελληνικῇ γλώσσῃ, καὶ ὅτι αἱ ἐπὶ τοῦ καταθέματος τούτου κατ' ἔτος γινόμεναι λογοδοσίαι δέον νὰ γνωστοποιῶνται τακτικῶς τῇ Πολιτικῇ Ἀρχῇ πρὸς ἐπιθεώρησιν καὶ ἐπαγρύπνησιν.

(σελ. 7) Ὁ Πρόεδρος Κοσ Γεώργιος Δ. Κόδας καὶ ὁ κηδεμὼν Κοσ Μάρκος Πόποβιτς ἐντέλλονται νὰ παραδώσωσιν ὅσον ἐνεσι τάχιον τῶ ἐν Νεοφύτῳ Δημαρχεῖον ἀντίγραφον τῆς πρωτοκολλημένης ταύτης ἀποφάσεως ὡς ὀριστικὴν δῆλωσιν τῆς κοινότητος ἀναφορικῶς τοῦ ἐν τῶ προικίῳ δηλωθέντος ἀντικειμένου, ὡς καὶ ὀδλας τὰς πράξεις τῆς κοινότητος, τὰς ἀφορώσας τὴν πραγματοποιήσιν τῆς παραχωρήσεως εἰς τὴν κατὰ νόμους ἐνδρυμένην Ἐκκλησιαστικὴν κοινότητα.

Ἀπεφασίσθη καὶ ὑπεγράφη.

Ἀπαράλλακτον τῶ πρωτοτύπῳ.

Ἐν Νεοφύτῳ τὴν 21 Ἰουλίου 1874

Μάρκος Πόποβιτς.

10

Ἐκθεση τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου Α. Δόσκου, τῆς 10-11-1879, γιὰ τὸ «Ἑλληνικὸν Ἰνστιτούτον» τῆς Orsova, πού συστήθηκε τὸ 1828 με σκοπὸ τὴν ἰδρυση καὶ συντήρησιν ἑλληνικῆς σχολῆς. Ἡ ἔκθεση ἀναφέρεται κατὰ κύριο λόγον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς σχολῆς ἀπὸ τὸ 1839 ὡς τὸ 1879 καὶ εἰς προσπάθειαι πού κατέβαλλε τὸ Ἰνστιτούτο γιὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἀναγκαίων πόρων.

Γ

Ἐκθεσις

περὶ τοῦ ἐν Ὁρσόβη Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου

Ἡ Ὁρσοβα ἐστὶ κωμόπολις παραδουναβείως τῆς Οὐγγαρίας παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Ῥωμανίας, πλησίον τῆς Πύλης τοῦ Ἀδριανοῦ. Καίτοι μικρά, οὐχ ἤττον εἶχε τὸ πάλαι καὶ αὐτῇ, ἂν οὐχὶ ὡς τὸ Σεμλίνον, τουλάχιστον ἀρκούντως ἐμπο-

ρικήν σημασίαν, χρησιμεύουσα ὡς κεντρικὴ ἀποθήκη τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων ἐκ τοῦ Κράτους ἐμπορευμάτων. Ἡ ζωηρὰ τοῦ ἐμπορίου κίνησις εἰλωκε καὶ ἐκείσε οὐκ ὀλίγους ὁμογενεῖς, τοιοῦτους δὲ ἀπαντᾷ τις καὶ πρὸ τοῦ 1800, οἷτινες δὲν παρημέλησαν νὰ φροντίσωσι καὶ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων των. Διὸ καὶ Ἰνστιτούτον συνέστησαν καὶ Ἑλληνικὴν σχολὴν διετήρουν, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἔξδε συνημμένου ἄντιγράφου Συμφωνίας (Stipulation) τοῦ Ἰνστιτούτου, συνταχθείσης τὸ 1830· ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων πληροφοριῶν ἐξάγεται ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τελευταίας συμφωνίας ὑφίστατο αὐτόθι Ἑλληνικὴ Ἀδελφότης καὶ Ἑλληνικὴ σχολή. Ποῖα ὅμως ἦσαν τὰ κεφάλαια καὶ ὁποῖα τις ἡ Σχολή, παρ' οὐδενὸς ἠδυνήθη νὰ λάβω ἀκριβεῖς πληροφορίες, ἄτε

(σελ. 2) μὴ/ ἐπιζώντων οὐδενὸς ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τῆς πρώτης ἐκείνης Ἀδελφότητος.

Τὸ νῦν ἔτι ἐν Ὁρσόβη ὑφιστάμενον Ἑλληνικὸν Ἰνστιτούτον, ἰδρῦθη τὸ 1828 ὑπὸ 25 περίπτου ἀτόμων, ἀπάντων Ἑλλήνων. Πόθεν οὗτοι κατήγοντο, δηλ. ἐκ ποίων ἐπαρχιῶν, εἶναι δύσκολον νὰ γνωρίζῃ τις ἀκριβῶς. Κατὰ τοὺς ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ διαμένοντος Ἑλληνοῦ Κου Λαζαρίδου δοθείσας πληροφορίες, πλείονες τούτων κατήγοντο ἰδίᾳ ἐκ Μακεδονίας, ἀνέφερε δὲ ὀνομαστικῶς δύο τοιοῦτους, ἀμφοτέρους ἀποθανόντας, ἦτοι τὸν Γεώργιον Θεοδώρου (υἱὸς αὐτοῦ ἐστὶν ὁ νῦν Βάσος Γ. Θεοδώρου) καὶ τὸν Νεόπουλον, Σιατιστεῖς. Κατὰ τὰς πληροφορίες τοῦ νῦν προέδρου Κου Νικόλοβιτος, οἱ πρῶτοι ἰδρυταὶ τοῦ Ἰνστιτούτου εἶχον γεννηθῆ ἀπαντες ἐν Ὁρσόβη.

Τὸ Ἰνστιτούτον, ἰδρυθὲν διὰ τῆς ἀπὸ κοινοῦ καταθέσεως μικροῦ τινος ποσοῦ παρ' ὅλων τῶν μελῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ διατηρεῖν ἀνεξάρτητον Ἑλληνικὴν σχολήν, ὀλίγα ἐκέκτετο κατ' ἀρχὰς κεφάλαια, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῆς συμφωνίας τοῦ 1830. Διὸ καὶ τὴν σχολήν, ἀρξαμένην τὸ 1839 διετήρουν κυρίως οὐχί

(σελ. 3) τόσον μὲ τούτους τὸν κεφαλαίου, / ὅπερ μικρὸν ἔτι ἦν καὶ ὀλίγους ἀπέφερε τόκους, ἀλλὰ διὰ κοινῆς παρ' ὅλων συνεισφορᾶς ἐπαρκοῦς πρὸς διατήρησιν ἐνὸς Ἑλληνοῦ διδασκάλου. Τὸ κεφάλαιον τοῦ Ἰνστιτούτου φέρει τὸ ὄνομα : Griechischer Fond : Ἑλληνικὸν κατάθεμα.

Ἡ Σχολὴ ἐκλείσθη τὸ 1857 καθ' ὁλοκληρίαν. Αἰτία τούτου ἐστὶ τὸ μὲν ἡ χαλάρωσις τοῦ πρώτου πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἐνθουσιασμοῦ, τὸ δὲ ἡ βαθμηδὸν ἀρξαμένη ἐκλείψις τῶν πρώτων ἐνθουσιωδῶν ἰδρυτῶν, τὸ δὲ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἥτις μέχρι τοῦ 1848 ἦν ἡ γλῶσσα τῆς ἀλληλογραφίας ἐν ἀπάσῃ τῇ Ῥωμανίᾳ, παύσασα τοῦ νὰ ἦ τοιαύτη, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων γλωσσῶν, ἦτοι τῆς Ῥωμανικῆς, Οὐγγρικῆς, Γερμανικῆς καὶ Σερβικῆς, εἰς ὧν καὶ τὴν σπουδὴν ἐπεδόθησαν, καὶ τέλος διότι τὸ εἰς 12.000 φιορ. ἀνελθὸν κατάθεμα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἐξήρκει ὅπως διὰ τῶν τόκων αὐτοῦ διατηρῆται ἡ Ἑλληνικὴ Σχολή. Ὡς ἐκ τούτου δὲ μετὰ κοινῆν τῶν μελῶν σύσκεψιν ἀπεφασί-

(σελ. 4) σθη ν' ἀφῶσι τὰ χρήματα / εἰς τὴν τράπεζαν Sparkassa ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀνέπαφα, οὕτω δὲ αὐξηθῆ τὸ κεφάλαιον διὰ τῆς ἐπὶ μακρὸν μὴ ἀναλώσεως τῶν τόκων, κατόπιν δὲ ἀφοῦ ἤθελε κατασταθῆ σημαντικόν, ὥστε ν' ἀποφέρῃ τόκον ἐπαρκῆ διὰ τὴν διατήρησιν τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς, ἤθελον συσκεφθῆ περὶ τῆς ἀνασυστάσεως αὐτῆς. Τρία ἔτη μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἐγκαθίδρυσίν μου μεταβάς εἰς Ὁρσόβην καὶ ἐξετάσας τὰ περὶ τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς κοινότητος, ἐνήργησα ὥστε ἡ σχολὴ ν' ἀνοιγῆ ἐκ νέου, πρὸς ὃν σκοπὸν καὶ ἐπρομήθευσα τῇ Ἑλληνικῇ Κοινότητι καὶ διδάσκαλον Ἑλληνα, ὅστις κατὰ τὰ πρῶτα μὲν ἔτη καλῶς ἐβάδιζε, κατόπιν ὅμως γενόμενος κομματάρχης ἐπήνεγκε τὴν διχόνοιαν μεταξὺ τῶν μελῶν καὶ τὴν διάλυσιν, ὡς μὴ ὄφειλε, τῆς Σχολῆς. Περὶ τούτου ἐποιησάμην καὶ ἄλλοτε λόγον δι'

ἀναφορᾶς μου. Ἐκτοτε ἐκλείσθη πάλιν ἡ Σχολή, κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο τὸ κεφάλαιον ὄντως ἠξήθη, συμποσοῦμενον ἤδη εἰς 20.000 φιορινίων, εὐρισκομένον εἰς τὴν αὐτὴν Τράπεζαν πρὸς 7%.

(σελ. 5) Τῶν πρώτων ἰδρυτῶν τοῦ Ἰνστιτούτου, ἐκτὸς τοῦ Λαζάρου Σπύρου, ἐκλιπόντων ἤδη, / ὑπολείπεται νὰ ἐξετάσω εἰς τίνων χεῖρας εὐρίσκεται ἡ διαχείρισις τῶν χρημάτων. Κατὰ τὰς πληροφορίες τοῦ Κου Λαζαρίδου, Ἕλληνος ἐμπόρου, μὴ ὄντος μέλους τῆς Κοινότητος, ἀλλ' ἐπὶ πολλά διαμένοντος ἐν Ὁρσόβῃ ἔτη, ἐπληροφορήθητι ὅτι οἱ νῦν τὸ Ἰνστιτούτον ἀποτελοῦντες εἰσὶν, ἐκτὸς 3-4, ἅπαντες Σέρβοι, Ῥωμοῦνοι ἢ Βούλγαροι, οὐδὲν τὴν Ἑλληνικὴν ὀμιλοῦντες. Οὗτοι δὲ εἰσῆλθον εἰς τὴν χορείαν τῶν μελῶν, εἶναι ὅμως μεταγενέστεροι τῶν ἰδρυτῶν, οἵτινες ἀπέθανον σχεδὸν ἅπαντες ἄνευ κληρονόμων. Τὰ ὀνόματα τῶν νῦν μελῶν εἰσὶν: Ν. Νικόλοβιτς πρόεδρος, Ἰωάννης Βασίλειβιτς, Στέφανος Λουγιάνοβιτς, Βάσος Γ. Θεοδώρου, Δ. Ἀλεξίεβιτς, Μ. Μπάγιας, Ν.Ι. Βασίλειβιτς, Δημ. Ἰοβάνοβιτς, Γεώργιος Ἰοβάνοβιτς, τοῦ γηραιοῦ Λαζάρου Σπύρου ἀποκλειομένου λόγῳ, ὡς φαίνεται, βαθεῖος γήρατος.

(σελ. 6) Τὰ νῦν 9 τὸν ἀριθμὸν διαφορῶν ἐθνικοτήτων μέλη παύσαντα ἀπὸ πολλοῦ ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων ἀναλόγως, ὡς διαλαμβάνει τὸ συμφωνητικὸν ἔγγραφον τοῦ ἔτους 1830 νὰ καταθέτωσιν ἕκαστον ἕκτον μῆνα τὸ ἀνάλο/γον ποσὸν πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ κεφαλαίου, προϋτίθεντο ἐσχάτως, προφασιζόμενοι τὴν ἔλλειψιν νεολαίας καὶ ὑπέκοντες εἰς τὰς βραδουργικὰς εἰσηγήσεις τῶν Σέρβων καὶ Ῥωμοῦνων, νὰ παραχωρήσωσιν εἰς αὐτοὺς τὴν περιουσίαν τῆς Ἀδελφότητος. Πληροφορηθεὶς ὅμως τοῦτο, ἔσπευσα νὰ μεταβῶ εἰς Ὁρσοβαν, ὡς περὶ τοῦτου ἐποίησά-μην λόγον ἐν τῇ τότε πρὸς τὸ Σον Ὑπουργεῖον ὑπ' ἀριθμ. 48 καὶ ἡμερ. 2 Ἰουνίου ἐ.ἔ. ἀναφορᾶς μου, καὶ ἀνέστειλα τὴν ἐκτέλεσιν τῆς προθέσεως ταύτης, θέσας ὑπ' ὄψιν αὐτῶν ὅτι ἀπέναντι τῶν ὄρων τῶν τεθέντων ὑπὸ τῶν ἰδρυτῶν οὐδὲν ἔχουσι δικαίωμα οὐδὲ δωρήσεως, οὐδὲ παραχωρήσεως τῆς Ἑλληνικῆς περιουσίας πρὸς ἄλλους ξένης ἐθνικότητος, καὶ ὅτι τόσον αὐτοί, ὅσον καὶ οἱ αὐτῶν κληρονόμοι θέλουσι θεωρεῖσθαι ὑπεύθυνοι καὶ ὑποχρεωθήσονται ν' ἀποδώσωσι τῇ Ἑλληνικῇ Κοινότητι τὰ πρὸς ἀλλήλους δωρηθέντα ἢ παραχωρηθέντα, μὴ παραμελήσας τότε διὰ προτροπῶν νὰ ζωογονήσω τὰ ἠθικῶς λίαν καταβληθέντα Ἑλληνικὰ αἰσθήματα καὶ τὴν φιλοπατρίαν αὐτῶν.

(σελ. 7) Κατὰ δὲ τὴν ἤδη δευτέραν εἰς Ὁρσοβαν μετάβασίν μου διὰ νέων προτροπῶν καὶ καταλλήλων ἐνεργειῶν κατωρθώθη, ὥστε οὗτοι οὐ μόνον νὰ παραιτηθῶσιν ὀριστικῶς τῆς ἀποφάσεως τοῦ παρα/χωρῆσαι ἄλλοις τὸ Ἑλλην. κατάθεμα, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ν' ἀποφασίσωσιν ὅπως κατὰ μῆνα καταθέτωσιν ἕκαστος αὐτοπροαιρέτως 1-2 φιορίνια, οἱ δὲ τόκοι τοῦ κεφαλαίου δαπανῶνται τοῦ λοιποῦ εἰς σκοπὸν λυσιτελῆ. Καὶ δὴ συνεφάνησαν μετὰ τινος Γερμανοῦ διδασκάλου, καλουμένου Berkert Nandor καὶ διατηροῦντος ἰδιωτικὴν Ἑμπορικὴν Σχολὴν ἐν Ὁρσόβῃ, νὰ δίδωσιν αὐτῷ 1200 φιορ. κατ' ἔτος ἐκ τῶν τόκων, οὗτος δὲ ὑποχρεοῦται νὰ φέρῃ διδασκαλον, ὅστις νὰ διδάσκη ἐντὸς τῆς σχολῆς του καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐδῶκα δ' αὐτῷ προθεσμίαν 6 μηνῶν πρὸς εὐρεσιν τοιοῦτου διδασκάλου. Πρὸς τούτοις ὑποχρεοῦται ὁ Γερμανὸς νὰ δέχεται ἄνευ διδάκτρων καὶ 5 πτωχὰ τέκνα, ἅτινα ἤθελεν ὑποδείξει αὐτῷ ἢ Ἐπιτροπῇ.

Οἱ νῦν ἐν Ὁρσόβῃ Ἕλληνες αὐτοκαλοῦμενοι ἀποτελοῦσιν ἅπαντες τὴν διευθύνουσαν Ἐπιτροπὴν, ἧς πρόεδρος ἐφέτος τυγχάνει ὁ Κοσ Νικόλοβιτς, Βλαχιτικῆς καταγωγῆς, ἀλλ' ὅστις νυμφευθεὶς τὴν κόρην τοῦ Ἑλληνοσ Λαζάρου Σπύρου καὶ φιλοτιμηθεὶς ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν προτροπῶν μου, ἀπεφάσισεν κατὰ

τὴν τῆς Ἑλλην. Σχολῆς ἀνασύστασιν ἐν Ὁρσόβῃ (πρὸ 8 ἐτῶν) νὰ μάθῃ ὀλίγα νεοελληνικά καὶ γίνῃ μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου. Ἀποκτῆσας δὲ οὕτω τὰ δικαιώματα (σελ. 8) τα Ἑλληνοσ ἰδρυτοῦ, / ἐφέτος τῇ ὁμοψηφίᾳ τῶν μελῶν ἐξελέγη καὶ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος.

Περὶ κτίριου τῆς Σχολῆς ἠρύσθη τὰς ἐξῆς πληροφορίας. Ἡ Ἑλληνικὴ κοινότης εἶχε κατ' ἀρχὰς καὶ ἰδιαιτέρον διὰ τὴν Σχολὴν κτίριον, ὡς καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς Συμφωνίας τοῦ 1830, ἀφοῦ ἕμωσ ἐκλείσθη ὀλοτελῶς ἡ Σχολή, κατάρθωσαν οἱ Ῥωμοῦνοι νὰ κατὰσχωσιν αὐτὸ, κατ' ἀρχὰς μὲν ἴσως προσωρινῶς μόνον, κατόπιν ἕμωσ ἐσφετερίσθησαν αὐτὸ καθ' ὀλοκληρίαν. Τὸ κτίριον τοῦτό ἐστὶ παλαιόν, ἀξίας 5.000 περίπου φιορινίων.

Περὶ δὲ τῆς ἐκεῖσε Ἐκκλησίας, αὐτὴ κτισθεῖσα τῇ συνδρομῇ τῶν διαφόρων ἐν Ὁρσόβῃ ὀρθοδόξων φυλῶν, ἐστὶ κοινὸν ἀπασῶν τῶν φυλῶν τούτων κτῆμα.

Ἐν Βελιγραδίῳ, τὴν 10 Νοεμβρίου 1879

Ὁ Γεν. Πρόξενος

Α. Δόσκος

11

Ἀπόφαση, «Συμφωνία», τῆς γενικῆς συνέλευσης τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου» τῆς Ορσονα, τῆς 25-10-1830, μὲ τὴν ὁποία ἰδρύθηκε «Γενικὸν Ταμεῖον» καὶ καθορίσθησαν οἱ εἰσφορὰς τῶν μελῶν τοῦ Ἰνστιτούτου πρὸς αὐτὸ (τόκος πάνω σὲ ὁμολογία ὀρισμένου ποσοῦ κάθε μέλους, πρόσθετες ἐπιβαρύνσεις στὰ διακινούμενα ἐμπορεύματα κλπ.), καθὼς καὶ ὁ τρόπος τῆς διαχείρισης τῶν χρημάτων καὶ οἱ σκοποὶ γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ ξοδεύονταν. Τὸ μεγαλύτερο μέρος θὰ πῆρῃε στὴ λειτουργία τῆς σχολῆς.

Μετὰ φρασις ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ

Ὁρσοβα Συμφωνία (Stipulation)

Υ

Πρὸς ἴδρυσιν Ἑλλην. ἰδιωτικῆς Σχολῆς ἐνταῦθα ἐν τῇ Παλαιᾷ Ὁρσόβῃ, ὡς πρότερον ὕφιστατο, καὶ τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον τὸ ἐπὶ τούτῳ τῆς Σχολῆς κτίριον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κυρίως ἐκτίσθη, ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας ἐν τῷ ἡμετέρῳ τόπῳ ὑπὸ τοῦ Κου Ζήνοβιτος.

Ἡ μετὰξὺ ἡμῶν μέχρι τοῦδε ἐπικρατοῦσα δυσαρμονία ἦν οὐχὶ ἄνευ βλάβης ἡμετέρας ἢ τῆς νεολαίας καὶ τῶν ἀπογόνων ἡμῶν καὶ προϋξέει ἡμῖν οὐκ ὀλίγην ἀταξίαν.

Πρὸς ἀποφυγὴν ὅθεν ἀμφοτέρων ἀπεφασίσαμεν πρὸς τὸ καλὸν ἡμῶν τε καὶ τῶν ἡμετέρων ἐπιγόνων, τῶν μελλόντων ἐπιδοθῆναι εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον, ἐθελουσίως διὰ τῆς παρουσίας νὰ συνδεθῶμεν καὶ ἀναλάβωμεν τὴν σύστασιν τῆς μνησθείσης ἰδιωτικῆς Σχολῆς ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ ἐνταῦθα ἐν τῷ τόπῳ μας τῇ Παλαιᾷ Ὁρσόβῃ πρὸς ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας ἡμῶν καὶ τῶν ἀπογόνων, τῶν θελόντων νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον διὰ τὸν ἐξῆς λόγον : ὅτι ὁ τόπος μας εἶναι θέσις ἐκ τῶν πρώτων ἐμπορικῶν ἐν τοῖς μεθορίαις, ἐκτὸς δὲ τούτου οἱ κάτοικοι αὐτοῦ κατὰ μέγα μέρος μὴ ὄντες μεθοριακοὶ καὶ μὴ ἔχοντες πρὸς συντήρησιν αὐτῶν γαίας γεωργησίμους ἐνασχολοῦνται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἶναι εἰς συγκοινωνίαν μὲ τὰς ἀπέναντι Τουρκικὰς ἐπαρχίας, τὰς δὲ (σελ. 2) ἐμπορικὰς / των ὑποθέσεις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ κατὰ τὸ πλεῖστον διεξάγουσι τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον ἡ γλῶσσα αὕτη εἶναι γλῶσσα ἐμπορικὴ (Mercañtil Sprache).

Ὅθεν ὡς ὁρῶς ἐπὶ τούτῳ τιθέμεθα τὰ ἐπόμενα ἄρθρα, τὰ ὅποια ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἡμέτεροι ἀπόγονοι ὑποχρεούμεθα νὰ ἐκπληρώμεν καὶ θεωρῶμεν ὡς ἱερὰ καὶ δῆ :

1) Ἐπειδὴ ἕκαστον ἔργον (Sache) καὶ παρόμοιαι πράξεις (Handlungen) ἀναποφεύκτως δέον νὰ ἔχῃσι τὰ ἐξοδα καὶ τὰς δαπάνας αὐτῶν, ἀποφασίζομεν πρὸς τακτοποίησιν αὐτῶν νὰ ἰδρῦσωμεν Γενικὸν Ταμεῖον, ἐν αὐτῷ δὲ ἕκαστος ἡμῶν υποχρεοῦται ἀναλόγως τῆς περιουσίας του νὰ πληρῶνῃ αὐτοπροαιρέτως τὸν 6% ἐπὶ ἰδιαιτέρων ὁμολογιῶν, ἐφεξῆς μνημονευομένων, ἕκαστον 6 μῆνα ἢ τὸ πολὺ μετὰ 1 ἔτος. (Σημειωτέον ὅτι οἱ τόκοι οὗτοι θὰ ἐξακολουθῶσι νὰ πληρῶνῃσι, μέχρις ὅτου τὸ κεφάλαιον ἔλθῃ εἰς ἀκμὴν ν' ἀποφέρῃ προσόδους, δι' ὧν νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ κάλυψις ὅλων τῶν Σχολειακῶν δαπανῶν). Καὶ δῆ :

	Γεώργιος Ὀπράνος	ἐπὶ	400	φιορινίων
	Νικόλαος Κωστόνοβιτς	»	300	»
	Ἰωάννης Βλάζος	»	200	»
	Λάζαρος Γιοβάνοβιτς	»	200	»
(σελ. 3)	Ἰωάννης Ι. Παύλοβιτς	»	50	»
	Πετράκης Κουλόογης	»	100	»
	Γεώργιος Θεοδώρου	»	200	»
	Νικόλαος Ζήνοβιτς	»	200	»
	Λάζαρος Πόποβιτς	»	200	»
	Νικόλαος Ἰωάννου Παύλοβιτς	»	100	»
	Ἰωάννης Γροσσάβος	»	200	»
	Παῦλος Γροσσάβος	»	100	»
	Νικόλαος Γροσσάβος	»	100	»
	Παῦλος Σιμιτσίνης	»	100	»
	Ἀθανάσιος Σπύρου	»	100	»
	Λάζαρος Σπύρου	»	100	»
	Ἰωάννης Σπύρου	»	100	»
	Ἡλίας Ἰωσήμ	»	50	»
	Ἄντος Γιάνκοβιτς	»	50	»
	Δημήτριος Κοσιακάρου	»	50	»
	Στανίμηρος Πέτροβιτς	»	50	»
	Δεσποσύνη Νικολιτς	»	50	»
	Ἀντωνία Βαγιάσδου ¹	»	100	»
	Καδουκάν Νικολιτς	»	50	»
	Νικόλαος Γάνου	»	50	»
	Δεσποσύνη Πέτροβιτς	»	50	»
	Ἀδελφοὶ Βασίλιεβιτς	»	300	»
	Πέτρος Νεδέλκοβιτς	»	50	»

3600

(σελ. 4) Ἐκτὸς δὲ τῶν ἀνωτέρω ὑποχρεούμεθα ἕκ τε τῶν ἰδίων καὶ ἐπὶ προμηθεῖα (Commission) ἢ διεκπεραιώσει (Spedition) ἐμπορευμάτων νὰ ἀφίνωμεν εἰς τὸ αὐτὸ κατὰθεμα κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον, ἥτοι ἕκαστος ἡμῶν ἢ τῶν ἡμετέρων ἀπο-

1. Στὴν ὑπογραφή τῆς συμφωνίας φέρεται ὡς Ἀντώνιος Βαγιάσδου.

γόνων ὀφείλει κατὰ πᾶσαν ἐξαμηνίαν ἢ τὸ πολὺ 1 ἔτος νὰ πληρόνη καὶ διὰ τὰ ἰδι-
κά του καὶ διὰ τὰ ἐπὶ προμηθεῖα ἢ διεκπεραιώσει ἐμπορεύματα, ἅτινα ἐκ τοῦ ἀ-
πέναντι μέρους ἐνταῦθα παρέλαβε ἢ καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν παρέδωκεν,
ὡς ἔπεται,

α) Διὰ τὰ παντὸς εἶδους ἐμπορεύματα ἄνευ διακρίσεως ἐν ἧτοι 1 κράϊτσερ
εἰς ἕκαστον Βιενναῖον στατήρα, εἶτα

β) Διὰ τὰ γεννήματα παντὸς εἶδους καὶ τὸ ἄλευρον ἡμισυ ἧτοι 1/2 κρ. εἰς
ἕκαστον Βιενναῖον στατήρα, διότι ταῦτα μικροτέρας ἀξίας εἰσι καὶ

γ) Διὰ πᾶν εἶδος κερασφόρων καὶ ἄλλων μεγάλων κτηνῶν 3 ἧτοι τρία κρᾶ-
ϊτσερ δι' ἕκαστον, ὡς καὶ

δ) Διὰ πᾶν εἶδος μικρῶν κτηνῶν, ὡς προβάτων, αἰγῶν κλ. ἐν ἧτοι 1 κρ. Αἰ
πληρωμαὶ δὲ αὐτὰ ἀπὸ τοῦ ἀ' - δ' νὰ γίνωνται εἰς ἀργυροῦν νόμισμα.

2) Ἐπειδὴ οὐδεμίαι ἐργασία ἢ συνεταιρισμός, ἐὰν πρόκηται νὰ ἐξασκηθῇ μετ'
(σελ. 5) ἀκριβείας / καὶ τάξεως δύναται νὰ ὑπάρχη ἄνευ προϋσταμένων, ἀπεφασίσασμεν διὰ
τοῦτο νὰ ἐκλέξωμεν δύο Ἐπιτρόπους, ἀλλασσομένους καθ' ἕκαστον ἔτος ἢ ἀνα-
λόγως τῶν περιστάσεων καὶ ἀργότερον ἢ ἐνωρίτερον, ἐκ τοῦ μέσου ἡμῶν, βρα-
δύτερον δὲ ἐκ τοῦ μέσου τῶν ἡμετέρων ἐπιγόνων ὅπως διευθύνωσι τὰ ἀναφορι-
κῶς τῆς μνησθείσης σχολῆς ἡμῶν, ὡς ἐν ἀ' - δ', 1 ἄρθρου λέγεται, εἰς τὸ κατὰ-
θεμα εἰσερχόμενα ἔσοδα, ὡς καὶ τοὺς ἐντεῦθεν προερχομένους τόκους, ἐπὶ τῇ εὐ-
θύνη τοῦ παραδίδειν ἐτησίως λογαριασμόν, πρὸς δὲ ὀφείλουσι νὰ μὴ διατηρῶσιν
ἐν τῷ Ταμείῳ ἄεργα χρήματα πλεότερα τῶν 500 φιοριν., ἀλλὰ τὰ περισσώτερα
νὰ τοποθετῶσιν ἀμέσως μετὰ τὸν μεταξὺ τῶν ἡμετέρων ἐμπορικῶν μελῶν εἰς κα-
λοὺς καὶ ἀσφαλεῖς ἀνθρώπους.

3) Ταῦτα τὰ εἰς τὸ γενικὸν Ταμεῖον εἰσερχόμενα εἰσοδήματα κατὰ τὸ ἐν ἀ'
- δ' μνησθέντα τρόπον, θεωρητέα μόνον ὡς σχολικὸν κεφάλαιον (Fond) καὶ δε-
ον νὰ γίνηται χρῆσις αὐτῶν μόνον πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ κεφαλαίου πάντοτε, ἐφ' ὅ-
σον ὑφίσταται ἢ συμφωνία αὐτῇ ἢ ἄλλως δὲν γίνη μεταβολὴ τις ἐπὶ τούτῳ ὑφ'
ἡμῶν αὐτῶν ἢ τῶν ἀπογόνων μας.

Οἱ δὲ ἐκ τοῦ κεφαλαίου τούτου προερχόμενοι τόκοι δέον νὰ δαπανῶνται ὡς
ἐξῆς.

(σελ. 6) α) εἰς τὸν μισθὸν τοῦ διδασκάλου, εἶτα

β) εἰς τὸ κατὰσθημα τοῦ σχολείου κλ., ὡς καὶ

γ) εἰς ἄλλα εὐεργετικὰ δωρήματα, ἅτινα ἤθελον θεωρήσει ὡς εὐλογα οἱ ἐ-
πίτροποι καὶ

δ) εἰς τὰ ἐν τοῖς ἐπομένοις ἄρθροις διαλαμβανόμενα ἐφ' ὅσον ταῦτα θὰ ἐπαρ-
κῶσιν, ἐὰν ὅμως οἱ τόκοι οὗτοι δὲν ἤθελον ἐξαρκῆ πρὸς κάλυψιν ὅλων τῶν τοι-
ούτων δαπανῶν, τὸ ὑστέρημα δέον ἀναλόγως νὰ ἐπιβληθῇ εἰς ὅλα τὰ ἐμπορικὰ
μέλη καὶ εἰσπραχθῇ διὰ τῶν ἐπιτρόπων πρὸς κάλυψιν τῆς μνησθείσης δαπάνης.
Οἱ δὲ Ἐπίτροποι :

4) Ὑποχρεοῦνται :

α) Νὰ διατηρῶσι τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτοῖς Ταμεῖον τακτικῶς ὑπὸ δύο κλειδας.

β) νὰ παρουσιάζωσι τακτικῶν καὶ πιστὸν λογαριασμόν ἐτησίως εἰς τὰ λοιπὰ
ἐμπορικὰ μέλη.

γ) δὲν δύναται νὰ ἐξοδεύωσι πλεότερα τῶν 20 φιορ. χωρὶς νὰ γνωρίζωσι
τὰ λοιπὰ μέλη.

Πρὸς δὲ σκοπὸν, συγχρόνως δὲ καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῶν Ἐπιτρόπων διο-
ρίζονται ὡσαύτως ἐκ τοῦ μέσου ἡμῶν καὶ ἕτεροι δύο ἢ ἐν ἀνάγκῃ τρεῖς Ἐπι-

τροπαί και παραχωρεῖται αὐταῖς τὸ δικαίωμα ἵνα τὴν τε δαπάνην τῶν Ἐπιτρόπων ἐγκρίνωσι και τὰς λογοδοσίας αὐτῶν ἐπιθεωρῶσι και ἐπιδοκιμάζωσι και μόνον, εὐκαιρίας δοθείσης, νὰ πληροφορῶσιν / ἐν γένει περὶ τῆς διαχειρίσεως και τὰ λοιπὰ ἐμπορικὰ μέλη. Πρὸς τούτοις

5) Ἐπειδὴ και ἀφ' ἐαυτοῦ ἐνοεῖται και αἱ διατάξεις τοῦ Κράτους ἀπαιτοῦσιν ὅπως ἔχη γνώσιν ἢ Ἀρχὴ ὁμοίων πράξεων (Standlungen), καθήκον ἐπιβάλλεται τῷ σωματεῖω ἵνα τοὺς ὑπὸ τῶν Ἐπιτροπῶν αὐτοῦ ἐπιδοκιμασθέντας λογαριασμοὺς τῶν Ἐπιτρόπων ὑποβάλλη καθ' ἕκαστον ἔτος πρὸς ἀπλὴν γνώσιν και εἶδθῃσιν τῇ ἐνταῦθα Σεβαστῇ Στρατιωτικῇ Ἀρχῇ.

6) Θεσμοθετεῖται ἐπίσης ὅτι ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ ταύτῃ Ἑλληνικῇ Σχολῇ δέον νὰ γίνωνται δεκτοὶ πρὸς τοὺς ἡμετέροισ τῆς Παλαιᾶς Ὀρσοβας και ἐξωτερικοὶ νέοι ἢ τέκνα ἐμπόρων, χειρονακτῶν, ὡς και τῶν φρουρῶν, ὅσοι αὐτῶν εἰσι πτωχοὶ και ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον, μετὰ τὴν ἐπὶ τούτου ὁμῶς προειδοποίησιν τῶν Ἐπιτρόπων πρὸς τὰς Ἐπιτροπὰς και τὴν ἀπὸ κοινοῦ σύσκεψιν αὐτῶν.

7) Ἐὰν σὺν τῷ χρόνῳ τὸ ἡμέτερον Σχολειακὸν κατάρθεμα ἤθελε γίνεαι τόσον μέγα, ὥστε νὰ δύναται νὰ πληρὸνῃ διδάσκαλον καλλίτερον και μετὰ πολλῶν ἐμπορικῶν γνώσεων και γλωσσῶν πεπρωκισμένον, δύναται νὰ ἐπιτραπῇ τὸ τοιοῦτον τῇ Ἐπιτροπῇ, πρὸς ἔτι καλλίτεραν ἐκπαίδευσιν τῆς ἡμετέρας νεολαίας ἐν τῷ (σελ. 8) ἐμπορικῷ / κλάδῳ, ἐν ἀνάγκῃ δὲ και ἡ παραλαβὴ δευτέρου διδασκάλου.

8) Ταῦτοχρόνως ἐπιστᾶται ἐπὶ τούτου ἰδίᾳ ἢ προσοχῇ ὅτι ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν τὸ Σχολειακὸν κατάρθεμα μετὰ βραχὺν ἢ μακρὸν χρόνον κατὰ τὰς περιστάσεις τόσον μέγα ἤθελε καταντήσῃ, ὥστε οἱ ἐξ αὐτοῦ προερχόμενοι τόκοι νὰ ὑπερβαίνωσι και τὸν μισθὸν τοῦ διδασκάλου και πάντα τὰ λοιπὰ Σχολειακὰ ἔξοδα, ὡς α' - δ' 3 ἄρθ. ἐρρέθη, ἐξ ἡμῶν δὲ ἢ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀπογόνων τις ἤθελε καταντήσῃ πτωχός, ἢ δὲν ἤθελε δύνασθαι νὰ πληρὸνῃ τοὺς τόκους τῆς εἰς τὸ ἀρχικὸν κεφάλαιον κατατεθείσης ὁμολογίας (ὡς α' - δ' 1 ἄρθ.), ἢ ἐὰν ὅλα τὰ μέλη ἤθελον εἶσθαι σύμφωνα, τὰς ὁμολογίας των ἐκ τοῦ Ταμείου νὰ λάβωσι και παύσωσι τοὺς ἐπ' αὐτῶν πληρονομήνους τόκους, ἢ ἐὰν τινες δὲν θελήσωσιν αὐτοπροαιρέτως νὰ δωρῆσωνται αὐτὰς τῷ κεφαλαίῳ, δέον ἀμέσως νὰ δοθῶσιν αὐτοῖς αὐτὰ ἐκ τοῦ Ταμείου ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀντιρρήσεως.

9) Πρὸς ἀποφυγὴν δυσαρρέστων τινῶν τοῦ συστήματος τούτου, ἄτινα ἠδύναντο νὰ ἐπιφέρωσι δυσαρμονίαν τινά, εἶτα δὲ και λυπηρὰ ἀποτελέσματα και (σελ. 9) βλάβην, ὀρίζεται ὅτι δέον ἐκείνοι ἐκ τῶν ἡμετέρων ἢ ξένων, οἵτινες ἐπιθυμοῦσι μὲν ἐν τῷ ἡμέτερῳ τόπῳ και ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν ὡς μέλῃ τοῦ Ἰνστιτούτου νὰ ἐγγραφῶσιν, δὲν θέλουσιν ὁμῶς νὰ πέμπωσι τὰ τέκνα των εἰς τὸ ἡμέτερον ἐκπαιδευτήριον, τὸ διὰ τὴν ἡμετέραν νεολαίαν και τὸν ἡμέτερον τόπον τόσον ἀρμόδιον, ἅμα δὲ και προσιτόν, νὰ μὴ γίνωνται δεκτοὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἀπὸ μέρους τῆς ἐμπορικῆς τάξεως (Handelsstand).

10) Ἐπιθυμοῦμεν ἐπίσης διὰ τῆς παρουσίας νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν και τὴν ἐν γένει ἐπιχώριον κοινότητα, ἐπομένως ἀποφασίζεται ὅπως, ἐὰν σὺν τῷ χρόνῳ τὸ Σχολειακὸν κεφάλαιον ἤθελε παρουσιάσῃ ἐκ τῶν τόκων περίσσειμὰ τι ὑπὲρ τὰς ἀπαιτούμενας δαπάνας διὰ τὴν ἰδιωτικὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν, τὸ περίσσειμα τοῦτο παραχωρεῖται τῇ ἐνταῦθα Ἐθνικῇ Σχολῇ τῆς Κοινότητος πρὸς ἐλάφρυνσιν τῶν κοινοτικῶν δαπανῶν, οἱ δὲ ἐπίτροποι δέον νὰ παραδίδωσι τὰς τοιαύτας συνδρομὰς ἐπὶ ἀποδείξει διὰ μέσου τῶν ἀρμοδίων Ἀρχῶν, ὡς ἐπίσης ἐὰν ἀργότερον ἤθελε δειχθῆ ἔτι μεγαλεῖτερον περίσσειμα προσόδων, διότι τὸ ἡμέτερον Σχολει-

ακόν κατάθεμα, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ 1ου ἄρθρου, βαθμηδὸν προβαίνει αὐξάνων, δέον τὸ περίσσευμα τοῦτο νὰ δαπανᾶται / πρὸς διατήρησιν καὶ μισθοδότησιν ἱατροῦ διὰ τὴν ἡμετέραν κοινότητα καὶ δὴ ὅπως τότε παρ' ἡμῶν ἢ παρὰ τῶν ἡμετέρων ἐπιγόνων ἤθελε κριθῆ εὐλογον.

11) Ἡ παροῦσα συμφωνία ἀρχεται τὴν 1ην Ὀκτωβρίου ἐ.ε. καὶ εἰς μαρτυριαν καὶ πιστὴν τήρησιν αὐτῆς ὑποβάλλεται εἰς τὴν ἐνταῦθα Σεβαστὴν Στρατιωτικὴν διοίκησιν πρὸς ἐπικύρωσιν, θεωροῦνται δὲ οἱ ὅροι τῆς παρουσῆς συμφωνίας παρὰ τε ἡμῶν καὶ τῶν ἡμετέρων ἐπιγόνων ὡς συμφωνία γενομένη ἐπὶ παρουσίας τῆς Σ. Στρατιωτικῆς Ἀρχῆς.

Παλαιὰ Ὅρσοβα τὴν 25 Ὀκτωβρίου 1830

Ἑλληνιστὶ

(ὑπογρ.)	Γεώργιος Θεοδώρου	Γεώργιος Ὀπράνος
	Ἰωάννης Γροσσάβος	Λάζαρος Ἰωάννοβιτς
	Παῦλος Ἰωάννοβιτς	Νικόλαος Ν. Λαζάρου
	Ἰωάννης Σπύρου	Λάζαρος Γ. Πόποβιτς
	Λάζαρος Σπύρου	Ἄδελφοὶ Βασίλιεβιτς
	Ῥαδουκᾶν Νικόλιτς	Ἰάκωβος Παύλοβιτς
	Παῦλος Γροσσάβος	Νικόλαος Πρεστόνοβιτς
(σελ. 11)		Νικόλαος Ζήνοβιτς
		Ἀντώνιος Βαγιαάσδου
	Συνετάγη ὑπ' ἐμοῦ	Δίνιας Κουσιασκάρου
(ὑπογρ.)	Πέτρος Νεδέλκοβιτς	Δεσποσύνη Νικόλιτς
	Κοράν Νάλτσης	
δυσανάγνωστονδυσανάγνωστον

12

Ἐκθεση τοῦ γενικοῦ προξένου Βελιγραδίου Α. Δόσκου, τῆς 10-11-1879, γιὰ τὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τοῦ Temesvar. Περιέχονται στοιχεῖα γιὰ τὴν ἑλληνικὴ σχολή, τὴν ἑλληνικὴ ὀρθόδοξη ἐκκλησία καὶ γιὰ τὰ κληροδοτήματα τῆς κοινότητος.

Δ

Ἐ κ θ ε σ ι ς

περὶ τῆς ἐν Τεμεσβάρ Ἑλληνικῆς κοινότητος

Τὸ Τεμεσβάρ ἐστὶ πόλις τῆς Οὐγγαρίας, ἔχουσα πληθυσμὸν 35.000 κατοίκων, συνίσταται δὲ ἐκ τῆς κυρίως πόλεως, οὔσης μικροτάτης καὶ κειμένης ἐντὸς φρουρίου, καὶ ἐκ τεσσάρων προαστείων, ὧν μεγαλύτερα καὶ ζωηρότερα εἰσὶ τὸ : Vorstadt - Fabrik καὶ τὸ Josefstadt. Εἶναι πόλις λίαν ἐμπορικὴ, πρὸς δὲ καὶ βιομηχανος. Τὸ πλεῖστον τοῦ πληθυσμοῦ ἀποτελοῦσιν οἱ Γερμανοί, κατὰ δευτέρον δὲ λόγον οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ῥωμοῦνοι· οἱ Οὐγγροὶ εἰσιν ὀλίγιστοι.

Περὶ τοῦ σχολείου καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐν Τεμεσβάρ οὐδεμίαν ἡδυνήθην ν' ἀρυσθῶ θετικὴν πληροφορίαν, ἔνεκα ἐλλείψεως τῶν ἀρμοδίων προσώπων, ἀτυχῶς ἀποβιωσάντων ἤδη πρὸ 5 ἐτῶν τῶν δύο αὐτόθι Ἑλλήνων, τῶν μεγίστην ἐν τῇ αὐτόθι Ἑλληνικῇ κοινότητι ἐχόντων σημασίαν καὶ οὐκ ὀλίγην χαιρόντων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπόληψιν, ἦτοι τοῦ Κου Σκαρλάτου δικηγόρου, φέροντος καὶ τὸ ἡμέτερον τοῦ Σωτήρος παράσημον καὶ τοῦ ποτὲ μεγαλεμπόρου Κου Ζλάτκου, πρὸς οὐς ἡδυνάτο τις ν' ἀπευθυνθῆ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀνωτέρω σκοποῦ. Οὐχ ἦττον ἐκ

(σελ. 2) / τῶν ἀνακριβῶν καὶ ἀσαφῶν πληροφοριῶν, ἀς ἔλαβον παρὰ τοῦ Κου Λιόττα ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Κυρίας Ζλάτκου ἀφ' ἑτέρου, ἐξάγεται ὅτι τὸ πάλαι ὑπῆρχον ἐκεῖ πολλοὶ Ἕλληνες, ἀποτελοῦντες ἰδίαν κοινότητα καὶ διατηροῦντες ἀνεξάρτητον Ἐκκλησίαν καὶ σχολὴν Ἑλληνικὴν. Ἡ βαθμηδὸν ἐπελθοῦσα ἔκλειψις τῶν Ἑλλήνων ἐπήνεγκε τὴν ἀπὸ μέρους τῶν ὀλίγων ἐναπολειφθέντων Ἑλλήνων κατ' ἀνάγκην περιόρισον τοῦ σχολείου εἰς μικρότερον κύκλον καὶ εἰς ὀλιγώτερον προσωπικόν. Διὰ τοῦτο δέ, ἐνῶ μέχρι τοῦδε διετήρουν τὸ σχολεῖον ἐντὸς τοῦ φρουρίου εἰς κτίριον εὐρύχωρον, ἀλλ' ὑπ' ἐνοίκιον, καθὰ μοι εἶπον, κατόπιν μετέφερον αὐτὸ εἰς τὸ προάστειον, τὸ καλούμενον : Vorstadt - Fabrik εἰς τι μετόχιον, κτισθὲν τὸ 1.. 1^α ἀναλώμασι δύο Ἑλλήνων, τοῦ μὲν Μακεδόνος, τοῦ δὲ Ἀλβανοῦ, κατ' ἀρχὰς μὲν ὅπως χρησιμεύη ὡς κατάλυμα εἰς πάντα ξένον κληρικὸν ἢ ἄλλον πτωχὸν Ἕλληνα, παρεπιδημοῦντα προσωρινῶς ἐν Τεμεσβάρ, κατόπιν δέ μεταβληθὲν εἰς σχολεῖον Ἑλληνικόν, ὅπου καὶ ἐδιδάσκατο ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα μέχρι πρὸ 20 ἢ 18 ἐτῶν.

(σελ. 3) Τὸ Μετόχιον τοῦτο, τὸ μετέπειτα γε/νόμιμον σχολεῖον δὲν ὑφίσταται πλέον ὡς τοιοῦτον ἀλλ' ὡς κατάστημα ἐμπορικόν, οὗτινος τὸ ἐνοίκιον περιέρχεται εἰς τὰς χεῖρας τῆς Σερβικῆς Κοινότητος, καίτοι αὕτη οὐδὲν ἐπὶ τούτῳ κέκτηται δικαίωμα. Ἦτο δὲ οὐχὶ μέγα συνίσταται ἐξ ἑνὸς εὐρυχώρου δωματίου καὶ ἑτέρου μικροτέρου, ἐξ ὧν ἀμφοτέρων ἀπετελέσθη τὸ νῦν κατάστημα. Μετέβην εἰς τὸ μέρος τοῦτο κείμενον εἰς τὴν νοτιὰν γωνίαν τοῦ αὐλογύρου τῆς Σερβικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ἀνέγνω καὶ ἀντέγραψα ἀκριβῶς, ὅπως εἶχεν, ἐπιγραφὴν γεγλυμμένην ἐπὶ πλακῶς μαρμαρινῆς, προσηρμοσμένης εἰς τὴν ὀπισθεν πλευρὰν τοῦ καταστήματος, ὅπου ὑπῆρχεν πρὶν ἢ πρὸς τὴν Σχολὴν εἴσοδος. Ἡ πλευρὰ τοῦ τοίχου, ἐφ' ἧς ὑπάρχει ἡ πλάξ, ἄλλοτε ἐλευθέρᾳ νῦν περιορίσθη, ἅτε προσληφθέντος καὶ μικροῦ τινος μέρους ἐκ τῆς αὐτῆς πρὸς σχηματισμὸν παραρτήματος ἀναγκαίου τῷ καταστήματι οὕτως, ὥστε ἡ, ἐφ' ἧς ἡ πλάξ, πλευρὰ, ἀποτελοῦσα νῦν τὸ μεσότοιχον μεταξὺ τοῦ παραρτήματος καὶ τοῦ καταστήματος, κατέστη ἀόρατος εἰς τὸν ἔξωθεν θεώμενον. Ἴδου ἡ ἐπιγραφὴ.

(σελ. 4)

- » Αὕτη ἡ οἰκοδομὴ τοῦ Μετοχίου
- » ἐκτίσθη παρὰ τῶν δύο
- » κτητόρων Κυ(ρίου) Κυ(ρίου) Νικολάου
- » Παπᾶ Ἡλία ἐκ πόλεως Καστορίας
- » καὶ Πρένδα Ἰωάννου ἐκ πόλεως
- » Ἀλβανίας ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῶν
- » κτημάτων εἰς αἰωνίαν μνήμην
- » καὶ τῶν γονέων αὐτῶν.
- » Ἔτη 1781, Αὐγούστου 1.

Τὸ κατάστημα τοῦτο ἀποφέρει κατ' ἔτος τοῦλάχιστον 500 φιορίνια, τὸ δὲ κτίριον μετὰ τῆς ἀξίας τοῦ ἐφ' οὗ ἱδρυται τόπου, θ' ἀξίῃ ἀναμφιβόλως πλειότερον τῶν 5.000 φιορινίων.

Ἡ Κυρία Ζλάτκου μοι εἶπεν, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ πεποιθήσεως ὅτι ὁ Μακρῆς Στόϊκοβιτς ἀποθνήσκων ἐκληροδότησεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κοινότητα τὴν οἰκίαν του, ἐν τούτοις αἱ πρόσοδοι αὐτῆς ἐμβαίνουσιν εἰς τὸ Σερβικὸν Ταμεῖον. Ὁ Κοσ

1. Ἡ χρονολογία δὲν εἶναι συμπληρωμένη. Τὸ μετόχι κτίστηκε, σύμφωνα με τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιγραφῆς, τὸ 1781.

- Διότι τὰς τούναντιόν μοι εἶπεν ὅτι οὐδεμία τοιαύτη ὑφίσταται διαθήκη, ὅτι ὁ Μακρῆς ἀφῆκε τὴν οἰκίαν καὶ τὴν λοιπὴν αὐτοῦ περιουσίαν εἰς τὴν σύζυγόν του, ἣ ἀποβιώσασαν / ἐκληρονόμησεν ἡ ἀδελφὴ τῆς, αὕτη δὲ πάλιν κατὰ τὸν θάνατόν τῆς ἐκληροδότησε διὰ διαθήκης τὴν οἰκίαν εἰς τὴν Σερβικὴν κοινότητα, ἣτις καὶ διὰ τοῦτο νέμεται τὰς προσόδους τῆς οἰκίας. Ἡ οἰκία αὕτη κεῖται ἐντὸς τοῦ φρουρίου, πλησίον τοῦ θεάτρου, ἐστὶ μεγάλη λίαν, διώροφος, ἐκτὸς τρίτου ἰσογαίου, ἀποτελουμένου τὸ μὲν ἐκ καταστημάτων βαρυνοικιαζομένων, τὸ δὲ ἐκ δωματίων. Ἐκ τῶν ἐνοικίων, ἀνερχομένων εἰς ποσὸν περίπου 10.000 φιορ. κατ' ἔτος, διατηροῦνται πτωχαὶ Σερβικαὶ οἰκογένειαι, ὄρφανὰ κλ. Ἐπίσης ἐπληροφορήθη ὅτι καὶ ὁ πρὸ μικροῦ ζῶν Σκαρλάτος ἀφῆκε διαθήκην, διατάσσουσαν ῥητῶς τὴν παραχώρησιν τῆς οἰκίας του εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κοινότητα μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τῆς ἑτι ζώσης Γερμανίδος συζύγου του. Πολὺς φόβος ὑπάρχει μὴ καὶ αὕτη ἡ διαθήκη, ἐάν ὄντως ὑφίσταται τοιαύτη, ὑποστῇ τὴν αὐτὴν τύχην, ἣν ὑπέστη ἑτέρα, ἡ τοῦ Κοσμᾶ, ὅστις ἐπίσης ἐκληροδότησε διὰ διαθήκης τὴν οἰκίαν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κοινότητα, ἀλλ' ἡ χήρα αὐτοῦ καταληφθεῖσα εἰς τὰ 70 αὐτῆς ἔτη
- (σελ. 6) ὑπὸ / ἔρωτος πρὸς τινὰ δικηγόρον Παύλοβιτσα, συνεζεύχθη αὐτόν, ὅστις ἔσπευσε καὶ κατέγινε τὴν ἀνυπεράσπιστον ταύτην διαθήκην ν' ἀποδείξῃ ὡς ἄκυρον καὶ οὕτω κατάρθωσεν ὥστε ἡ περιουσία τοῦ μακαρίτου νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖράς του. Οὐδόλως ἀμφιβάλλω ὅμως ὅτι ὁ Κοσ Σκαρλάτος θὰ ἐγκατέλιπε μέρος τῆς περιουσίας του εἰς τὴν ἐκεῖ Ἑλληνικὴν Κοινότητα διὰ διαθήκης, καθόσον ὅτε ἄλλοτε μετέβην εἰς Τεμεσβάρ, αὐτοῦ ἔτι ζῶντος καὶ ἐφορευόντος τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος (ὡς περὶ αὐτοῦ ἐποιήσαμην λόγον ἐν τῇ κατὰ τὴν τότε ἐπευθυθείσῃ πρὸς τὸ Σον Ἰπουργεῖον ἀναφορᾷ μου) μοι ἐξέφρασεν οὕτως ὅτι προτίθεται διὰ διαθήκης του νὰ ἐγκαταλίπῃ μετὰ θάνατον ἕν μέρος τῆς περιουσίας του τῇ Ἑλληνικῇ Κοινότητι.

Κατάθεμα Ἑλληνικὸν εἰς χρήματα δὲν ὑπάρχει ἐν Τεμεσβάρ. Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Κου Λιόττα 900-1000 περίπου φιορίνια εἰσὶ τὸ ὅλον κεφάλαιον, κατατεθειμένα εἰς τὴν Ἀρχήν.

- (σελ. 7) Μὴ ὑπαρχόντων ἤδη τῶν ἀρμοδίων προσώπων εἰς Τεμεσβάρ, παρ' ὧν νὰ ζητήσῃ τις σαφεῖς πληροφορίας, μὴ ὄντος δὲ συγχρόνως γνωστοῦ εἰς τίνων χεῖρας εὐρίσκονται τὰ ἔγγραφα τοῦ Ἰνστιτούτου δὲν δύναται τις νὰ λάβῃ κατ' οὐδένα τρόπον πληροφορίας ἀκριβεῖς, εἰ μὴ ἂν ἐπισήμως ζητηθῶσιν ἀπὸ τὰς ἐν Τεμεσβάρ Ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου ἐν Πέστη Προξένου, εἰς ἃς θὰ εὐρίσκωνται κατατεθειμένα τὰ τῆς αὐτόθι Ἑλληνικῆς Κοινότητος ἔγγραφα καὶ λοιπά.

Ἐν Βελιγραδίῳ τὴν 10 Νοεμβρίου 1879

Ὁ Γεν. Πρόξενος

Α. Δόσκος

S U M M A R Y

Among the Greek communities which had been organized in the realm of the Habsburgs during the 17th and 18th centuries most prominent were those of Zemun, Novi Sad, Orsova and Temesvar.

Those Greek settlements since the beginning of the 18th century and till the middle of the 19th grew quite important financially, an event which left its mark in all phases of communal life, and especially in the educational and religious aspects of it. However, beginning with the middle of the 19th century, following the similar pattern of the rest of the Greek communities in the empire, a gradual decline is to be observed due to the development of transportation, new modes, and technology and the termination of the privileges following the revolution of 1848 and because of other reasons as well.

This study based mainly on the archival material of the Greek ministry of Foreign Affairs brings forth the picture presented by the life of the aforesaid communities in around the 1860's, attempts a retrospection at their periods of prominence, with the main emphasis on whatever is connected with the development of education and follows the gradual diminishing of life which led to their passing into oblivion by the end of the 19th century and the beginning of the 20th. The reports of the Greek consulate general at Belgrade and the pertinent documents used in this study are to be found in the appendixes attached.